

SVETPTIC

REVIJA DRUŠTVA ZA OPAZOVANJE IN PROUČEVANJE PTIC SLOVENIJE

04
2024

ISSN: 1580-3600; LETNIK 30; ŠTEVILKA 04; DECEMBER 2024

ČOPASTA SINICA

(*Lophophanes cristatus*) je značilna prebivalka iglastih gozdov. Na krmilnicah v bližini naših domov jo bomo srečali redkeje kot druge vrste sinic.

foto: **Jure Novak**

SVETPTIC

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 30, številka 04, december 2024
ISSN: 1580-3600

SPLETNA STRAN REVIE:
www.ptice.si/publikacije/svetptic/

IZDAJATELJ:
Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia©)
E-POŠTA: dopps@dopps.si
SPLETNA STRAN: ptice.si

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikoni so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja. Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

Izid publikacije finančno podpirata Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije in Sigrid Rausing Trust.

Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije

SIGRID RAUSING TRUST

NASLOV UREDNIŠTVA:
DOPPS – BirdLife Slovenia, Tržaška cesta 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana
gsm: 041 712 796 (pisarna)

GLAVNI UREDNIK: Domen Stanič
E-POŠTA: domen.stanic@dopps.si

UREDNIŠKI ODBOR:
Tilen Basle, Urša Očko, Mitja Denac

LEKTORIRANJE: Henrik Ciglič

ART DIREKTOR: Jasna Andrić

OBLIKOVANJE: Gorazd Rovina, Vizualgrif d.o.o.

PRELOM: Boris Jurca, NEBIA, d. o. o.

TISK: Schwarz print d.o.o.

NAKLADA: 2500 izvodov

IZHAJANJE: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno.

Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610.

Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Za objavo oglasov pokličite na društveni telefon ali pošljite e-mail glavnemu uredniku.

POSLANSTVO DOPPS:

Delamo za varstvo ptic in njihovih življenjskih okolij. S tem prispevamo k ohranjanju narave in blaginji celotne družbe.

PREDSEDNICA: dr. Tanja Šumrada

PODPREDSEDNICA: Eva Horvat

UPRAVNI ODBOR: Dejan Bordjan,

Muhamed Delić, Jurij Dogša, David

Kapš, Rok Lobnik, Gaber Mihelič,

Matija Mlakar Medved

NADZORNI ODBOR: prof. dr. Peter Legiša,

Bogdan Lipovšek, Bojan Marčeta, dr. Tomi Trilar

DIREKTOR: dr. Damijan Denac

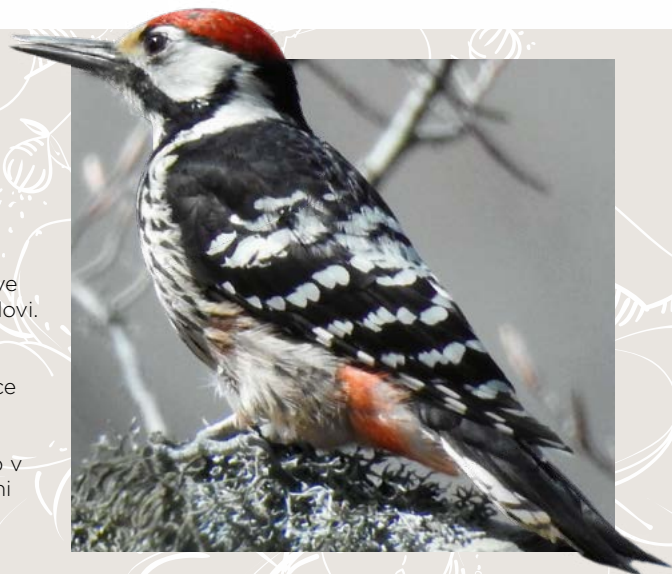
DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

6

IZZIVI VARSTVA SPECIALISTOV STARORASLIH GOZDOV

Slovenija se uvršča med vodilne države pri trajnostnem gospodarjenju z gozdovi. A najbolj ohranjene sestoje običajno najdemo le v gozdnih rezervatih. Čeprav so gozdni rezervati in ekocelice pomembni za ohranjanje ogroženih vrst, pa njihova zanemarljiva površina ne more učinkovito nadomestiti izgub v gospodarskih gozdovih, kjer so gozdni specialisti pogosto najbolj na udaru.

foto: **Domen Stanič**

12

TRSTIČJE - EDEN KLJUČNIH GRADNIKOV EKOSISTEMA PRESIHAJOČEGA CERKNIŠKEGA JEZERA

Navadni trst (*Phragmites australis*), ta značilni predstavnik trav, nam je pogosto v napoto in bi ga s košnjo in požiganjem najraje izkoreninili. Zakaj je potem pravzaprav deležen naravovarstvene pozornosti na Cerkniškem jezeru?

foto: **Rudi Kraševac**

38

KRAJINSKI PARK DEBELI RTIČ Z OKOLICO

Če se bomo pozimi odpravili opazovat ptice na morje, je širše območje Krajinskega parka Debeli rtič zagotovo odlična izbira. Obalni pas, ki poteka od zaliva Polje pri Ankaranu pa vse do Lazareta na meji z Italijo, nam ponuja lepo paleto zimujučih vodnih ptic s severa. V poglobljeni rubriki vas bomo »pospremili« na najboljše točke za opazovanje ptic na tem območju.

foto: **Neža Hervatič**

34

ORNITOLOŠKE POSLASTICE V 2024

Čeprav podatki o »izgubljenih« osebkih neobičajnih vrst ptic navadno ne prispevajo bistveno k njihovem varovanju, so pogosto glavni razlog, da nam ne zmanjka motivacije za teren. V novi rubriki si preberite o redkostih, ki so jih zagrizeni »ptičarji« letos izbrskali na območju Slovenije.

foto: **Alex Kotnik**

46

45. LETNI ZBOR ČLANOV DOPPS

Septembra letos je potekala že 45. redna skupščina DOPPS, na kateri je bilo predstavljeno delovanje društva in njegovih sekcij v preteklem letu. Na volitvah temeljnih organov DOPPS-a smo izbrali nove člane Upravnega odbora.

foto: **Tilen Basle**

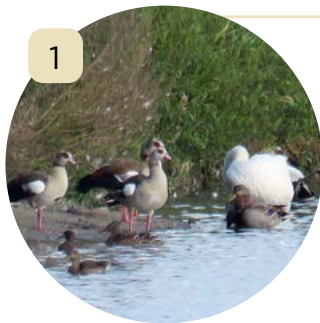

KAZALO

- 4 **PTICE NAŠIH KRAJEV** // Blaž Blažič
- 6 **IZZIVI VARSTVA SPECIALISTOV STARORASLIH GOZDOV** // Tomaž Mihelič, Pia Höfferle
- 12 **TRSTIČJE - EDEN KLJUČNIH GRADNIKOV EKOSISTEMA PRESIHAJOČEGA CERKNIŠKEGA JEZERA** // Rudi Kraševac
- 16 **ČOPASTA SINICA** // Luka Poljanec
- 18 **IZBOR HABITATA HRIBSKEGA ŠKRJANCA NA GORIČKEM** // Katarina Denac
- 19 **NEONIKOTINOIDI VPLIVAJO NA VSE VIDIKE ŽIVLJENJA PTIC** // Katarina Denac
- 20 **NA IZLIVU SOČE** // Kajetan Kravos
- 22 **PRIJAZNOST UBIJA? NEGATIVNI POSREDNI UČINKI KRMLJENJA PTIC** // Sara Cernich
- 24 **ZIMSKA OPAZOVANJA V NARAVI**
- 26 **KATERE IN KOLIKO PTIC SMO PREŠTELI V AKCIJI V LETU 2024** // Tilen Basle
- 28 **SKRIVNOSTNA FOTOGRAFIJA** // Dejan Bordjan
- 29 **PTIČJA KRMILNICA** // Katja Krivec
- 33 **UDELEŽBA NA 14. MEDNARODNEM SREČANJU O GALEBIH** // Franc Janžekovič
- 34 **ORNITOLOŠKE POSLASTICE V 2024** // Mitja Denac
- 38 **KRAJINSKI PARK DEBELI RTIČ Z OKOLICO** // Neža Hervatič in Jani Turk
- 41 **IZUMRTJE JE ZA VEDNO** // Domen Stanič in Sara Cernich
- 42 **NA BOVŠKI GAMSOVEC** // Luka Poljanec
- 44 **KNJIŽNA RECENZIJ: ID HANDBOOK OF EUROPEAN BIRDS** // Jurij Hanžel
- 46 **45. LETNI ZBOR ČLANOV DOPPS** // Blaž Blažič
- 48 **NOVO SPLETIŠČE KMETOVATI Z NARAVO** // Tanja Šumrada
- 49 **PTIČARIJADA 2024 - PO LENDAVSKIH RAVNINAH IN GRIČEVJIH** // Anja Cigan, Daša Donša, Aleksander Kozina
- 50 **NOVICE DOPPS**

PTICE NAŠIH KRAJEV

// Blaž Blažič

1

NILSKA GOS (*Alopochen aegyptiaca*)

Opazovanja nilske gosi v Sloveniji so vse pogostejša. Nazadnje je bila ta tujerodna vrsta pri nas zabeležena konec septembra 2024, ko so bili na Ptujskem jezeru opazovani trije osebk [Komisija za redkosti - vir podatka: L. Božič, T. Basle, M. Denac, M. Gril].

izvirni foto: **Luka Božič**

2

RJASTA KOZARKA (*Tadorna ferruginea*)

Oktober in novembra 2024 se je na zadrževalniku Medvedce dlje časa zadrževala rjasta kozarka. Osebek zelo verjetno izvira iz v naravi gnezdeče evropske populacije, ki pa se je vzpostavila s pomočjo človeka [Komisija za redkosti - vir podatka: E. Vrezec, M. Mlakar Medved, M. Denac, D. Bosch, D. Bordjan].

izvirni foto: **Enej Vrezec**

3

ZLATOUHI PONIREK (*Podiceps auritus*)

Regionalno redke podatek. Konec oktobra 2024 sta bila na Zbiljskem jezeru opazovana dva zlatouha ponirka [Komisija za redkosti - vir podatka: M. Denac].

izvirni foto: **Mitja Denac**

4

ŠKOLJKARICA (*Haematopus ostralegus*)

Regionalno redke podatek. V začetku avgusta 2024 so bile na Ptujskem jezeru opazovane štiri (dve ad. in dve juv.) školjkarice [Komisija za redkosti - vir podatka: L. Božič, Ž. Tertinek].

izvirni foto: **Luka Božič**

5

VELIKI PRODNIK (*Calidris canutus*)

Regionalna redkost. Sredi avgusta 2024 je bil na zadrževalniku Medvedce opazovan veliki prodnik [Komisija za redkosti - vir podatka: R. Lobnik].

foto: **Domen Stanič**

6

DULAR (*Charadrius morinellus*)

Letos je bil dular v času jesenske selitve pri nas zabeležen vsaj štirikrat: v Predgrizah na Črnovrški planoti, na Rodici v Julijskih Alpah, na Banjski planoti in na Blegošu. V vseh primerih je bil opazovan po en osebek [Komisija za redkosti - vir podatka: M. Gamser, M. Anžič, J. Rems, M. Skok, P. Krečič, A. Kotnik].

izvirni foto: **Marija Skok**

7

PRIBA (*Vanellus vanellus*)

V letošnjem letu je bilo v okviru kmetijskega ukrepa Varstvo gnezd pribe najdenih 228 njenih gnezd, od tega 75 na Ljubljanskem barju in 153 na Dravsko-Ptujsko-Središkem polju. Od 111 gnezd z znanim izidom gnezdenja jih je bilo 57 uplenjenih, sedem jih je propadlo zaradi kmetovanja, pet zaradi neznanega razloga, tri gnezda so bila poplavljeni, v 39 pa so se izvalili mladiči. Delež gnezd, propadlih zaradi kmetijskih opravil, je bil letos bistveno manjši kot lani, delež gnezd z izvaljenimi mladiči pa bistveno večji [Denac, K. (2024): Vzpostavitev evidence Priba gnezda za leto 2024 v okviru izvajanja sheme za podnebje in okolje INPO8.09 Varstvo gnezd pribe. Naročnik: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. DOPPS, Ljubljana].

izvirni foto: **Tilen Basle**

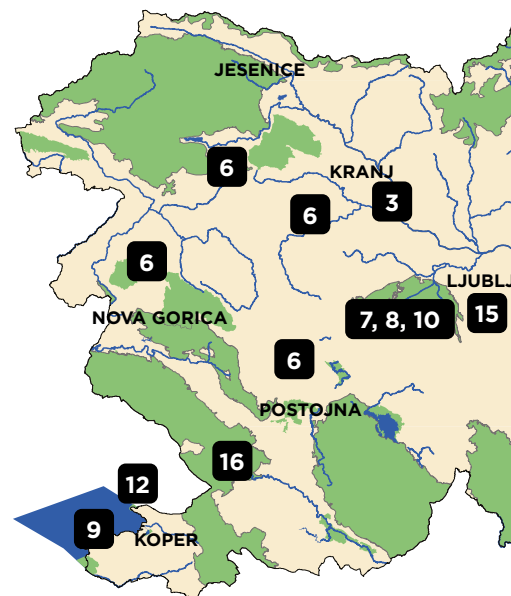

8

ČOKETA (*Gallinago media*)

Opazovanj čokete na Ljubljanskem barju je vse več. Letošnje jesen je bila na območju opazovana dvakrat - 14. 9. in 5. 10. Obakrat je šlo za opazovanje enega osebk v bližini Matene [Komisija za redkosti - vir podatka: M. Sešlar, N. Kelbič, J. Majdič, I. Kejžar, J. Kejžar].

izvirni foto: **Maks Sešlar**

Naslov za kopije objavljenih prispevkov:
Blaž Blažič, DOPPS, Tržaška 2, SI-1000
Ljubljana, elektronska pošta:
blaz.blazic@dopps.si

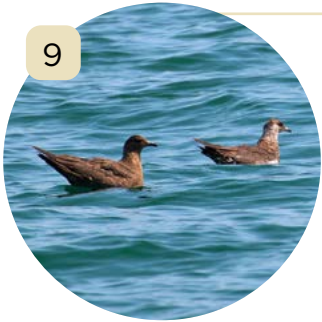
Naslov za sporočanje opazovanj redkih vrst:
Mitja Denac, Komisija za redkosti, DOPPS,
Tržaška 2, SI-1000 Ljubljana,
elektronska pošta: mitja.denac@gmail.com

Obrazec za opis opazovanj redkih vrst:
<https://ptice.si/ptice-in-ljudje/komisija-za-redkosti/sporocite-redkost/obrazec/>

Podatki so še v obravnavi Komisije za redkosti.

9

BODIČASTA GOVNAČKA

(*Stercorarius parasiticus*)

Letošnjo jesen je bila vrsta pri nas opazovana vsaj dvakrat: dva osebka 26. 9. med Strunjanom in Piranom in sedem osebkov 27. 9. na morju pred Debelim rtičem [Komisija za redkosti - vir podatka: S. Cernich, D. Bosch, M. Gamser].

foto: **Davide Scridel**

10

KASPIJSKA ČIGRA

(*Hydroprogne caspia*)

Regionalna redkost. Letošnjo jesen je bila kaspijska čigra dvakrat opazovana na Ljubljanskem barju, in sicer dva osebka 13. 9. v bližini lga in en osebek 3. 10. v bližini Goričice pod Krimom [Komisija za redkosti - vir podatka: M. Denac, M. Mlakar Medved, J. Poljanec, L. Poljanec].

izvirni foto: **Jon Poljanec**

11

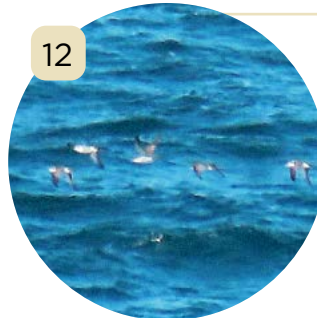
MALA ČIGRA

(*Sternula albifrons*)

Regionalno redke podatek. V začetku septembra 2024 se je na Ormoškem jezeru vsaj tri dni zadrževala mala čigra [Komisija za redkosti - vir podatka: L. Božič, T. Basle, Ž. Tertinek, M. Denac, A. Vrezec, E. Vrezec].

foto: **Domen Stanič**

12

SREDOZEMSKI VIHARNIK

(*Puffinus yelkouan*)

V letošnji jeseni je bil sredozemski viharnik na naši obali zabeležen vsaj trikrat, dvakrat (9. 9. in 2. 10.) na morju pred Piranom in enkrat (27. 9.) na morju pred Debelim rtičem [Komisija za redkosti - vir podatka: M. Denac, M. Mlakar Medved, J. Zupanič, M. Gamser, D. Bosch].

izvirni foto: **Mitja Denac**

13

MALI KLINKAČ

(*Clanga pomarina*)

Redko opazovanje. V začetku septembra 2024 je bil na območju Ormoškega jezera opazovan mali klinkač [Komisija za redkosti - vir podatka: T. Basle, M. Denac].

foto: **Sara Cernich**

14

KRALJEVI OREL

(*Aquila heliaca*)

Zelo redka podatka. Letošnjo jesen je bil kraljevi orel pri nas opazovan kar dvakrat: en drugoletni osebek 16. 10. na zadrževalniku Medvedce in en prvoletni osebek 20. 10. pri Šmartnem na Pohorju [Komisija za redkosti - vir podatka: M. Denac, M. Mlakar Medved, Ž. Tertinek].

izvirni foto: **Mitja Denac**

15

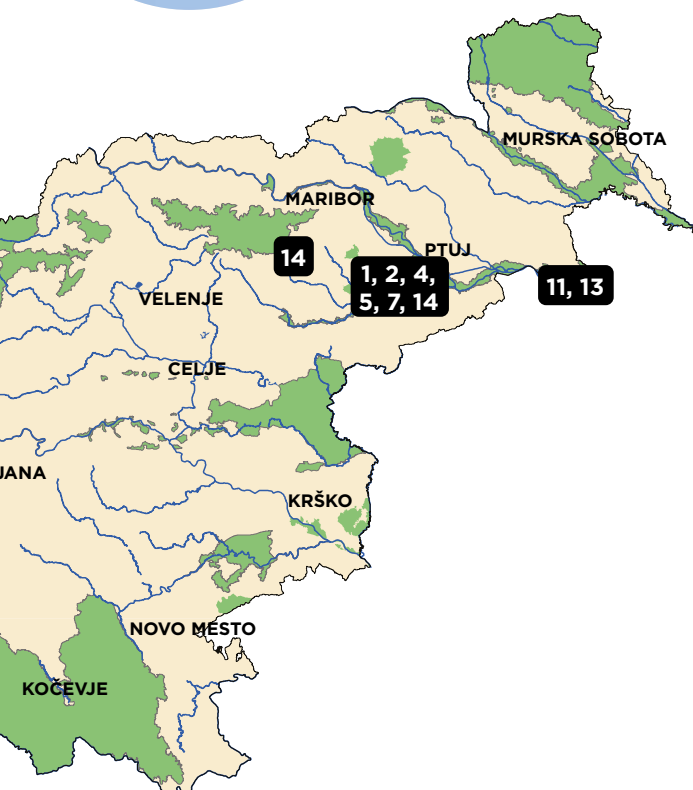

MUŠJA LISTNICA

(*Phylloscopus inornatus*)

Redek podatek. V drugi polovici septembra 2024 je bila v Vodomčevem gaju pri Cerovem opazovana in obročkana mušja listnica [Komisija za redkosti - vir podatka: M. Sešlar, M. Denac].

izvirni foto: **Maks Sešlar**

16

VELIKA UHARICA

(*Bubo bubo*)

Sanacija srednjenapetostnih daljnovodov je potrjeno eden ključnih ukrepov učinkovitega varstva velike uharice pri nas. Spremljanje učinkov ukrepov te vrste, ki so bili izvedeni v okviru kohezijskega projekta ZaKras in projekta BESTbelt »Zmanjševanje vpliva SN daljnovodov na veliko uharico (*Bubo bubo*) v JZ Sloveniji«, so pokazali, da imajo lahko ti ukrepi velik pozitiven vpliv na uspešnost gnezdišč na saniranih območjih [Mihelič M. (2024): Zmanjševanje vpliva SN daljnovodov na veliko uharico (*Bubo bubo*) v JZ Sloveniji. Zbirno poročilo, DOPPS, Ljubljana].

foto: **Tomaž Mihelič**

IZZIVI VARSTVA SPECIALISTOV STARORASLIH GOZDOV

// Tomaž Mihelič, Pia Höfferle

Gozdovi v Sloveniji pokrivajo približno 70 % skupne površine območij Natura 2000. Ne glede na sonaravni način gospodarjenja pa ti gozdovi žal ne zagotavljajo trajnostnega varstva gozdnih specialistov.

foto: **Domen Stanič**

Gospodarjenje z gozdom ima močan vpliv na biodiverzitetu. Vrste, ki so za to najbolj dovzetne, so specialisti naravnih, staroraslih gozdov oz. sestojev, ki so se razvili brez človekovega vpliva. Varstvo specialistov je največji izziv pri usklajevanju interesov gospodarjenja in varstva biodiverzitet v gozdu.

Slovenija je močno gozdnata dežela in prav ohranjenost gozdov na prelomu tisočletja je bila razlog, da smo z vstopom v Evropsko unijo velikim delom teh gozdov po jasno opredeljenih kriterijih pripisali status območja Natura 2000. S tem smo se morali zavezati k dolgoročnemu ohranjanju kvalifikacijskih vrst ptic, ki so odvisne od tega dragocenega okolja. Danes se zdi, da vse bolj razumemo pomembnost tovrstnih zavez, kljub temu pa smo na območjih Natura 2000 še vedno priča vztrajnemu upadanju biodiverzitet.

Pri tem so različni habitati pod zelo različnimi pritiski in biodiverzitet v gozdovih še zdaleč ne upada tako hitro kot v kmetijski krajini. Novi izzivi, ki jih je z razglasitvijo tovrstnih območij dobilo gozdarstvo, so se marsikomu zdeli enostavno uresničljivi. Slovensko gozdarstvo je imelo dolgoletno tradicijo gospodarjenja po načelih sonaravnosti, trajnosti in mnogonamenskosti in se po tem vidiku odlikuje še danes, če se primerjamo z drugimi državami. To je tudi razlog za ugodno ohranitveno stanje kar nekaj generalistov oz. bolj prilagodljivih vrst s široko ekološko nišo. Veliko težje pa je varovati t.i. specialiste oz. vrste, ki potrebujejo točno določene lastnosti habitata. Prav paradoksalno je, da gre v naših gozdovih, v katerih se s sonaravnim gospodarjenjem posnemajo razvojni procesi pragozdov, daleč najslabše ravno specialistom staroraslih, naravnih gozdov.

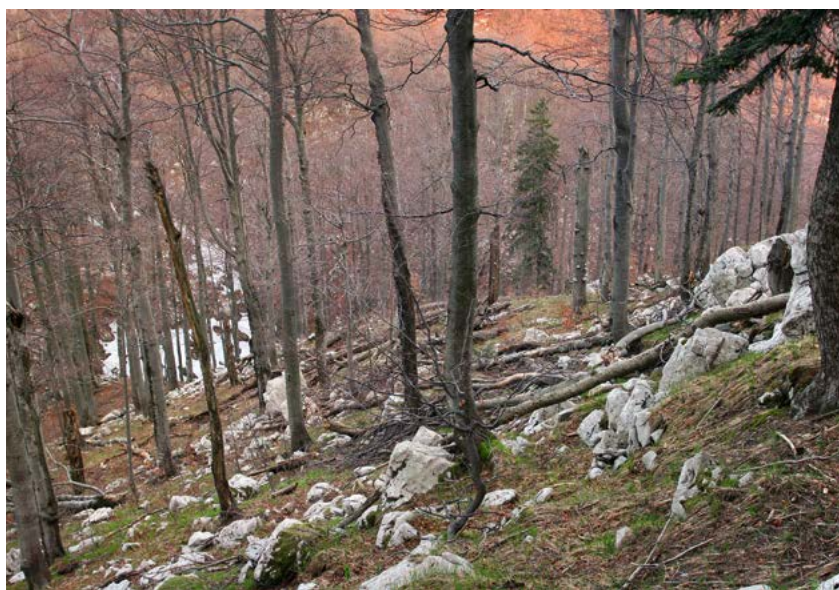
NATURA 2000, PTICE IN GOZD V SLOVENIJI

Gozdovi v Sloveniji prekrivajo več kot polovico države in približno 70 % skupne površine območij Natura 2000. V teh območjih je varovanih 14 gnezdečih vrst ptic, ki so za svoj obstoj vezane na gozd. V naboru evropsko pomembnih vrst (t.i. Natura 2000-vrst), ki jih v Sloveniji spremljamo z rednim monitoringom (skupno 18 vrst ptic), sta od gozdnih samo dve vrsti, in sicer triprsti (*Picoides tridactylus*) in srednji detel (*Dendrocoptes medius*). Manjkajo nam nekateri sistematični monitoringi gozdnih indikatorskih vrst, kot so divji petelin (*Tetrao urogallus*), gozdni jereb (*Tetrastes bonasia*) ali belohrbti detel (*Dendrocopos leucotos*), zato je poznavanje realnega stanja v populacijah teh ptic slabše in pogosto sloni na zanesenjaštvu zainteresirane javnosti. Varovane ptice, katerih preživetje je odvisno od ohranjenih, naravnih gozdov, so še posebej občutljive za spremembe v ekosistemu. Kratkoročni populacijski trendi večine teh vrst v Evropi kažejo na upad številčnosti.

Slovenija se uvršča med vodilne države pri trajnostnem gospodarjenju z gozdovi, pri čemer so gozdovi upravljani tako, da ohranjajo ravnovesje med ekološkimi, gospodarskimi in socialnimi funkcijami. Ekološka funkcija zajema skupino funkcij gozda, kot so npr. varstvo pred erozijo in plazanjem, zadrževanje vode, uravnavanje podnebja ali ohranjanje biotske pestrosti. Pri gospodarjenju se pogosto pozablja na celostno ohranjanje ekološke funkcije, saj so običajno postavljene v ospredje predvsem funkcije, ki jih ljudje lažje ekonomsko ovrednotimo.

Glavni element, ki razlikuje gospodarski gozd (zgoraj) od staroraslega, naravnega gozda (spodaj), je količina odmrle lesne mase. Ta je lahko v staroraslem gozdu tudi do 10-krat večja od tiste v gospodarskem gozdu.

foto: **Tomaž Mihelič**

Pomembna funkcija ohranjanja biotske pestrosti ostaja zaradi svoje intrinzične vrednosti zapostavljena. Nema lokrat se pojavlja tudi napačna predstava o tem, kaj dejansko pomeni naraven gozd.

Prav paradoksalno je, da gre v naših gozdovih, v katerih se s sonaravnim gospodarjenjem posnemajo razvojni procesi pragozdov, daleč najslabše ravno specialistom staroraslih, naravnih gozdov.

Graditev novih gozdnih vlak negativno vpliva na ohranjanje biodiverzitete, saj dostopnost do gozdov povečuje intenzivnost sečnje.

foto: **Tomaž Mihelič**

SEZNAM VAROVANIH VRST, KI SO VEZANE NA GOZD

Vrsta	Latinsko ime	Ocenjena velikost populacije v Slo	Populacijska enota*	Kratkoročni trend populacije
belohrbti detel	<i>Dendrocopos leucotos</i>	100 - 150	p	↓
belovrati muhar	<i>Ficedula albicollis</i>	8.500 - 12.000	p	×
črna štoklja	<i>Ciconia nigra</i>	40 - 60	p	↔
črna žolna	<i>Dryocopus martius</i>	4.000 - 8.000	p	×
divji petelin	<i>Tetrao urogallus</i>	550 - 600	s	↓
gozdni jereb	<i>Tetrastes bonasia</i>	1.000 - 2.000	p	↓
koconogi čuk	<i>Aegolius funereus</i>	450 - 850	p	↕
kozača	<i>Strix uralensis</i>	700 - 1.200	p	↑
mali muhar	<i>Ficedula parva</i>	100 - 250	p	×
mali skovik	<i>Glaucidium passerinum</i>	200 - 380	p	×
pivka	<i>Picus canus</i>	3.000 - 6.000	p	×
ruševac	<i>Lyrurus tetrix</i>	1.500 - 2.000	s	×
srednji detel	<i>Dendrocopos medius</i>	2.000 - 3.300	p	↓
triprsti detel	<i>Picoides tridactylus</i>	350 - 600	p	↓

Legenda:

↑ - povečanje populacije; ↓ - upad populacije; × - trend neznan zaradi pomanjkanja vhodnih podatkov
 ↔ - stabilna populacija; ↕ - nihanje populacije;

* enota ocene populacije je lahko izražena s številom parov (p) ali številom teritorialnih samcev (s)

Sonaravno gospodarjeni gozdovi so lahko na videz precej podobni naravnim gozdovom, a so razlike ogromne, če pogledamo njihove posamezne lastnosti. Ko govorimo o gozdu, ki je prepuščen naravnemu razvoju, govorimo o okolju, v katerem se človek redko pojavlja in v katerega redko posega s svojimi dejavnostmi. To pomeni, da razvoj gozda in naravni procesi v njem, denimo odmiranje drevja, potekajo nemoteno in brez vpliva človeka.

Takšna območja so danes pogosto zavarovana zaradi svoje izjemne vrednosti. Primeren kazalec naravnosti gozda in posredno tudi intenzitete človekovega vpliva je količina odmrle lesne biomase oz. odmrlega drevja. V gospodarskih gozdovih Slovenije znaša količina odmrle lesne biomase stoječih in ležečih dreves (brez panjev in vej) približno 20 m³/ha. V primerljivih naravnih gozdovih je lahko ta količina tudi nekaj 10-krat večja. Pri nas je večina gozdov, ki so prepuščeni naravnemu razvoju, zavarovanih kot gozdni rezervat. Poleg teh se gozd prepušča naravnemu razvoju tudi na območju tako imenovanih ekocelic. Podobno kot gozdni rezervati so ekocelice območja gozdov v naravovarstveno pomembnih predelih, ki pa se načrtno prepuščajo naravnemu razvoju le za krajše, navadno nekaj desetletno časovno obdobje. Čeprav so gozdni rezervati in ekocelice pomembni za ohranjanje ogroženih vrst, pa njihova zamenljiva površina (rezervati v Sloveniji zajemajo 0,8 % gozda, ekocelice pa 0,7 %) ne more učinkovito nadomestiti izgub v gospodarskih gozdovih, kjer živijo gozdni specialisti, pogosto najbolj pod udarom.

PREDSTAVNIKI GOZDNIH SPECIALISTOV V SLOVENSКИH GOZDOVIH:

DIVJI PETELIN (*Tetrao urogallus*)
foto: Jure Novak

GOZDNI JEREB (*Tetrastes bonasia*)
foto: Tomaž Mihelič

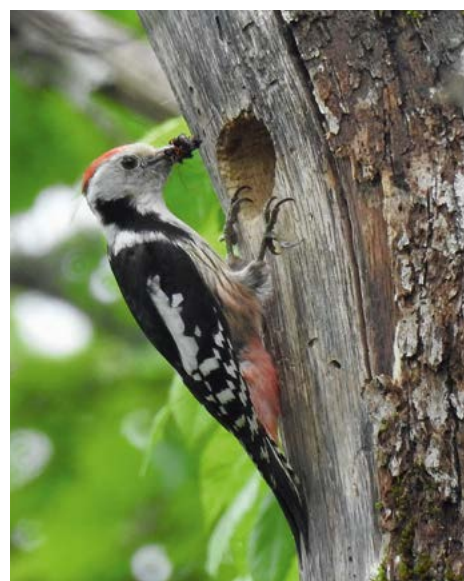
ČRNA ŠTORCKLJA (*Ciconia nigra*)
foto: Domen Stanič

MALI SKOVIK (*Glaucidium passerinum*)
foto: Sara Cernich

KOCONOGI ČUK (*Aegolius funereus*)
foto: Jure Novak

SREDNJI DETEL (*Dendrocoptes medius*)
foto: Domen Stanič

BELOHRBTI DETEL (*Dendrocopos leucotos*)
foto: Domen Stanič

TRIPRSTI DETEL (*Picoides tridactylus*)
foto: Domen Stanič

MALI MUHAR (*Ficedula parva*)
foto: Jure Novak

Največja sprememba gozdnega prostora se je v zadnjih desetletjih zgodila v severozahodni Sloveniji. Na sliki je prizor z Jelovice, območja Natura 2000, ki je habitat gozdnih specialistov triprstega detla (*Picoides tridactylus*), divjega petelina (*Tetrao urogallus*) in gozdnega jereba (*Tetrastes bonasia*).

foto: **Domen Stanič**

TOMAŽ MIHELČ je po izobrazbi gozdar in zaposlen kot varstveni ornitolog na DOPPS-u. Vključen je v številne raziskave ptic. Bil je koordinator Atlasa ptic Slovenije (2019) in Evropskega atlasa gnezdičk. Trenutno je vključen v uvajanje mirnih con za divjega petelina in belko v Triglavskem narodnem parku, akcije varstva velike uharice in preprečevanje elektroudarov na daljnovodih.

foto: **avtoportret**

IZGUBLJAMO NARAVNE, STARORASLE GOZDOVE

Vzporedno z razvojem družbe se razvija tudi gospodarjenje z gozdom. To se najbolj kaže v graditvi mreže gozdne infrastrukture, ki je pomembna za gospodarjenje. Posledično postajajo naši gozdovi vse bolj odprti z gozdnimi vlakami in cestami, kar seveda vpliva tudi na način gospodarjenja na teh območjih ter posledično na biotsko raznovrstnost. Dostopnost do gozdov povečuje intenzivnost sečnje, kar zmanjšuje površino ohranjenih, naravnih in staroraslih sestojev ter količino odmrlega drevja, od katerega so odvisne najbolj ogrožene vrste. Analiza, ki je preučevala vpliv gradnje in priprave gozdnih vlak na ugodno ohranitveno stanje ptic v območjih Natura 2000 v Sloveniji med letoma 2005 in 2021, je pokazala, da je bilo na teh območjih zgrajenih ali pripravljenih prek 4200 km gozdnih vlak. To je imelo vpliv na približno 27.000 ha gozdov znotraj območij Natura 2000 v Sloveniji. Najbolj prizadeto je bilo gozdnogospodarsko območje (GGO) Nazarje, kjer je bilo spremenjenih skoraj 5 % gozda.

Varstvo gozdnih vrst ptic v Sloveniji je nedvomno močno povezano z načinom gospodarjenja z gozdovi. Kljub trajnostnemu, sonaravnemu in mnogonamenskemu gospodarjenju ostajajo ključne težave predvsem pri ohranjanju primernih površin in razmer v življenjskem prostoru za tiste vrste, ki so specializirane za starorasle gozdove in večje količine odmrle lesne biomase. Sonaravni pristop gospodarjenja kljub vsem načelom trenutno prednostno zagotavlja ekonomske in socialne ter nekatere prej omenjene ekološke funkcije, medtem ko

je funkcija ohranjanja biotske pestrosti še vedno precej zapostavljena. Pogosto se naravovarstvene cilje postavlja na nivo, ki najnižje še zagotavlja preživetje ciljnih vrst. S tem seveda stopamo po zelo tankem robu in nekatere vrste dolgoročno obsojamo na životarjenje. Posledice takšnega pristopa so še posebej opazne na območjih, kjer je v zadnjih dveh desetletjih potekalo najbolj intenzivno gospodarjenje. Rezultati naše analize kažejo, da se je največja sprememba gozdnega habitata zgodila v severozahodni Sloveniji in verjetno sta triprsti in belohrbti detel s tovrstnimi spremembami izgubila največ.

Analiza o vplivih graditve gozdnih prometnic na ptice temelji le na javno dostopnih gozdarskih podatkih, a menimo, da dobro prikazuje razsežnost prej omenjenih sprememb. V analizo sicer niso bile vključene rekonstrukcije vlak, čeprav lahko tudi te pomembno vplivajo na ohranitev habitata. Rezultati so za zdaj splošni in zgolj začetek oz. podlaga za obsežnejše in bolj detajlne analize razsežnosti vpliva gospodarjenja na gozdne specialiste.

KAKO ZAGOTOVITI PRIHODNOST GOZDNIM SPECIALISTOM?

Če bomo želeli dolgoročno zagotoviti ugodno ohranitveno stanje specialistov staroraslih gozdov, bomo morali izgube površin, nastale zaradi gradnje gozdne infrastrukture, nadomestiti z novimi zavarovanimi gozdnimi površinami primerljivega obsega. Povečanje površin gozdnih rezervatov in ekocelic, kjer gozdovi ostajajo brez človekovega vpliva, je ena izmed bistvenih kratkoročnih rešitev

PIA HÖFFERLE je zaključila magistrski študij varstva narave v Kopru. Trenutno je zaposlena v gozdarstvu, kot članica pri popisih DOPPS-a pa sodeluje od leta 2016.

foto: **Katharina Grund, EuroNatur**

za ohranjanje gozdnih specialistov. Zdi se, da je bilo varstvo teh vrst v preteklosti zagotovljeno predvsem na račun negospodarjenih površin, ki niso imele uradnih varstvenih statusov, a so zaradi svoje nedostopnosti imele lastnosti staroraslih gozdov. Ogroženim vrstam so te površine pomenile enako kvaliteten habitat kot tisti, ki bi jim bil zagotovljen v gozdnih rezervatih. A v zadnjih desetletjih se je tudi stanje v takih gozdovih močno poslabšalo, saj sodobnejša gozdarska mehanizacija kljubuje tudi najbolj nedostopnim terenom. Zato lahko trdimo, da so se življenjske razmere za varstvo ogroženih gozdnih specialistov v naših gozdovih v času od uveljavitve območij Natura 2000 poslabšale.

Posamezna naravi prepuščena habitatna drevesa (ekocelice) lahko igrajo pomembno vlogo pri ohranjanju biotske raznovrstnosti v gospodarskih gozdovih. Označena so s posebnim simbolom v obliki ptice, kar jih izloča iz gospodarjenja.

foto: Domen Stanič

Obenem pa vzporedni varstveni ukrepi (npr. povečanje odmrle biomase v gospodarskih gozdovih) še zdaleč niso kompenzirali izgub. Sonaravno gospodarjenje z gozdom, kot ga poznamo pri nas, je torej lahko učinkovito predvsem pri varstvu generalistov in manj ogroženih vrst, varstvo gozdnih specialistov pa bomo lahko zagotavljali predvsem s povečanjem deleža gozda, izločenega iz gospodarjenja. Namesto sonaravnega gospodarjenja bomo morali začeti uvajati naravno gospodarjenje.

Dodatno branje:

– MIHELIC, T. & HÖFFERLE, P. (2023): Analiza vpliva gradnje in priprave gozdnih vlak na ugodno ohranitveno stanje vrst na območjih Natura 2000 v obdobju 2005–2021. DOPPS – BirdLife Slovenia, Ljubljana.

– STANIČ, D. & MIHELIC, T. (2022): Primanjkuje nam naravi prepuščenih gozdov. – *Svet ptic* 28 (1): 6-12.

Včlani se v Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS)

Skupaj za ptice in ljudi!

S tem boš:

- postal(a) del društva, ki trenutno z več kot 1000 člani rešuje največje naravovarstvene probleme in aktivno prispeva k veljavi varstva narave v naši družbi,
- dobil(a) obilo priložnosti za sodelovanje na različnih delavnicah in pri prostovoljnem naravovarstvenem delu,
- lahko postal(a) aktiven(a) član(ica) regionalnih ali Mladinske sekcije in se udeleževal(a) ornitoloških taborov in srečanj za mlade,
- se lahko udeleževal(a) mesečnih predavanj o pticah in naravovarstvu in vodenih izletov po Sloveniji in tujini,
- prejemal(a) poljudno revijo *Svet ptic* (4 × letno) in po želji strokovno ornitološko revijo *Acrocephalus*.

Informacije dobiš na:

DOPPS, Tržaška c. 2,
1000 Ljubljana,
GSM: 041 712 796 (pisarna)

dopps@dopps.si
www.ptice.si

foto: Jure Novak

TRSTIČJE – EDEN KLJUČNIH GRADNIKOV EKOSISTEMA PRESIHAJOČEGA CERKNIŠKEGA JEZERA

// Rudi Kraševac

MLAKARICE (*Anas platyrhynchos*) so med prezimovanjem na varnem v zavetju med trstikami.

foto: Rudi Kraševac

Pogled na socvetja **NAVADNEGA TRSTA** (*Phragmites australis*).

foto: Rudi Kraševac

Navadni trst (*Phragmites australis*) pozna skoraj vsakdo. Gre za visoko rastlino, ki jo običajno srečamo na obrežjih rek in jezer ter v habitatih vlažnih tal. Nanj pogosto posedajo ptice in kačji pastirji. Morda je manj znano, da gre za zelnato trajnico, ki jo taksonomsko uvrščamo med trave (Poaceae). Kot je za trajnice značilno, nadzemni deli vsako leto odmrejo, energijo pa shranjujejo v koreninski sistem – v primeru navadnega trsta v

rizomih. Razširja se s pomočjo semen, ki dozoriijo v gostem šopastem socvetju, zelo pomembno pa je tudi vegetativno širjenje iz delov korenin in stebel. Z leti se podzemni sistem rizomov krepi in iz istega rizoma izrašča veliko stebel, ki lahko tvorijo goste sestoje trstičja.

Navadni trst je splošno razširjen in pogost ter nima »velikih dejavnikov ogrožanja«. Na območju Severne Amerike je celo opredeljen kot zelo invazivna vrsta. Pogosto nam je v napoto in bi ga s košnjo in požiganjem najraje izkoreninili. Zakaj je potem pravzaprav deležen naravovarstvene pozornosti na Cerknškem jezeru?

EKOLOŠKA POMEMBOST TRSTIČJA SKOZI LETNE ČASE

Ste že kdaj stopili v star sestoj trstičja? To ni ravno epicenter rastlinske pestrosti. Morda tu in tam uzrete kakšno zel, ki se na zasenčenih tleh trudi vzpeti do svetlobe. Tla so prekrita z večletnim opadom odmrlih stebel in listov, ki ustvarjajo neprehoden labirint, kjer srečamo le malo živali. Sestoji so tako gosti, da človek že po nekaj korakih izgubi občutek za smer neba. Pa vendar je trstičje eno izmed najpomembnejših habitatnih tipov na

Cerkniškem jezeru, saj ima vlogo zatočišča, drstišča, mrestišča, gnezdišča in prehranjevališča, na katera so vezane številne živalske vrste. Njegova vloga je močno odvisna od obsega in strukture sestoja, sezone ter višine vode.

V zimskem času, ko je voda hladna in vodostaj visok, pod njeno gladino globoko v trstiču odlagata svoje ikre navadna ščuka (*Esox lucius*) in linj (*Tinca tinca*). Čeprav je navadni trst takrat v mirovanju, stara olesenela stebela zagotavljajo kritje pred drugimi plenilci, rastlinje pa ribe varuje tudi pred vodnim tokom, ki je sicer blag, a vztrajen. V nekoliko globlji vodi v strugi Stržena pa se ščuka ustavi na robu trstiča in potrpežljivo čaka svoj plen. Kasneje, ob pričetku pomladi, se iz gozda odpravijo na pot rjave žabe. Za odlaganje mrestov sekulj (*Rana temporaria*) so najboljše plitke, odprte vodne površine, ki so obdane z gostimi sestoji trstiča – ti bodo paglavcem omogočili hiter beg na varno. Takšne vode bi lahko poimenovali kar jezerska okna.

Telica **JELENA** (*Cervus elaphus*) potrpežljivo čaka svoj mamca.

foto: Rudi Kraševc

ČOPASTI PONIREK (*Podiceps cristatus*) ob robu trstiča vzreja mladiče.

foto: Rudi Kraševc

V spomladanskem času tudi ptice pričnejo z gnezditvijo. Za svoje gnezdišče si kostanjevka (*Aythya nyroca*) in rjavovrati ponirek (*Podiceps grisegena*) najraje izbereta prav jezerska okna, kjer se plitka voda hitro segreje in je na voljo dovolj hrane. Podobno naredijo tudi liska (*Fulica atra*), čopasti ponirek (*Podiceps cristatus*) in siva gos (*Anser anser*) ter tudi druge vrste, ki pa so pri tem nekoliko manj izbirčne. Pticam trstiče zagotavlja tudi dovolj gnezditvenega materiala, sočni mladi poganjki rastlin pa so jim na voljo za prehrano. Poleg ptic pričnejo v trstiču letati naokoli tudi zgodnji trstničar (*Brachytron pratense*) ter številne mladoltnice (Trichoptera spp.). V večernem času se zboru zelenih reg (*Hyla arborea*) pridruži še bobnenje bobnarice (*Botaurus stellaris*), oglasita pa se tudi mala tukalica (*Zapornia parva*) in mokož (*Rallus aquaticus*). Čez dan zrak zapolni cvrčanje trstnega cvrčalca (*Locustella luscinioides*) in številnih trstnic (*Acrocephalus* spp.).

V poletnem času se voda počasi umika in vse bolj izpostavlja vodni živelj plenilcem iz zraka. Na velikem kupu naplavin odmrlega trstiča se ustavi orel belorepec (*Haliaeetus albicilla*) in v miru zaužije svež plen, obilje rib v bližini pa izkoristi še vidra (*Lutra lutra*). Tudi košuta (*Cervus elaphus*) na varnem

V poletnem času se voda počasi umika in vse bolj izpostavlja vodni živelj plenilcem iz zraka.

vzgaja telice. Ko se voda dokončno umakne in pritisne poletna pripeka, vlažna tla v senci trstiča izkoristijo številne zelene žabe (*Pelophylax* spp.), katerih koža bi se sicer izsušila. V posušeni jezerskih oknih medved (*Ursus arctos*) pobira ostanke mrtvih rib. Avgusta se prične tudi kratko obdobje košnje in lastniki zemljišč hitijo s pravilom biomase z jezera. Prve obilne padavine bodo namreč namočile tla in dostop s traktorji ne bo več mogoč.

Je morda priložnost v uporabi amfibijskega traktorja, ki omogoča ciljno upravljanje tudi v bolj vodnatih razmerah?
foto: Rudi Kraševc

V zgodnji jeseni ob nočeh nad širnimi planjavami Cerkniškega jezera zadoni predirljivo kruljenje jelenjega ruka. Od nočnega ruka si utrujena jelenjad za svoja dnevna počivališča izbere, kar je po košnji še ostalo od velikih sestojev trstičij. Obilico plena v trstičju izkoristi tudi volk (*Canis lupus*), v goščave suhih steblik pa se zgrnejo jate škorcev (*Sturnus vulgaris*) in kmečkih lastovk (*Hirundo rustica*) na selitvi. A ko voda spet zalije kraško polje, se kopenske živali umaknejo. Po kratkem obdobju, ko je vidnih le malo živali, se z začetkom zime zopet vrnejo številne rase, ki počivajo v zavetju trstik ali na kupih naplavin in se hranijo s semeni.

KAKO ZAGOTOVITI DOBRO UPRAVLJANJE?

Poleg zgoraj naštetih obstaja seveda še mnogo drugih vrst, ki so tako ali drugače povezane s trstičjem. Kako torej zagotoviti ustrezen način upravljanja, da bomo v največji meri unovčili biodiverzitetni potencial območja? Kaj so ključne ekosistemske funkcije trstičja – je to mir in zavetje, ali je to vir hrane?

Za odgovore na ta vprašanja je treba predvsem dobro poznati razširjenost vrst in njihovo ekologijo v odnosu do različnih načinov upravljanja. Ključno je tudi poznavanje odzivanja trstičja na košnjo, ki je zaradi zahtevnih rastiščnih razmer na Cerkniškem jezeru specifična. Iz pridobljenega znanja bi bilo nato nujno izpeljati celosten upravljavski načrt, v katerem bi bile predvidene cone z različnimi načini upravljanja. Ponekod naj bi npr. trajno ohranjali stare trstične sestoje in sploh ne kosili, drugod bi uvedli območja z občasno košnjo (rotacijsko na 3-5 let), nato še območja s srednjo intenziteto košnje (na 2 leti), nazadnje pa tudi območja z redno, vsakoletno košnjo. Obenem bi se bilo pomembno držati malopovršinskih ukrepov, denimo vzdrževanja odprtosti jezerskih oken ali zagotavljanja povezljivosti z obrežno vegetacijo, nepokošenih otokov in pasov. Poleg same košnje je na Cerkniškem jezeru pomemben dejavnik tudi letni cikel nihanja višine vode in upravljanje z njim, predvsem v luči preteklih človekovih posegov v jezero in podnebnih sprememb. S sprotnim spremljanjem realizacije zastavljenih ciljev in stanja populacij ciljnih vrst bi se načrt upravljanja lahko učinkovito dopolnjeval z novim znanjem.

IZKUŠNJE IZ TUJINE

S podobnimi izzivi pri upravljanju trstič se spoprijemajo tudi v tujini. Marsikje se s takšno problematiko ukvarjajo že več desetletij in nabrali so si veliko izkušenj ter razvili podporne sisteme za dobro načrtovanje in spremljanje upravljanja. Zato smo v okviru projekta LIFE Tršča, ki je osredotočen na upravljanje trstič Cerkniškega jezera, obiskali naravni rezervat Ham Wall v Angliji ter Narodni park Prespa v Grčiji. Pridobljene izkušnje, dopolnjene z znanjem iz literature, bomo prenesli in vključili v pripravo načrta upravljanja na Cerkniškem jezeru. Gre za zahteven proces, ki ga nameravamo skupaj s širokim naborom deležnikov izpeljati med več let trajajočim projektom.

Razgled na Levišča, kjer je največji sklenjeni sestoj trstičij na Cerkniškem jezeru. V desnem spodnjem kotu je vidno tudi jezersko okno.

foto: Rudi Kraševc

JANUARSKO ŠTETEJE VODNIH PTIC (IWC) 2025

foto: Alen Ploj

Januarsko štetje vodnih ptic (IWC) je najboljšejši sistematičen in organiziran popis ptic v Sloveniji. Od leta 1997 v okviru štetja vsako leto skupaj preštujemo vodne ptice na vseh večjih rekah, celotni slovenski obali in večini pomembnejših stoječih vodnih teles v državi. Osnovni cilj štetja je spremljanje zimskih populacij vodnih ptic in zbiranje informacij, ki prispevajo k ohranjanju njihovih populacij in mokrišč. Štetje v tako velikem obsegu ne bi bilo mogoče brez velikega vloženega truda množice predanih popisovalcev. Vaš prispevek je zelo dragocen, saj prav vsak sodelujoči prispeva kamenček v mozaik čez tisoč kilometrov dolge mreže rečnih odsekov in drugih voda, ki jih pregledamo vsako leto.

Veselim se ponovnega sodelovanja z vami v letu 2025, obenem pa se vsem že vnaprej zahvaljujem za opravljeno delo!

Luka Božič, nacionalni koordinator IWC

Štetje vodnih ptic bo leta 2025 v **soboto 18. in nedeljo 19. januarja**. Vodne ptice bomo tako kot vsako leto šteli na osmih števnih območjih, na vseh najpomembnejših vodnih telesih po Sloveniji. Vsako števno območje ali njegov del ima svojega lokalnega koordinatorja, ki vas bo razporedil na odsek, kjer boste šteli, ter skrbel za skladno opravljanje popisa.

NASLOVI LOKALNIH KOORDINATORJEV:

o za števno območje **Obale**:

- Borut Mozetič, 041 643 703, e-pošta: borut.mozetic@dopps.si

o za števno območje **Notranjske in Primorske**:

- Peter Krečič, 031 571 076, e-pošta: peter.krecic@siol.net

o za števno območje **zgornje Save**:

- Sava od izvira do Naklega, Sora: Blaž Blažič, 070 713 978, e-pošta: blaz.blazic@dopps.si
- Sava od Naklega do Litije: Katarina Denac, 041 316 740, e-pošta: katarina.denac@dopps.si
- Ljubljana, Ljubljansko barje: Mitja Denac, 041 243 920, e-pošta: mitja.denac@gmail.com

o za števno območje **spodnje Save**:

- Krka: Andrej Hudoklin, 041 893 740, e-pošta: andrej.hudoklin@zrsvrn.si
- Sava od Zidanega mosta navzdol: Gregor Bernard, 041 830 463, e-pošta: gregor.bernard@siol.net
- Sotla: Dušan Klenovšek, 041 593 929, e-pošta: dusan.klenovsek@kp.gov.si

o za števno območje **Kolpe**:

- Urša Koče, 031 263 849, e-pošta: ursa.koce@dopps.si

o za števno območje **Savinje**:

- Urša Očko, 051 222 350, e-pošta: ursa.ocko@dopps.si

o za števno območje **Drave**:

- Luka Božič, 031 307 993, e-pošta: luka.bozic@dopps.si

o za števno območje **Mure**:

- Željko Šalamun, 041 712 396, e-pošta: zeljko.salamun@dopps.si

o **Nacionalni koordinator IWC**:
Luka Božič, 031 307 993, e-pošta: luka.bozic@dopps.si

VODNE PTICE ŠTEJEMO V SOBOTO 18. IN NEDELJO 19. JANUARJA 2025

SPLETNA BAZA JANUARSKEGA ŠTETJA VODNIH PTIC (IWC)

Zaradi velike količine zbranih informacij so shranjevanje, upravljanje in obdelava podatkov štetja zamuden in logistično zahteven projekt. Pred nekaj leti smo vzpostavili bazo, ki omogoča spletni vnos opazovanj in njihovo sprotno preverjanje s strani administratorja. Funkcionalnost baze in obrazec za spletni vnos vseskozi izboljšujemo, tudi s pomočjo povratnih informacij uporabnikov. Spletni vnos podatkov v trenutni različici je enostaven, zmanjšuje možnost napak in omogoča pregleden dostop do rezultatov štetja vsem popisovalcem. Možnost spletnega vnosa podatkov uporablja večina vseh sodelujočih, si pa želimo, da bi se ta delež v prihodnje še povečal. Z neposrednim vnosom se zmanjšajo možnosti napak pri prepisovanju podatkov s popisnih obrazcev v bazo, izognemo pa se tudi okolju neprijazni porabi velikih količin papirja.

Vsem, ki ste že pristopili k sistemu elektronskega obveščanja in vnosa podatkov v preteklih letih, bomo podrobnejša navodila, vsa obvestila v zvezi s štetjem in opomnik dogodka poslali izključno prek elektronske pošte.

Nove popisovalce in tiste, ki se za ta korak še niste odločili, vabimo, da prevzem popisnih materialov (obrazec, navodila, karte z odseki oz. lokalitetami) in oddajo podatkov (vpis rezultatov vašega štetja in drugih rubrik z obrazca) za leto 2025 opravite prek spletne baze. Če se boste odločili za to možnost, vas prosimo, da nam svojo odločitev sporočite najkasneje do 10. 1. 2025 po e-pošti oziroma z SMS-om nacionalnemu koordinatorju štetja. Sporočilo naj vsebuje vaše ime in priimek ter e-poštni naslov, za katerega želite, da je v bazi januarskega štetja in ga uporabljamo za komunikacijo z vami.

Navodila za štetje vodnih ptic, popisni obrazec, vsa obvestila v zvezi s štetjem ter navodila za prevzem popisnih materialov in oddajo podatkov prek spletne baze bodo dostopni tudi na DOPPS-ovi spletni strani www.ptice.si.

ČOPASTA SINICA

// Luka Poljanec

ČOPASTE SINICE po videzu skorajda ni mogoče zamenjati z nobeno drugo vrsto. Njena najbolj očitna lastnost je izrazit čopek na glavi.

foto: Jure Novak

Prav veseljaška so srečanja s čopasto sinico (Lophophanes cristatus), saj je to silno živahna ptica – skaklja z veje na vejo, vzleta in pristaja na drevju, se smuka med igličevjem, visi z glavo navzdol z najtanjših vejic ter se spušča v podrast in brska po štorih.

REDKA GOSTJA NA VRTU

Prav dobro se še spominjam malodane prazničnega občutka, ki me je prevzel ob prvem srečanju s to ptico neke zime v zasneženem Bohinju. Pri sosedu na krmilnici se je vsakodnevno zbirala širna ptičja družčina – prifrčale so mnogotere velike (*Parus major*) in močvirske sinice (*Poecile palustris*) ter meniškiki (*Periparus ater*), na loju se je mastil veliki detel (*Dendrocopos major*), dleski (*Coccothraustes coccothraustes*) pa so trli semenje, da je bilo veselo. Z bratom Nejcem sva kukala izza plota in se čudila imenitnosti ptičjih gostov, na vsem lepem pa se prikaže ona – s šaljivo čopo na glavi ter nekoliko zajetnejšo postavo, se dodobra nasiti in zopet izgine v smrečju. Kakor sem kasneje v knjigah zasledil, čopasta sinica ni najpogostejša obiskovalka krmilnic. Tako se je izkazalo tudi tiste dni in mnogokrat kasneje na krmilnici pred domačo hišo, saj je prihajala le za kratek čas, ponavadi v zimah z obilico snega, venomer sila gosposko.

DRUŽABNA ŽIVALCA

Kot druge siničje vrste, se tudi čopasta sinica rada drži v paru – samec in samička ostaneta skupaj vse življenje. Pogosto se prehranjuje prav nizko, v dnu drevesnih krošenj. Ker ni plaha, se rado zgodi, da jo opazujemo prav iz oči v oči med igličevjem – takrat imamo izvrstno priložnost za občudovanje njene

imenitne naglavne čope. V preteklosti je čopasta sinica spadala v rod *Parus*, nova taksonomska razporeditev pa jo uvršča v rod *Lophophanes*, kar v prevodu pomeni »ta, ki postavlja čopo na ogled«. Ime ji prav dobro pristoji, saj sinica le redko zloži čopo, pogosteje jo na ogled postavi. Prav siniče zgovorna je, med prehranjevanjem se rada oglašča z značilnim gostolečim čirr-čirr-rr ter jo mnogokrat najprvo zaslišimo, kasneje ugledamo. Je značilna stalnica in pozimi ostane v domačih gozdovih, pogosto se pridruži klateškim jatam sinic, s katerimi do pomladi družno išče živež. V zimskem gozdu sem bil večkrat priča mimohodu takšne jate, ko na desetine sinic frči med krošnjami in skaklja po vejah ter se neutrudno oglašča. Ko odidejo, gozdna tišina po tistih nekaj trenutkih ptičjega žuboriža še močneje zbode v uho.

DUPLARICA

Pred nekaj leti sem za domačo hišo na Šentviškem hribu popisoval gozdne ptice. Drevesna združba je tamkaj precej raznolika, predvsem na prisojeh in grebenih pa rastejo večji sestoji rdečega bora (*Pinus sylvestris*). Marsikatero borovo deblo je davno odmrlo in prav na eni izmed tovrstnih sušic sem tistega dne prvokrat opazoval čopasto sinico, ki je v gnijoč les s kljuncem dolbla duplino in pridno odnašala odvečni material. Duplo vedno izdolbe samica, les za gnezditveno duplo pa izbira na mestih, ki so precej gnijoča ter posledično mehka, saj ji siničji kljun ne omogoča večjih tesarskih do-

Optimalen habitat čopaste sinice so iglasti in mešani gozdovi z veliko razpadajočega drevja, predvsem v hribovitem in goratem svetu. Sicer pogosto naseljuje tudi starejše nasade iglavcev v nižinah.

foto: **Tomaž Mihelič**

sežkov. Večkrat se izkaže za sekundarno duplarico, saj zasede stara dupla velikega ali pa triprstega detla (*Picoides tridactylus*). Spomladi leže do osem belih, rjasto pikastih jajc, iz katerih se po približno petnajstih dneh izvalijo mlade sinice. Ko po nekaj tednih zapustijo gnezdo, se s staršema odpravijo na lov za različnimi žuželkami ter njihovimi ličinkami. Čopasta sinica ima prav tako kot denimo šoja (*Garullus glandarius*) dober občutek za ozimnico. Na njenem jedilniku so predvsem v zimskem času tudi semena, ki jih pridno kopiči v različnih špranjah in vdolbinah, kjer jih hrani za v prihodnje. Prebiva v iglastih in mešanih gozdovih osrednje, tu in

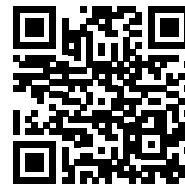
ČOPASTA SINICA med pripravo gnezdilnega dupla s kljunom odnaša odvečni material iz trohneče notranjosti debela.

foto: **Emo Poljanec**

tam južne ter severne Evrope, z izjemo skrajnega severa Skandinavije in Islandije. V Veliki Britaniji jo najdemo edinole v gozdovih Škotskega višavja, kjer si naravovarstveniki z vso vnemo prizadevajo za obstoj populacije z nameščanjem prav posebnih gnezdilnic, ki jih do vrha napolnijo z žagovino. Tako sinice spomladi ob odnašanju materiala skozi okroglo vhodno odprtino dobijo občutek dolbenja v trhel les in tovrstne gnezdilnice razmeroma pridno naseljujejo. V naših gozdovih je odmrlega lesa za preživetje te vrste za zdaj dovolj – čopasta sinica je v Sloveniji pogosta in razširjena gnezdilka, srečanja s to prikupno in živahno ptico pa so del gozdnega vsakdanjika, kar je lepo in vedno znova razveseljuje.

Prisluhnite oglašanju čopaste sinice na povezavi:

Viri:

- BANTICK, A. (2009): Crested Tit project by Allan Bantick, Chairman of the Scottish Wildlife Trust. – Youtube (<https://www.youtube.com/watch?v=mbjUSXCr47w>), 11/2024.
- GOODERS, J. (1998): Ptiči Slovenije in Evrope. – Mladinska knjiga, Ljubljana.
- RSPB (2024): Crested Tit. – (<https://www.rspb.org.uk/birds-and-wildlife/crested-tit>), 11/2024.

IZBOR HABITATA HRIBSKEGA ŠKRJANCA NA GORIČKEM

// Katarina Denac

Gnezdišče hribskega škrjanca na enoletni prahi (njivi, zasejani s travno-deteljno mešanico) pri Fokovcih na Goričkem.
foto: Katarina Denac

Hribski škrjanec (*Lullula arborea*) je v Sloveniji razširjen predvsem v njenem jugozahodnem delu, v submediteranskem svetu Krasa, Istre, Vipavske doline, Goriških brd, Banjšic in Pivškega. Povsem na drugem koncu države, na hribovitem Goričkem, pa živi razmerno majhna, izolirana populacija te vrste. Šteje okoli 70 parov in ima dokaj posebno ekologijo – v nasprotju s hribskimi škrjanci z JZ dela Slovenije, ki naseljujejo predvsem travnike, vsaj del goriških parov namreč gnezdi na njivah. Njihovo številčnost v okviru monitoringa ptic na območjih Natura 2000

spremljamo od leta 2005, podatki pa kažejo na precejšen upad. V primerjavi s koncem 90. let prejšnjega stoletja se je namreč število parov zmanjšalo za kar dve tretjini. Da bi razumeli vzroke za upad, smo v okviru kohezijskega projekta Gorička krajina, katerega vodilni partner je bil Javni zavod Krajinski park Goričko, v letu 2021 opravili ekološko raziskavo rabe habitata hribskega škrjanca na Goričkem.

Med koncem februarja in začetkom junija smo na okoli 30 lokacijah ugotavljali, katere habitate hribski škrjanci uporabljajo za prehranjevanje, gnezdenje, petje in počitek. Vsako opazovanje osebkov in parov smo zarisali na ortofoto-posnetke ter kasneje podatke digitalizirali v programu za obdelavo georeferenciranih podatkov. S programom smo za Goričko izdelali mrežo kvadratov velikosti 150 x 150 m (velikost posameznega kvadrata = 2,25 ha), kar po literarnih podatkih ustreza velikosti teritorija hribskega škrjanca. Ob prekrivanju mreže z lokacijami hribskih škrjancev smo dobili 150 polnih kvadratov, ki so ležali v osrednjem in vzhodnem delu Goričkega. Na zahodnem delu Goričkega, kjer vrste ni, smo izbrali 150 kontrolnih (praznih) kvadratov. V obeh tipih kvadratov (polni, prazni) smo nato ob koncu sezone popisali habitat. S statističnimi metodami smo primerjali strukturo habitata ter nekatere druge parametre (naklon, ekspozicija, pestrost krajine) v polnih in praznih kvadratih.

Ugotovili smo, da hribski škrjanci v mozaični kmetijski krajini Goričkega izbirajo območja z ekstenzivnimi (malo ali nič gnojenimi, enkrat letno košenimi) in mezotrofnimi (zmerno gnojenimi, največ dvakrat letno košenimi) travniki, kolovozi in z določenim deležem gozda (30-75 %), ti habitati pa morajo ležati na blagih, južno orienti-

HRIBSKI ŠKRJANEC je na Goričkem v zadnjih dvajsetih letih doživel zmeren upad.
foto: Alen Ploj

NEONIKOTINOIDI VPLIVAJO NA VSE VIDIKE ŽIVLJENJA PTIC

// Katarina Denac

ranih pobočjih ali ovršnih delih grebenov. Že zgolj 3-5-odstotna pokrovnost kvadrata 150 x 150 m z ekstenzivnimi in mezotrofnimi travniki je močno povečala verjetnost, da bo ta kvadrat naseljeval hribski škrjanec. V raziskavi smo ugotovili tudi, da se vrsta izogiba intenzivnim travnikom in visokodebelnim sadovnjakom, slednjim morda zaradi človekove bližine. Od devetih najdenih gnezd jih je bilo pet na travnikih, tri na enoletni ali večletni prahi ter eno v ozimnem žitu. Glede na te podatke ocenjujemo, da okoli polovica parov gnezd na travnikih, polovica pa na njivah. Za varstvo vrste bi se bilo zato treba osredotočiti predvsem na dvojce: (1) ohranjanje in obnovo ekstenzivnih in mezotrofnih travnikov, katerih površina je zgolj na vzhodnem delu Goričkega med letoma 2004 in 2012 upadla za okoli 750 ha, ter (2) iskanje in varstvo gnezd na njivah, kot to z velikim uspehom počno avstrijski kolegi v parku Mühlviertel pri Linzu, kjer jim je v petih letih uspelo populacijo hribskih škrjancev povečati za dvakrat. Z varstvom in obnovo travnikov ne bi varovali zgolj hribskega škrjanca, temveč tudi številne druge travniške vrste živali in travniške habitatne tipe, ki so na Goričkem varovani v okviru omrežja Natura 2000.

Viri:

- DENAC, K., KMECL, P., ŠALAMUN, Ž., BASLE, T., BOŽIČ, L. (2021): Raba habitata hribskega škrjanca *Lullula arborea* na območju Natura 2000 Goričko v letu 2021 in ocena uspešnosti varstvenih ukrepov. Poročilo. Projekt Gorička krajina (OP20.06.02.006/1). - DOPPS, Ljubljana.
- UHL, H., KURZ, H., RUBENSER, H., SCHMALZER, A. (2020): Species conservation project - Woodlark in Mühlviertel 2018-2020. Project report for the Naturpark Mühlviertel. - BirdLife Österreich, Wien.

Populacije ptic po celem svetu dramatično upadajo, še posebej v kmetijski krajini, k temu pa prispeva tudi uporaba insekticidov. Neonikotinoidi so najpogosteje uporabljani insekticidi na svetu, vendar pa jih vse več raziskav povezuje z resnimi škodljivimi vplivi na okolje in organizme, med drugim tudi ptice. Letos objavljen raziskava, ki so jo opravili nizozemski znanstveniki, je zajela analizo 50 znanstvenih člankov, v katerih so opisani vplivi različnih neonikotinoidov na ptice.

Neonikotinoidi zmanjšujejo količino razpoložljive hrane za ptice, v njih pa se tudi kopičijo prek zaužite hrane in zastrupljene vode. Načeloma imajo te snovi sicer kratko razpolovno dobo (5-40 dni v vodi, 3-1000 dni v tleh), vendar lahko pod določenimi pogoji v zemlji ostanejo do 19 let. Na ptice delujejo negativno z več vidikov: (1) slabšajo njihovo zdravje (povzročajo izgubo mase, pomanjkanje vitaminov, slabokrvnost in slabše delovanje imunskega sistema), (2) spreminjajo njihovo vedenje (ptice se manj hranijo, imajo nevrološke motnje in težave pri selitvi zaradi slabše sposobnosti orientacije), (3) vplivajo na razmnoževanje (ptice izločajo manj reproduktivnih hormonov, jajčne lupine so tanjše, gostota sperme manjša, manj so izraženi sekundarni spolni znaki), in (4) povzročajo večjo smrtnost, včasih že nekaj ur po zaužitju. Videti je, da so za neonikotinoide občutljive vse vrste ptic. Za manjše pevke (15-50 g) je za pogin dovolj že eno samo z neonikotinoidi prevlečeno zrno koruze! Kljub prepovedim uporabe teh insekticidov v EU v letih 2013 in 2018 (v Sloveniji pa že leta 2011) je bila v pticah še nedavno najdena podobna ali pa celo večja koncentracija neonikotinoidov kot pred prepovedjo.

Ptice, ki živijo v intenzivno obdelani kmetijski krajini, kot je denimo **POLJSKI ŠKRJANEC** (*Alauda arvensis*), so najbolj pod udarom neonikotinoidov.

foto: **Alen Ploj**

Viri:

- MOLENAAR, E., VIECHTBAUER, W., JANSKE VAN DE CROMMENACKER, J., KINGMA, S.A. (2024): Neonicotinoids impact all aspects of bird life: a meta-analysis. - *Ecology Letters* 27: e14534.

NA IZLIVU SOČE

ŠKOLJKARICA (*Haematopus ostralegus*) med zimskim štejetjem vodnih ptic 2024. →

STRMOGLAVEC (*Morus bassanus*), redki severni gost v družbi **SREDOZEMSKIH VRANJEKOV** (*Gulosus aristotelis desmarestii*). Fotografija je nastala meseca maja na izlivu Soče, kjer se na peščenih naplavinah zataknejo debla dreves, ki jih tja zanese reka. ↓

KRIČAVA ČIGRA (*Thalasseus sandvicensis*) ravno tako uporablja naplavljeni drevje ob rečnem izlivu. →→

KAJETAN KRAVOS

IZOBRAZBA IN ZAPOSILITEV: diplomirani biolog, po desetletnem premoru pa po poklicu spet ornitolog (na obeh straneh slovensko-italijanske meje).

O FOTOGRAFU: Prvi fotoaparati (Yashica) je bil sicer namenjen očetu, a sem si ga kaj kmalu prilastil in z makro objektivom sprva fotografiral vse, kar mi je prišlo pred oko. Takrat je bilo treba na sprožilec pritisniti rahlo in preiščeno, saj so bili negativni in kasneje diapozitivi precej dragi in jih je v aparatu bilo največ 36. Izbrala je precej časa kasneje padla na fotoaparate Canon in končno tudi na prvi beli debeli teleobjektiv. No, ko je potem napočilo še digitalno obdobje, je postalo (in je še vedno) vse lažje. Srečo sem imel in imam, da me pri poklicu fotoaparati skoraj vedno spremlja. Tako so lahko nastale fotografije ptic, ki jih še vedno rad pogledam. Zadnja leta se ukvarjam tudi s snemanjem, pretežno ptic, kar je malo bolj zahtevno kot samo fotografiranje, a mi daje nekoliko večje zadoščenje.

OPREMA: fotoaparata Canon EOS R in EOS R7, objektivni Canon EF 500mm f/4 IS I, EF 400mm f/4 DO IS II, EF 300 IS f/4.

foto: osebni arhiv

PRIJAZNOST UBIJA? NEGATIVNI POSREDNI UČINKI HRANJENJA PTIC

// Sara Cernich

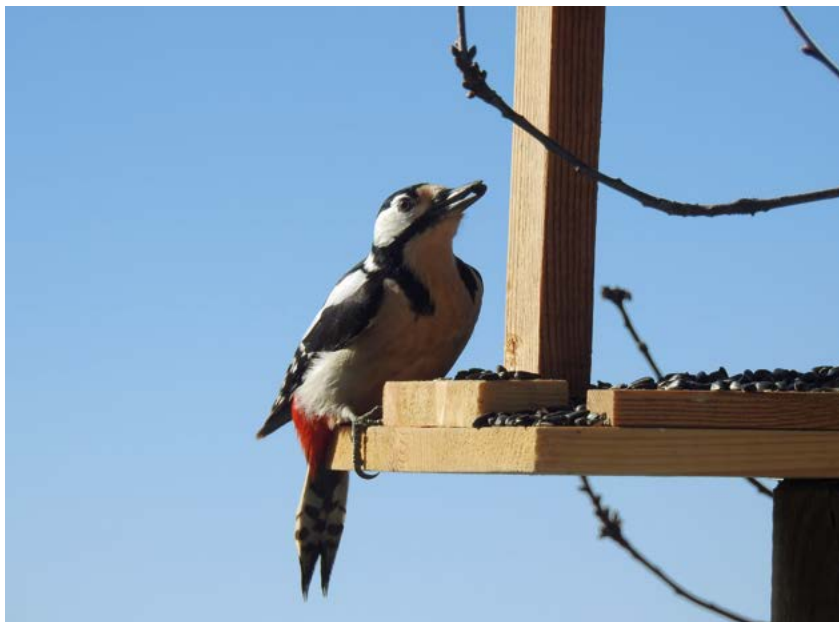
Zimsko hranjenje ptic je v nekaterih državah zelo priljubljena aktivnost, ki pa ima veliko večji vpliv na ptičje združbe, kot si lahko predstavljamo.

foto: Sara Cernich

Zima je čas, ko bi naravo najraje doživljali z udobnega kavča. To nam delno omogočajo krmilnice, ki z obilico hrane, zlasti takrat, ko je v naravi najbolj primanjkuje, pritegnejo številne ptice v bližino naših domov. Aktivnost hranjenja ptic je v nekaterih državah zelo priljubljena, a ni nujno omejena le na zimske mesece, saj ponekod ptice hranijo čez celo leto. Velika Britanija je verjetno ena izmed rekorderk v hranjenju prostoživečih ptic, saj se v državi porabi več kot 150.000 ton krme na leto. Ta količina zadostuje za trikratno oskrbo s hrano celotne gnezdeče populacije desetih najpogostejših vrst ptic, ki uporabljajo krmilnice v vseh letnih časih (ob predpostavki, da vrste jedo samo hrano iz krmilnic). Kljub temu, da ima dodaten vnos virov v tako velikem obsegu verjetno pomembne vplive na ekosisteme – ti so povečini še neraziskani – številne naravovarstvene organizacije hranjenje ptic na široko promovirajo, zlasti zaradi njegove izobraževalne funkcije.

V Veliki Britaniji je hranjenje ptic v zadnjih 25 letih povzročilo kar 143% porast populacije **VELIKEGA DETLA** (*Dendrocopos major*).

foto: Sara Cernich

O neposrednih učinkih hranjenja na ptice smo v reviji že poročali (Svet ptic, letnik 28, št. 4). Ti se kažejo zlasti v spreminjanju telesnega stanja ptic, razmnoževalnem uspehu, preživetju, socialni strukturi populacij in selitvenem vedenju ter tudi v možnosti širjenja bolezni. Kaj pa posredni učinki? Čeprav so le-ti težko opazni in še slabo raziskani, novejša raziskave dokazujejo, da ima vpliv hranjenja ptic veliko večje razsežnosti, kot si lahko predstavljamo.

S stalnim zagotavljanjem zlahka dostopne hrane na krmilnicah se koristi sledečih strategij, ki omogočajo sobivanje vrst, izničijo:

- sposobnost iskanja občasnih in različnih virov hrane
- sposobnost shranjevanja hrane in urjenje spomina glede na skrivališča zalog
- selitev na dolge razdalje, kot mehanizem, ki omogoča izogibanje sezonskemu pomanjkanju hrane ter zmanjševanje kompeticije

Verjetno ste že sami opazili, da krmilnico obiskujejo vedno iste vrste ptic, medtem ko jih nekatere obiščejo zelo poredkoma ali pa nikoli, kljub temu, da v okolju živijo. Za krmilnice je značilno, da se na njih vzpostavi določena hierarhija obiska, v kateri so močnejše in bolj tekmovalne vrste dominantne, druge pa podrejene. Dominantne vrste imajo pri tem prednost, saj prve pridejo do najboljše hrane ter imajo s tem zagotovljeno višjo stopnjo preživetja in boljši paritveni uspeh. Večinoma gre za pogoste vrste, generaliste, ki so dobro prilagojene urbanim okoljem. Vendar so ptice, ki se hranijo na krmilnicah, prek prehranjevalnih spletov povezane s številnimi medvrstnimi odnosi, zato ni čudno, da povečanje njihovih populacij vpliva tudi na vrste, ki krmilnic sploh ne obiskujejo. Generalisti, ki izkoriščajo krmilnice, v prehranjevalnem spletu igrajo bodisi vlogo plenilca bodisi plena. Večje število

plenilcev v ekosistemu vpliva na povečano plenjenje tudi tistih vrst, ki ne izkoriščajo umetnega vira hrane, kar lahko povzroči upad njihovih populacij. V podoben epilog vodi tudi povečanje populacij tistih vrst, ki so plen drugih vrst. Pri povečanju številčnosti plena (denimo velikih sinic *Parus major*) se poveča tudi številčnost plenilcev (npr. skobcev *Accipiter nisus*), kar pa lahko negativno vpliva tudi na vrste, ki krmilnic sploh ne obiskujejo. Povečana številčnost vrst, ki izkoriščajo krmilnice, posredno vodi tudi v povečano kompeticijo za druge naravne vire, npr. gnezdišča. Hranjenje ptic lahko prek omenjenih mehanizmov vodi v spremembo in homogenizacijo ptičjih združb ter s tem potencialno učinkuje na celoten ekosistem.

Vpliv hranjenja je seveda odvisen od pogostosti in količine dodatne hrane, ki jo človek vnaša v ekosistem. V Veliki Britaniji so dokazali, da je hranjenje, kot je trenutno priljubljeno v tej državi, v zadnjih 25 letih pozitivno vplivalo na povečanje populacij velike sinice (40% porast), velikega detla (*Dendrocopos major*; 143% porast) in brgleza (*Sitta europaea*; 83% porast). Obenem so v istem obdobju zabeležili upad populacij nekaterih vrst, ki tam

Za krmilnice je značilno, da se na njih vzpostavi določena hierarhija obiska, v kateri so močnejše in bolj tekmovalne vrste dominantne, druge pa podrejene.

zelo redko ali nikoli ne obiskujejo krmilnic, kot denimo močvirske (*Poecile palustris*; 53% upad) in gorske sinice (*P. montanus*; 87% upad) ter malega detla (*Dryobates minor*; 73% upad). Upoštevali so tudi dejstvo, da se habitat omenjenih vrst pri tem ni bistveno spremenil in da so druge življenjske razmere ostale nespremenjene pred in med upadom. Domnevajo, da je v tem primeru hranjenje dejansko privedlo do spremenjenega ravnovesja združb gozdnih ptic. Kot posledica hranjenja in porasta številčnosti dominantnih vrst (npr. velike sinice) so redkejše vrste, ki ne obiskujejo krmilnic (npr. gorska sinica), izpodrinjene, ker ne morejo več tekmovali za omejene naravne vire.

VRSTE, KI POGOSTO UPORABLJAJO KRMILNICE V VELIKI BRITANiji

VELIKA SINICA (*Parus major*)

40% ↑

Prevladuje nad drugimi podrejenimi pticami pevskami v tekmi za hrano in gnezdišča, lahko jih tudi ubije

PLAVČEK (*Cyanistes caeruleus*)

1% ↑

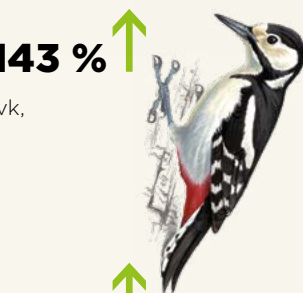
Prevladuje nad drugimi podrejenimi pticami pevskami v tekmi za hrano in gnezdišča

VELIKI DETEL (*Dendrocopos major*)

143% ↑

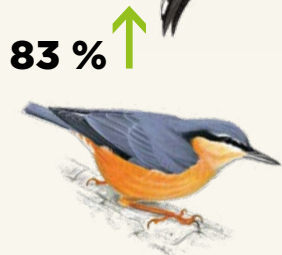
Pleni mladiče ptic pev, vključno s tistimi, ki gnezdiijo v duplih

BRGLEZ (*Sitta europaea*)

83% ↑

Prevladuje nad podrejenimi pticami pevskami in agresivno brani vire hrane

VRSTE, KI REDKO ALI NIKOLI NE UPORABLJAJO KRMILNIC V VELIKI BRITANiji

MOČVIRSKA SINICA (*Poecile palustris*)

53% ↓

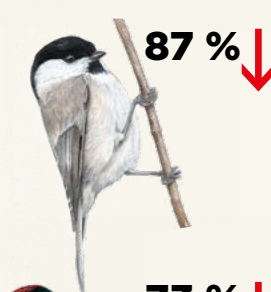
Hitreje išče nove vire hrane, ima močan kljun, ki ji omogoča odpiranje trdih semen, shranjuje hrano

GORSKA SINICA (*Poecile montanus*)

87% ↓

Za gnezdenje sama izdolbe duplo in tako lahko zasede habitate v zgodnejši fazi sukcesije

MALI DETEL (*Dryobates minor*)

73% ↓

Za gnezdenje sam izdolbe duplo in lahko dostopa do hrane pod drevesnim lubjem

ČRNOGLAVI MUHAR (*Ficedula hypoleuca*)

38% ↓

Selivec na dolge razdalje. Gnezdi nekoliko pozneje kot sinice, kar zmanjšuje kompeticijo za gnezdišča

Nekatere značilne gozdne vrste ptic Velike Britanije, ki redno obiskujejo krmilnice (levi stolpec), in tiste, ki redko ali nikoli ne uporabljajo tega vira hrane (desni stolpec). Predstavljeni so tudi trendi njihovih populacij za 25-letno obdobje ter lastnosti vrst, ki dajejo kompeticijsko prednost (levo) ali omogočajo sobivanje (desno).

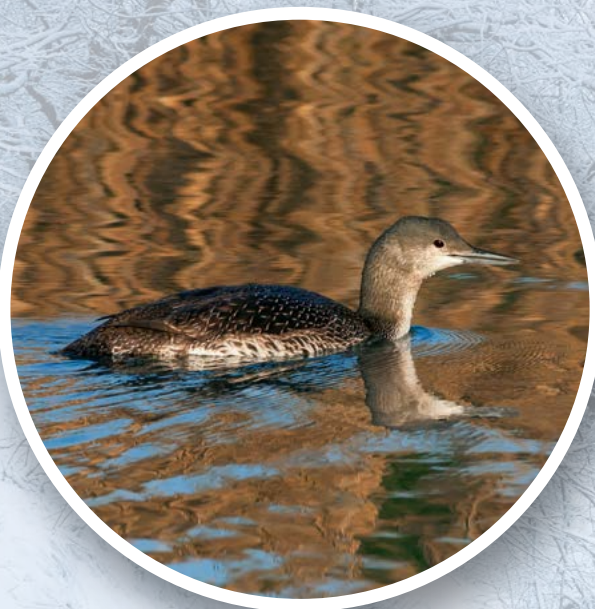
Prirejeno po Shutt & Lees (2021), ilustracije: **Mike Langman (rspb-images.com), Jan Hošek**

Vir:

– SHUTT, J., D. & LEES, A., C. (2021): Killing with kindness: Does widespread generalised provisioning of wildlife help or hinder biodiversity conservation efforts? – *Biological Conservation* 261: 109295.

Zimski potapljači

Ob zimskem obisku morske obale, večjih jezer in zadrževalnikov se lahko srečamo z nekaterimi značilnimi predstavniki ribojedih vodnih ptic s severa.

RDEČEGRLI SLAPNIK (*Gavia stellata*)

Verjetnost, da bi pri nas opazili osebkę z značilnim svatovskim rjastordečim grlom, je dokaj nizka, saj se rdečegrli slapnik iz sibsirske in skandinavske tundre v naše kraje priseli le pozimi. V Sloveniji ga v tem času največkrat opazimo na večjih jezerih, kot sta denimo Ptujsko in Ormoško, pa tudi na morju, čeprav je tam polarni slapnik mnogo pogostejši. V zimskem perju ga prepoznamo po vitki telesni postavi, ozkem, rahlo navzgor privzdignjenem kljunu in očesu, ki je v primerjavi z očesom polarnega slapnika nameščeno na beli podlagi. Noge, ki so postavljene daleč na zadnjem delu telesa, odlikujejo slapnike kot spretno potapljače, a jih na kopnem naredijo precej neobgljene. Kot vsi slapniki, se prehranjuje z ribami.

Besedilo: Rok Lobnik, foto: Kajetan Kravos

POLARNI SLAPNIK (*Gavia arctica*)

Polarnega slapnika najlaže prepoznamo po opazni beli lisi na boku. Tako kot rdečegrli, se tudi polarni v naših krajih navadno zadržuje le v zimskem času, ko ga lahko dokaj redno srečamo na slovenski obali, a tudi v notranjosti, kot denimo na Cerkniskem, Velenjskem in Ptujskem jezeru ter na Soboški Kamešnici. Takrat lahko opazujemo, kako s potapljanjem glave v vodo opreza za ribami. Kot hiter plavalec jih lovi na globini do sedem metrov, čeprav se lahko potopi tudi do 40 metrov globoko, pod vodo pa lahko zdrži kar dve minuti. Žal se jih prav zaradi tega, še posebej v Baltskem in Severnem morju, veliko zaplete v ribiške mreže in tako tudi utone.

Besedilo: Rok Lobnik, foto: Duša Vadnjal

ZLATOUHI PONIREK (*Podiceps auritus*)

Zlatouhi ponirek se pozimi v Sloveniji pojavlja redno, a maloštevilno, med zimskimi opazovanji pa prevladujejo podatki z obale. Še pred desetletjem je veljal za najredkejšega med našimi ponirki, zadnja leta pa je opažen vse večkrat. Markantno svatovsko perje pozimi zamenjajo puste črno-bele barve, le oko ostane živo rdeče. Zgornja polovica glave postane črna in spodnja bela, pri čemer je razmejitev jasna in poteka dokaj ravno od kljuna proti tilniku. To naredi lice kontrastno bele barve, kar je dobro vidno predvsem na daljavo. Kljun je temen, vendar pogosto s svetlo konico. Na vratu se pojavi temnejši ovratnik, ki pa z belim preostankom sprednje strani vratu ni tako kontrasten in na večje razdalje tudi ni opazen. Neizržit čopek je postavljen na zadnji del glave in teme, zato deluje sploščeno, kar je tudi glavni razlikovalni znak, ki zlatouhega loči od zelo podobnega črnovratnega ponirka.

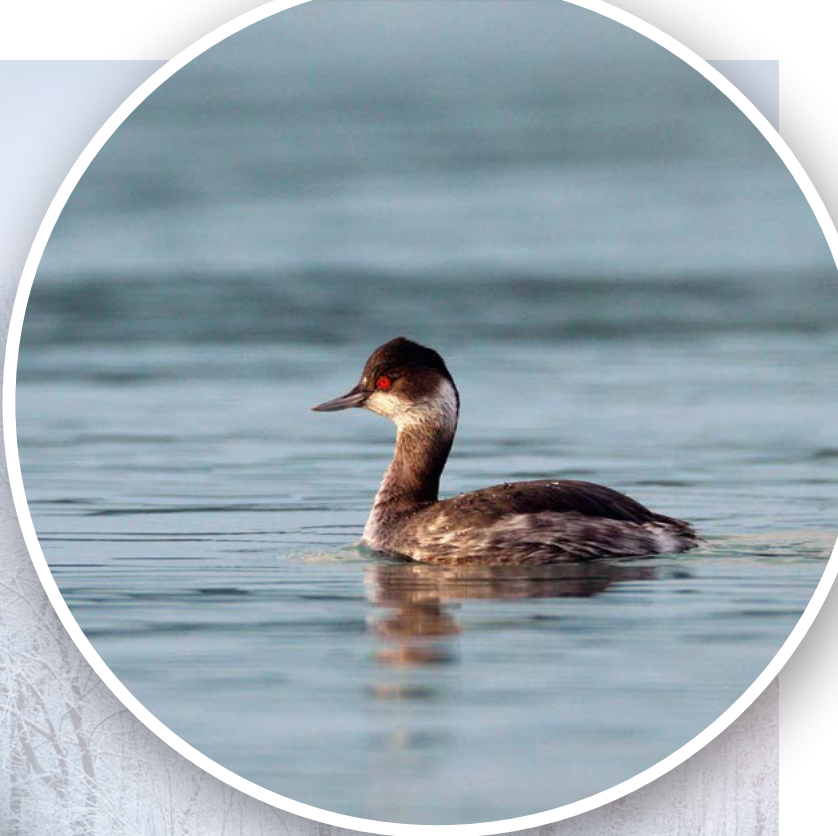
Besedilo: Nik Milek, foto: Davide Scridel

ČRNOVRATI PONIREK (*Podiceps nigricollis*)

Gre za manjšo in pozimi dokaj pogosto vrsto ponirka pri nas. Med pozno jesenjo in zgodnjo pomladjo se zadržuje na stoječih vodah, ustrezajo mu jezera, obala, pa tudi večje luže ob poplavih. V negnezditvenem perju je zelo podoben zlatouhemu ponirku, pa vendar lahko pozoren opazovalec najde naslednje detajle. Meja med črno in belo polovico glave je zamazana in črno perje seže globlje v lice kot pri zlatouhem ponirku. Posledično lice ni nikoli čisto belo. Na vratu je opazen temen ovrtnik. Kljun je črn, kratek, koničast in skorajda rahlo zakrivljen navzgor. Na vrhu temena je neizrazit čopek, ki glavo naredi skoraj trikotno oz. okroglo in nikoli sploščeno kot pri zlatouhem ponirku.

Besedilo: **Nik Milek**, foto: **Duša Vadnjal**

RJAVOVRATI PONIREK (*Podiceps grisegena*)

Rjavovrati ponirek je drugi največji ponirek v Sloveniji. Po velikosti in obliki mu je najbolj podoben čopasti ponirek (*P. cristatus*). Čeprav zadnja leta ni zelo pogost, ga je v zimskem času moč videti na večjih jezerih, najbolj reden pa je na obali. Najhitreje ga prepoznamo po dolgem kljunu, ki je dvobarven, črno-rumen (pri čopastem ponirku je ta v celoti svetel in pretežno rožnat). Tudi rjavovrati ponirek ima pozimi zamazano temno zgornjo polovico glave in temen pas okoli sicer debelega vratu, kar ga lepo razlikuje od čopastega ponirka. Slednji ima ožji vrat, ki je spredaj v celoti bel, po obrazu pa več belega perja, kar razkriva njegove oči. Svatovsko obarvanega rjavovratega ponirka (takrat je vrat res rjav) lahko pri nas opazujemo na edinem slovenskem gnezdišču vrste – Cerknškem jezeru.

Besedilo: **Nik Milek**, foto: **Davide Scridel**

SREDNJI ŽAGAR (*Mergus serrator*)

Srednji žagar je ena izmed treh vrst žagarjev pri nas, ki v primerjavi s pogostejšim sorodnikom velikim žagarjem (*Mergus merganser*) ne gnezdi v Sloveniji, temveč mu bolj ustrezajo severnejši predeli Evrope, Azije in Amerike, kjer si za gnezdo izbere vegetacijo na robovih vodnih površin. Pri nas se srednji žagar običajno pojavlja v hladnejšem delu leta kot redni prezimovalc ali selivec. Prezimujejo osebe lahko v manjših skupinah opazujemo celo zimo po vsej slovenski obali ter v manjšem številu tudi na večjih celinskih vodnih površinah, kot so Ptujsko, Ormoško ter Cerknško jezero. Neredno se pojavlja tudi na zadrževalniku Medvedce, Brežiški akumulaciji, Trbojskem jezeru ter po gramoznicah severovzhodne Slovenije. Na selitvi se lahko pojavi tudi na manjših vodnih površinah drugje po državi.

Besedilo: **Maks Sešlar**, foto: **Duša Vadnjal**

KATERE IN KOLIKO PTIC SMO PREŠTELI V AKCIJI

PTICE OKOLI NAS V LETU 2024

// Tilen Basle

Tudi **PLAVČEK** (*Cyanistes caeruleus*) je kot vsako leto na seznamu devetih najštevilčnejših vrst.
foto: **Ivan Petrič**

Zadnji teden januarja že tradicionalno preštevamo ptice, ki se zadržujejo v bližini naših domov. Letos smo jih s skupnimi močmi našteali kar 17.946, pripadajočih 61 vrstam. V naslednjih vrsticah vam razkrijem, katerih je bilo največ in kdo je najbolj vneto prešteval.

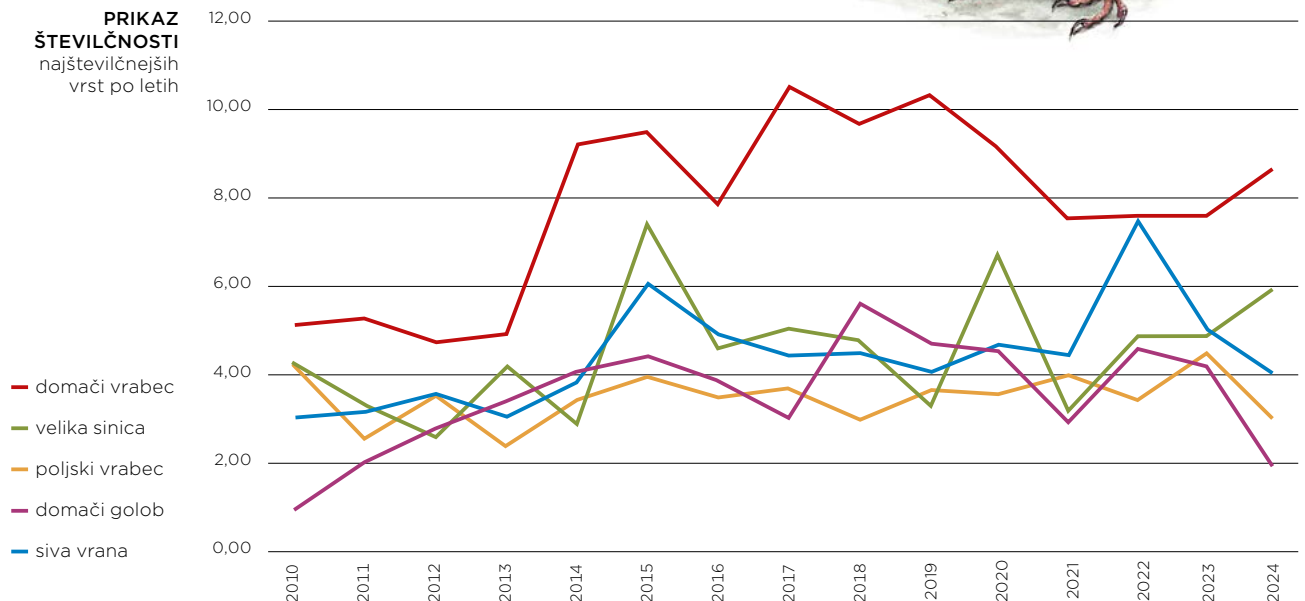
Namen akcije Ptice okoli nas je opazovanje ptic okoli naših domov in podatki opazovanih ptic kažejo, da navodila in priporočila pridno upoštevamo. Med najštevilčnejšimi so namreč prav tiste vrste, ki jih pogosto označimo kar z izrazom mestne ali urbane ptice.

DOMAČI VRABEC (*Passer domesticus*) že vsa leta akcije Ptice okoli nas kraljuje na vrhu lestvice najštevilčnejših vrst.

ilustracija: **Mike Langman (rspp-images.com)**

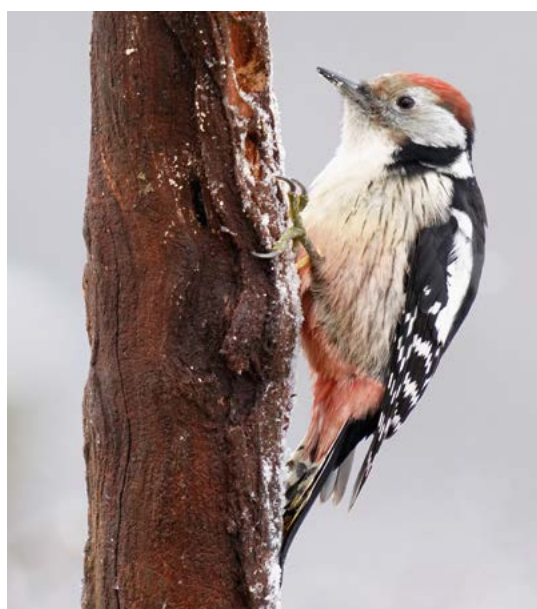

**PRIKAZ
ŠTEVILČNOSTI**
najštevilčnejših
vrst po letih

Najštevilčnejša vrsta je bil ponovno **domači vrabec** (*Passer domesticus*), ki na vrhu kraljuje že vsa leta akcije. Našteli smo jih kar 3438. Na drugem mestu je pristala **velika sinica** (*Parus major*) z 2350 osebki, na tretjem mestu pa **siva vrana** (*Corvus cornix*) s 1599 opazovanimi osebki. Trojica na vrhu lestvice je tako v primerjavi z letom 2023 nespremenjena, le velika sinica je prehitela sivo vrano. Vse tri vrste so po številu opazovanih ptic sestavljale kar 41 % vseh opazovanih ptic. Trem najštevilčnejšim so sledili poljski vrabec (*Passer montanus*), lišček (*Carduelis carduelis*), ščinkavec (*Fringilla coelebs*), plavček (*Cyanistes caeruleus*), domači golob (*Columba livia domestica*) in kos (*Turdus merula*).

Akcija Ptice okoli nas je v letu 2024 združila **1571 opazovalcev, največ doslej**. Še posebej nas veseli, da je med nami veliko otrok, ki se akciji pridružijo v

VELIKA SINICA (*Parus major*) je letos v primerjavi z lestvico v letu 2023 prehitela sivo vrano. ilustracija: Jan Hošek

Letos smo od zanimivejših vrst zabeležili tudi **SREDNJEGA DETLA** (*Dendrocytes medius*), ki je ponekod reden obiskovalec krmilnic. foto: Alen Ploj

šoli ali vrtcu. Letos je bilo takšnih **1164 iz 26 različnih srednjih in osnovnih šol ter vrtcev**. Ptice so najbolj pridno preštevali v **Vrtcu Lenart** (296 sodelujočih), **OŠ Dekani** (250 sodelujočih), **Vrtcu Tezno Maribor** (242 sodelujočih), **BC Naklo** (80 sodelujočih), **SG ŠC Kranj** (35 sodelujočih) in **OŠ Idrija** (35 sodelujočih). Zahvaljujemo se vsem sodelujočim, predvsem pa učiteljicam in učiteljem, ki so mlade spodbudili k opazovanju ptic.

ZANIMIVE VRSTE PTIC IN NJIHOVO ŠTEVILO

Vrsta	število
bela štokrklja	1
povodni kos	4
lesna sova	1
plotni strnad	1
siva pevka	2
srednji detel	3

PTICE BODO OKOLI NAS TUDI V LETU 2025

Opazovanje ptic je enkratna prostočasna dejavnost, s katero se lahko ukvarjamo tudi iz udobja svojega doma. Ker nas zelo zanima, katere ptice in koliko jih opazite pri vas doma, vas ponovno vabimo k sodelovanju v akciji Ptice okoli nas.

V letu 2025 bomo ptice šteli **od ponedeljka, 20., do nedelje, 26. januarja**. V tem tednu si enkrat vzemite pol ure časa in ptice opazujte na poljubni lokaciji. To je lahko v okolici doma, ob ptičji krmilnici, na krajšem sprehodu po parku ali po vasi. Zabeležite le največje število ptic iste vrste, ki jih vidite hkrati (tako preprečite večkratno štetje istih ptic). Svoja opazovanja nam nato do konca februarja sporočite prek e-obrazca, ki ga najdete na spletni strani www.ptice.si, kjer najdete tudi vse dodatne informacije in gradiva (letak, plakat), ki vam bodo v pomoč pri opazovanju.

Otroci vrtca Lenart med akcijo Ptice okoli nas 2024. foto: Nataša Rodeš

SKRIVNOSTNA FOTOGRAFIJA

// Dejan Bordjan

Ena večjih frustracij terenskega prepoznavanja ptic je ta, da »subjekti« nočejo sodelovati z nami. Prepogosto se zgodi, da ptico zakriva rastlinje oziroma, da je osebek obrnjen stran od nas. Pogosto nas to lahko doleti pri opazovanju ujed, ki zelo rade od nas odletijo kar v ravni črti. Takrat se moramo kdaj zadovoljiti s tem, da jih preprosto ne moremo zanesljivo določiti. Kljub vsemu pa nam tudi taka srečanja ponudijo mnogo drobtinic, ki jih lahko uporabimo za določanje skrivnostnih ptic.

foto: Dejan Bordjan

foto: Dejan Bordjan

VABLJENI, DA SE PREIZKUSITE V NOVI DOLOČEVALSKI ZAGONETKI!

enostavnejša

Danes imamo opravka z dvema pticama, ki sta obrnjeni stran od nas. Obe nam k sreči ponujata veliko znakov, po katerih ju lahko določimo. Pa začnimo z lažjo. Zanjjo lahko rečemo, da je tokrat res enostavna. S fotografije takoj vidimo nekaj podrobnosti. Ptica je manjša, saj z lahkoto sedi na tanki veji. Prav tako gre za ptico odprte krajine. Hrbet je rjav, glava in trtica pa sta sive barve. Rep je črn. Rjasto bel trebuh ter maska čez oči pustita le malo dvoma o vrsti. Ker nimamo podatka o dejanski velikosti, sta na voljo dve vrsti ptice z zelo podobnim barvnim vzorcem: plašica (*Remiz pendulinus*) in rjavi srakoper (*Lanius collurio*). Obe imata rjave peruti, sivo glavo in črno masko čez oči. Prav tako obe radi posedata po vrhovih steblik. Poleg oglašanja in velikosti sta najbolj očiten ločevalni znak oblika in velikost kljuna. Žal tega na fotografiji ne vidimo, zato se moramo zanesti na nekaj subtilnejših znakov. Plašica ima manjšo glavo, ki je proti vrhu nekoliko priostrena. Primarna letalna peresa so svetlo obrobljena, trtica je rjava, rep pa črn s svetlimi obrobo. Rjavi srakoper ima močnejšo glavo, primarna letalna peresa so črna z rjavo obrobo, ki je enake barve kot hrbet. Trtica je siva, rep pa črn z belima zunanjsima peresoma. Na sliki je komaj opazno belo zunanje pero in glede na ostale zbrane znake lahko zaključimo, da je na fotografiji samec rjavega srakoperja.

Na zahtevnejši fotografiji je večja ptica, ki jo vidimo zgolj s hrbtne strani. Kljub temu lahko razberemo dovolj znakov, da vrsto pravilno določimo. Ptica spada med jadralsce. To vidimo po velikih primarnih letalnih peresih, ki ptici pomagajo »rezati« zrak, ter dolgih, širokih perutih, ki ji dajejo stabilnost. Ptica je temne barve in ima dolg rep. Ker noge ne presegajo repa, lahko glede na opisano izbiramo med krokarjem (*Corvus corax*) in večjimi ujedami. Dolg klinast rep izloči večino večjih ujed, ki imajo praviloma krajše in bolj kvadrataste repe. Med večjimi ujedami imajo dolg klinast rep samo egiptovski jastreb (*Neophron percnopterus*), brkati ser (*Gypaetus barbatus*) in s precej domišljije še planinski orel (*Aquila chrysaetos*). Čeprav smo začeli z obliko ptice, pa nam verjetno v oči prvo pade njena barva. Čeprav deluje temno, ni ne črna ne rjava, kar je sicer značilnost planinskih orlov, krokarjev in mladih egiptovskih jastrebov. Perje ima nekakšen srebrn sijaj. To je pri evropskih pticah precej redko in nas kar hitro usmeri h glavnemu kandidatu za skrivnostno fotografijo. Med vsemi našimi pticami je svinčena barva perja še najbolj značilna za brkatega sera. In res, na fotografiji je odrasel brkati ser, pri kateremu je v ugodnejšem položaju vidno precej svetlejša, rjasto-rumenkasto perje na glavi in spodnjem delu telesa.

zahtevnejša

PTIČJA KRMILNICA

// Katja Krivec

POZIMI, KO NAŠO POKRAJINO PREKRIJE SNEŽNA ODEJA, SE MORAJO PTICE ŠE POSEBEJ POTRUDITI, DA NAJDEJO HRANO. DA JE PTICAM LAŽJE, JIM LAHKO POMAGAMO TAKO, DA V BLIŽINI SVOJEGA DOMA POSTAVIMO PTIČJE KRMILNICE IN VANJE NATROSIMO RAZLIČNA SEMENA, ALI PA PRIPRAVIMO POGAČE IZ MASTI IN SEMEN.

KRMILNICA BO PRIVABILA NAJRAZLIČNEJŠE VRSTE PTIC, KI JIH LAHKO OPAZUJEMO SKOZI OKNO DOMA ALI Z DALJNOGLEDOM. ČE BOMO DOVOLJ POZORNI, LAHKO OPAZIMO, DA SE NEKATERE PTICE RAJE ZADRŽUJEJO VIŠJE V KRMILNICI, MEDTEM KO NEKATERE PTICE RAJE ZOBANO SEMENA NA TLEH POD KRMILNICO.

TVOJA PRVA NALOGA JE, DA OB POMOČI KNJIG, LEKSIKONOV, INTERNETA ALI STARŠEV ZA VSAKO PREDSTAVLJENO PTICO POIŠČEŠ NJENO IME. DA TI BO LAŽJE, SMO POLEG ILUSTRACIJ RAZLIČNIH PTIC NAPISALI TUDI NJIHOVA IMENA, KI PA SO POMEŠANA. TVOJA NALOGA JE, DA VSAKI PTICI SMISELNO POVEŽEŠ NJENO IME.

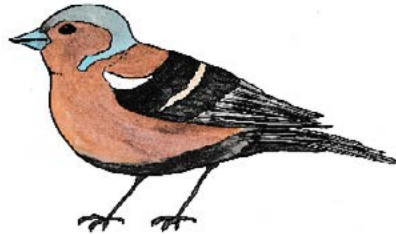
SEDAJ, KO VEŠ, KATERE PTICE SO PREDSTAVLJENE, PA SI DOBRO OGLEJ NAŠO PTIČJO KRMILNICO (NA STRANI 32) IN ODGOVORI NA VPRAŠANJA.

KATERE VRSTE PTIC SO V ALI NA PTIČJI KRMILNICI?

KATERE VRSTE PTIC SO NA TLEH POD PTIČJO KRMILNICO?

POLJSKI VRABEC

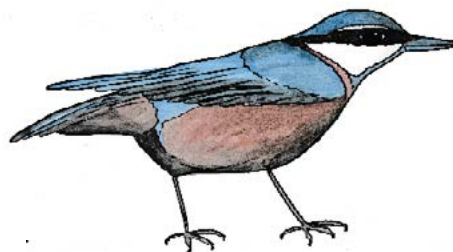
VELIKA SINICA

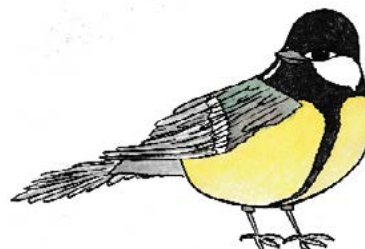
KOS

ŠČINKAVEC

BRGLEZ

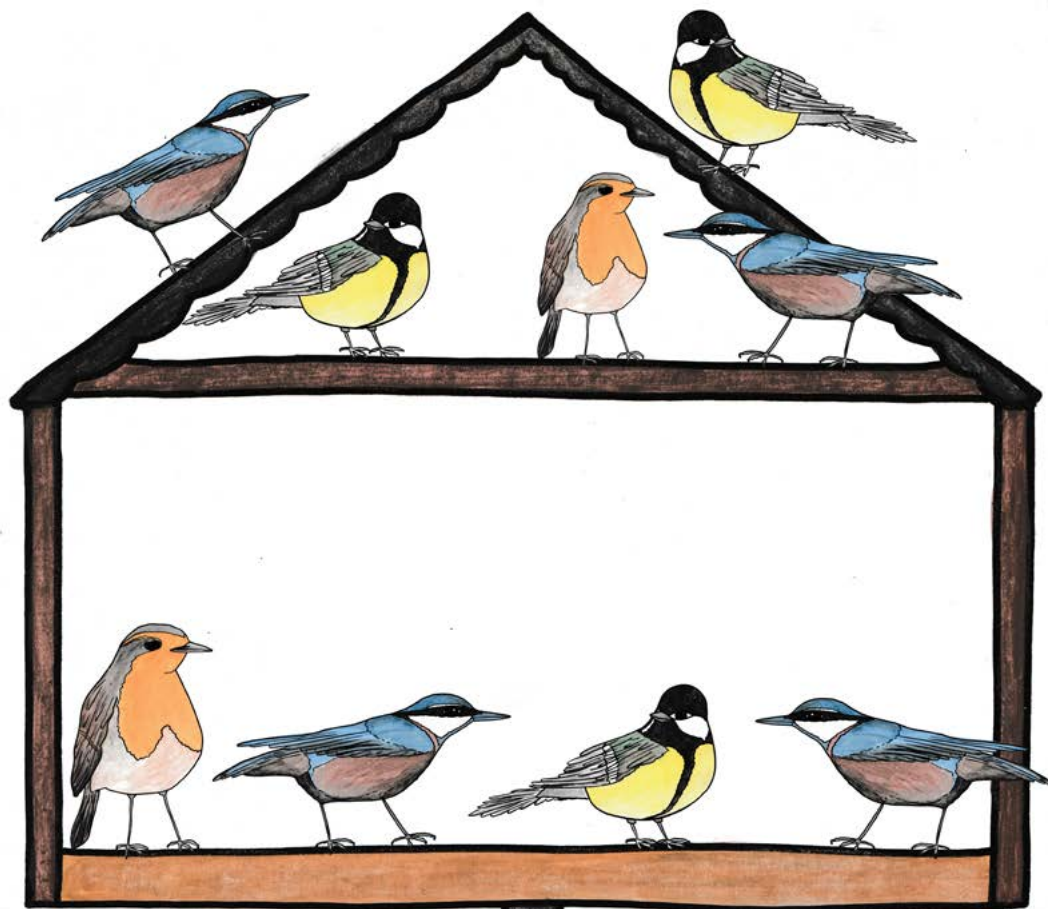

TAŠČICA

ŠKOLJKARICE
(*Haematopus ostralegus*)
foto: **Kajetan Kravos**

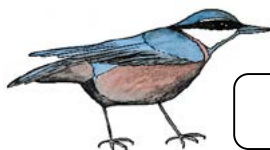
PREŠTEJ PTICE POSAMEZNE VRSTE V PTIČJI KRMILNICI IN K VSAKI ILUSTRACIJI PTICE V PRAZNI OKVIRČEK DOPISI NJENO ŠTEVILO!

UDELEŽBA NA 14. MEDNARODNEM SREČANJU O GALEBIH

// Franc Janžekovič

Ljubitelji, opazovalci in raziskovalci galebov se zberemo vsake dve leti na mednarodnem srečanju, kjer izmenjamo novice o galebih, njihovih selitvah, gnezdenju, predvsem pa se družimo in delimo izkušnje. Letošnje mednarodno srečanje o galebih (International Gull Meeting) je bilo že 14. po vrsti in je potekalo od 22. do 26. septembra 2024 na obali Črnega morja v Romuniji. Organizirali so ga romunski ornitologi z Inštituta za biologijo Bukarešta Romunske akademije in Romunskega ornitološkega društva (Centrala Ornitologica Romana). Ljubitelji galebov smo se srečali v kraju Sulina na skrajni vzhodni točki Romunije v delti Donave. Kraj ni izbran naključno, saj gre za največje evropsko močvirje in trstiče. V njem živi 312 vrst ptic, med njimi tudi galebi, ki tam gnezdiijo ali se ustavljajo na selitvi.

14. srečanje o galebih lahko razdelimo v tri vsebinske sklope: strokovno-znanstveni sklop s predavanji in diskusijami o biologiji, selitvenih vzorcih in ekologiji galebov; strokovna ekskurzija s spoznavanjem močvirnega ekosistema delte Donave in ptic; ter družabni del srečanja, kjer smo sklepali prijateljstva in načrtovali nove dosežke v raziskovanju galebov.

Na strokovnem delu srečanja je svoje prispevke predstavilo 20 predavateljev. Romunski kolegi so nas seznanili z najdbami obročkanih galebov, s

stanjem in populacijskimi trendi galebov v njihovi državi, posebej pa so opozorili na stanje populacij znotraj območij Natura 2000. Nova spoznanja o filogenetskih odnosih med velikimi, beloglavimi galebi rodu *Larus*, ki jih preučujejo z genetskimi in morfometričnimi metodami, so predstavili raziskovalci Univerze v Baslu v Švici. Aktualna je bila tematika o okužbah ptic, predvsem s ptičjo gripo in drugimi mikroorganizmi, o čemer so poročali iz Nizozemske in Hrvaške. Predstavili smo tudi podatke o obročkanju, spremljanju obročkanih galebov in njihovih selitvenih vzorcih. Poudarjena je bila problematika plastike in oskrba poškodovanih ali oslabeledih galebov.

V okviru strokovnih ekskurzij smo si ogledali laguni Musura in Sacalin, ki sta dostopni le s čolnom po kanalu skozi trstiče. Obsežnosti trstičja skozi katero smo se peljali s hitrim čolnom, sem se zavedel šele ob pogledu na Googlov zemljevid – izjemno! Med ptiči so seveda največ zanimanja poželi belorepci (*Haliaeetus albicilla*), obe vrsti pelikanov (*Pelecanus crispus* in *P. onocrotalus*) ter galebi in čigre.

Posebej se zahvaljujem romunskim organizatorjem, ki so odlično organizirali srečanje in poskrbeli za toplo ozračje med udeleženci: Viorel D. Gavril, Oana C. Vasiliu, Gabriel B. Chișamera, Ioana Cobzaru, Cătălin Răzvan Stanciu in Răzvan Zaharia.

RIBJI GALEB (*Ichthyaetus ichthyaetus*), ki ima na izlivu delte Donave pomembno gnezdečo populacijo, je bil izbran kot simbol 14. mednarodnega srečanja o galebih.

foto: Luka Jurinović

ORNITOLOŠKE POSLASTICE V 2024

// Mitja Denac

Oziranje za redkostmi je pomemben del terena marsikaterega ornitologa. Čeprav podatki o »izgubljenih« osebkih neobičajnih vrst ptic navadno ne prispevajo bistveno k njihovemu varovanju, so pogosto glavni razlog, da nam ne zmanjka motivacije za teren. Z njimi se urimo v določevanju in hkrati zbiramo dragocene podatke o drugih, pogostejših vrstah. Ti imajo v današnji dobi ti ljubiteljske znanosti (ang. citizen science) vedno večji pomen. V nadaljevanju so po mesecih predstavljene največje ornitološke zanimivosti, zabeležene do konca novembra 2024 na slovenskih tleh. Poudarek je na redkih vrstah, saj so ornitološke zanimivosti drugačnega kova (npr. prve gnezditve) navadno predstavljene samostojno.

DULAR (*Charadrius morinellus*) na Blegošču.

foto: Alex Kotnik

❄ ZIMA

Malokdo je pričakoval, da se bo leto 2024 začelo tako »divje«, kot se je. Zimsko štetje vodnih ptic, ki sicer vselej razkrije prezimujočo zanimivost ali dve, je na Mariborskem jezeru postreglo z najredkejšo vrsto tega leta do zdaj: samico **ovratniške črnice** (*Aythya collaris*), ki ji je nedaleč stran družbo delala še **črna raca** (*Melanitta nigra*). Prvi podatek za Slovenijo in ena redkih ameriških vrst ptic, kar jih je bilo kdaj zabeleženih pri nas, je v drugem koncu tedna januarja 2024 povzročila prenekateri nenačrtovan obisk Maribora. Drugod po državi so nekateri izkoristili hladne dneve za opazovanje galeb in zbranih je bilo kar nekaj podatkov o manj običajnih vrstah (črnomorskih *Larus cachinnans* in srebrnih galebih *L. argentatus*) za osrednjo in zahodno Slovenijo.

Februar je bil miren, v Škocjanskem zatoku, na Cerkniskem in Zbiljskem jezeru so vztrajale vedno lepše obarvane **rjavke** (*Aythya marila*), za ktere je bila iztekajoča se zima pri nas odlična. Na Šoštanjskem jezeru se je zadrževala skupina treh **beloličnih gosi** (*Branta leucopsis*), katerih zaupljivost do ljudi pa je vzbudila nekaj sumov o njihovem izvoru. Konec meseca je **močvirska uharica** (*Asio flammeus*), obročkana v Lescah, dala slutiti, da se selitev počasi pričinja.

🌱 POMLAD

Marca se je dogajanje nadaljevalo tako, kot se je februarja končalo: v začetku meseca sta bili na Ljubljanskem barju zabeleženi še dve **močvirski uharici**, kmalu zatem pa tudi eden izmed **klinkačev** (*Clanga* sp.). Poln zagon je spomladanska selitev končno dobila proti koncu meseca, ko so se z različnih mest po državi usula težko pričakovana sporočila o **stepskih lunjih** (*Circus macrourus*). Čeprav letošnje leto zanje še zdaleč ni bilo rekordno, se je do konca pomladi vendarle nabralo 13 podatkov – spodobna številka in čudovita terenska izkušnja za vse srečneže, ki so se srečali s to elegantno redko ujedjo.

Nekoliko večjo pestrost lahko med selivkami prvič pričakujemo v aprilu. V začetku meseca je prišel z zadrževalnika Medvedce nadvse zanimiv podatek o **velikem prodniku** (*Calidris canutus*), ki smo ga

OVRATNIŠKA ČRNICICA (*Aythya collaris*) na Mariborskem jezeru.

foto: Alen Ploj

Samec RJAVKE (*Aythya marila*) v Škocjanskem zatoku.

foto: Duša Vadnjak

v Sloveniji (če že) vajeni zgodaj jeseni. Nedolgo zatem so začeli kar deževati podatki o drugem, bolj skrivnostnem pobrežniku: **čoketi** (*Gallinago media*). Te tudi po zaslugi tehnološkega napredka (termovizijskih kamer) zadnje čase zabeležimo pogosteje: samo do konca aprila je bilo zbranih kar osem podatkov. Od sredine meseca dalje so se začele vrstiti različne zanimivosti z vseh koncev in krajev. Poleg številnih stepskih lunjev je letališče na Brniku preletel **mali orel** (*Hieraaetus pennatus*), ki je v zadnjem desetletju pri nas izjemno redek. Pestro je bilo v jugozahodni Sloveniji, kjer sta bila v Sečoveljskih solinah opažena **zalivski galeb** (*Chroicocephalus genei*) in **krat-koprsti škrjanček** (*Calandrella brachydactyla*), na Krasu pa **sredozemski kupčar** (*Oenanthe hispanica/melanoleuca*). Posebej zanimiv je prav zalivski galeb, ki je bil pri nas doslej opažen manj kot dvajsetkrat, saj zahteva vestno pregledovanje jat rečnih galebov (*C. ridibundus*), čemur na terenu pogosto ne posvečamo dovolj pozornosti. Kot vedno je imela tudi tokrat Štajerska »odgovor« na zanimivosti s Primorske – v le enem tednu sta bila

Mlad **STEPSKI LUNJ** (*Circus macrourus*) na Cerkniškem jezeru.

foto: Maks Sešlar

ČOKETA (*Gallinago media*) na Ljubljanskem barju, v okolici Matene. foto: Jakob Majdič

PREKOMORSKI PRODNIK (*Calidris melanotos*) v Ormoških lagunah.

foto: Luka Božič

ZALIVSKI GALEB (*Chroicocephalus genei*) – prvi z leve – v Sečoveljskih solinah.

foto: Miroslav Repar

v Ormoških lagunah in na Ormoškem jezeru zabeležena **prekomorski prodnik** (*Calidris melanotos*) in **citronasta pastirica** (*Motacilla citreola*). Prodnik, v Sloveniji opažen šele šestič, je zbudil kar nekaj zanimanja, a so v prihodnjih dneh Lagune vsi požrtvovalni »tvičerji« zapustili z dolgimi nosovi. Prav nihče pa žal ni mogel uživati v zagotovo izjemnih prizorih na jugu in zahodu države. Kar velik del Slovenije je sredi aprila namreč preletel **rjavi jastreb** (*Aegypius monachus*) iz bolgarskega programa ponovne naselitve, a so njegov obisk dokumentirali zgolj zapisi z GPS-sledilnika. V bližini Babnega polja je v gozdu celo prespal. Nekoliko z zamikom je večina izvedela še za eno zanimivo novico: na Veliki planini je bil aprila ujet pisan samec **konopeljščice** (*Carduelis citrinella*). Je morda kje v Sloveniji tudi gnezdil?

Maj je nedvomno eden lepših mesecev za ornitološke terene, pa tudi bolj zanimivih. Od začetka meseca so iz različnih koncev prihajali podatki o **stepskih lunjih** in **čoketah**, pa tudi o **južnih postovkah** (*Falco naumanni*), **rjavoglavih srakoperjih** (*Lanius senator*) in **rjavih cipah** (*Anthus*

campestris). Številnih vrstah torej, ki so nekoliko podaljšale svojo selitveno pot in z gnezdišč na Balkanu zašle do Slovenije (t.i. »overshooting«). Podobno je v Vipavsko dolino sredi maja zašel **laški škrjanec** (*Melanocorypha calandra*) in srečnim opazovalcem omogočil enkratno primerjavo s tamkajšnjimi gnezdečimi (a maloštevilnimi) **kratkoprstimi škrjančki**. Prava stepska idila! Laški škrjanec je tudi sicer zelo »žlahтна« redkost, saj je šele pred kratkim prečkal magično mejo desetih podatkov v Sloveniji. Pestro je bilo tudi na vodah: zbranih je bilo rekordnih šest podatkov o **črnogih čigrah** (*Gelochelidon nilotica*), repertoar pa sta dopolnila dva redka pobrežnika v čudovitem svatovskem perju. Na obali Brežiškega jezera se je na svojevrstni način prehranjeval **kamenjar** (*Arenaria interpres*), na Ptujskem jezeru pa je goli betonski nasip za počitek izkoristil **progastorepi kljunač** (*Limosa lapponica*). Konec meseca je zadrževalnik Medvedce preletel **mali klinkač** (*Clanga pomarina*), zbranih pa je bilo tudi nekaj podatkov o selečih se **zlatovrankah** (*Coracias garrulus*).

ČRNOGOGA ČIGRA (*Gelochelidon nilotica*) na zadrževalniku Medvedce.
foto: Svit Stramšak

LAŠKI ŠKRJANEC (*Melanocorypha calandra*) v Vipavski dolini.
foto: Miroslav Repar

PRLIVKA (*Burhinus oedicnemus*) ob Ptujskem jezeru.
foto: Luka Božič

☀ POLETJE

Čeprav so poletni meseci načeloma bolj umirjeni, presenečenj na terenu tudi takrat ne zmanjka. Ponovno je po zanimivostih prednjačila severovzhodna Slovenija, kjer je bilo opaženih še nekaj **črnogih čiger**, izgubljeni **beloglavi jastreb** (*Gyps fulvus*) nad Mariborom in morda najzanimivejša vrsta celega poletja – **prlivka** (*Burhinus oedicnemus*) ob Ptujskem jezeru. Ta je potem, ko so izginili zadnji gnezdeči pari, postala v Sloveniji zelo redka in še zdaleč ni zabeležena vsako leto. Po nenavadnosti za prlivko sicer prav dosti ne zastaja opazovanje para **rdečih lastovk** (*Cecropis daurica*) v Stanjevcih na Goričkem konec junija, ki namiguje celo na možno gnezditve več kot 200 km od najbližjih znanih gnezdišč. Avgusta so **ško-ljkarice** (*Haematopus ostralegus*) na Ptujskem jezeru ter **peščenec** (*Calidris alba*) in **veliki pro-dnik** na zadrževalniku Medvedce dali slutiti, da se je gnezditvena sezona iztekla in je napočil čas za težko pričakovano jesensko selitev. Ob izjemnem opazovanju **sokola plenilca** (*Falco cherrug*) konec

KASPIJSKA ČIGRA (*Hydroprogne caspia*) na Brežiškem jezeru.

foto: Gregor Bernard

avgusta pri Podovi so se začela zastavljati vprašanja o izvoru ptice, na katera bo težko poiskati potrjen odgovor.

JESEN

Začetek septembra so večino pozornosti pritegnili pobježniki. Nekaj zanimivejših vrst si je na selitvi odpočilo na izpraznjenem Ormoškem jezeru, na nekaterih travnatih vrhovih in planotah pa so srečni opazovalci naleteli na zaupljive **du-larje** (*Charadrius morinellus*). Sredino septembra so nato močno zaznamovale vremenske motnje, ki so pomembno krojile tudi ornitološko dogajanje. To je bilo še posebej pestro na morju, kjer je bilo zabeleženih najmanj rekordnih sedem **bodi-častih govnačk** (*Stercorarius parasiticus*) ter blizu 100 **sredozemskih viharnikov** (*Puffinus yelkouan*). Drugod po državi so vremenske fronte na selitvi »zaustavile« precej **rjavih galebov** (*Larus fuscus*) in nekaj **kaspijskih čiger** (*Hydroprogne caspia*), tudi na mestih, kjer sta vrsti opaženi izjemno po-

MUŠJA LISTNICA (*Phylloscopus inornatus*) v Vodomčevem gaju pri Grosupljem.

foto: Maks Sešlar

redkoma. V Vodomčevem gaju se je v mreže obročkvalcev ujela **mušja listnica** (*Phylloscopus inornatus*), za katero je bila letošnja jesen v Evropi ponovno izjemna – v Veliki Britaniji so jo oktobra v zgolj enem tednu zabeležili 921-krat!

Začetek oktobra se je nadaljevalo septembrsko deževno vreme, ki je postreglo tudi s podobnimi zanimivostmi. Med njimi so bili v ospredju **rjavi galebi**, **rjavi škarniki** (*Milvus milvus*), pozna **čoketa** na Ljubljanskem barju in samec **stepskega lunja** v Domžalah – redki jesenski podatek o odrasli ptici. V drugi polovici meseca sta dve večji zanimivosti spet prišli s Štajerske: na zadrževalniku Medvedce in v Šmartnem na Pohorju je bil opazovan **kraljevi orel** (*Aquila heliaca*), redki gost z vzhoda, ki pri nas ni opažen vsako leto. Za popestritev pozno-jesenskih terenov so v drugi polovici novembra poskrbeli še **zimski raca** (*Clangula hyemalis*) na Zbiljskem jezeru, dve **črni raci** na Ptujskem jezeru in trije **triprsti galebi** (*Rissa tridactyla*) na Račkih ribnikih. V pričakovanju prve resnejše ohladitve pa se sprašujemo, kakšne zanimivosti nam bo prinesla tokratna zima. Pozdrav do naslednjic!

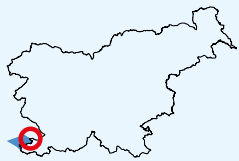

KRALJEVI OREL (*Aquila heliaca*) v Šmartnem na Pohorju.

foto: Žan Tertinek

KRAJINSKI PARK DEBELI RTIČ Z OKOLICO

// Neža Hervatič in Jani Turk

SEZONA OBISKA

zimski čas, med novembrom in marcem

TRAJANJE OGLEDA

Opazovanje ptic v Krajinjskem parku Debeli rtič nam bo vzelo od 1 do 3 ure, če izlet podaljšamo do Sv. Katarine, pa še dodatno uro.

ZAHTEVNOST

Obisk krajinskega parka poteka po 2,2 km dolgi morski tematski poti, ki ni zahtevna. Ni potrebna posebna obutev. Do druge točke izleta (Sv. Katarine) se lahko zapeljete z avtomobilom ali avtobusom, kjer se lahko sprehodite po bližnji okolici.

OPIS OBMOČJA

Krajinjski park Debeli rtič leži na skrajnem severnem delu Slovenske Istre in obsega polotok Debeli rtič med zalivoma Valdoltra in sv. Jernej ter 160 ha pripadajočega morja. Park je eden izmed redkih naravno ohranjenih delov slovenske obale, prepoznani kot pomembno območje za ohranitev

biotske raznovrstnosti slovenskega morja, ki sodi v omrežje Natura 2000. Na kopnem delu parka zbujajo pozornost flišni klifi z združbami enoletnih rastlin na obalnem drobirju, v plitvem zalivu sv. Jerneja združbe slanooljubnih rastlin in sestoji morskega metličja (*Spartina maritima*), v morju pa so ključni habitatni tipi trdnega in muljevitega dna, kjer živijo redki, ogroženi predstavniki morske flore in favne.

DOSTOP

Do Ankaranskega polotoka lahko pridete na različne načine. Z avtom ali avtobusnim prevozom se lahko pripeljete neposredno do Debelega rtiča, ki je izhodišče za krožno učno morskot pot (1), in Sv. Katarine (9), ki je druga točka izleta. Z avto-

ceste Ljubljana-Koper se preusmerite na hitro cesto proti Škofijam, ki jo zapustite na izvozu za Ankaran. Za obiskovalce so urejena javna parkirišča na Sv. Katarini, na Valdoltri, na Debelem rtiču in na Lazaretu. Vlak vozi do bližnjega mesta Koper, ki je oddaljeno 6 km.

SPLOŠNE INFORMACIJE

Pred obiskom svetujemo, da na spletni strani Krajinskega parka Debeli rtič preverite posebna pravila obiskovanja: <https://visitankaran.si/sl/krajinjski-park/za-obiskovalce>

Še namig za okrepčilo: ob koncu terena sta v Ankaranu na voljo gostilni Bendima in Villa Andor, slednja v bližini Valdoltre.

KJE IN KATERE PTICE OPAZOVATI

Izlet pričnemo na velikem peščenem parkirišču na Debelem rtiču ①, od koder se sprehodimo do rta sv. Jerneja ②, ki je odlična točka za opazovanje pobrežnikov. Na plitvem obrežju v zalivu sv. Jerneja lahko opazujemo **malega martinca** (*Actitis hypoleucos*) in **velikega škurha** (*Numenius arquata*) ter občasno **spremenljivega prodnika** (*Calidris alpina*) in **zelenonovega martinca** (*Tringa nebularia*), ki se prehranjujejo v sestojih metličja in slanaš. Poleg pobrežnikov lahko

pogosto vidimo tudi **male bele čaplje** (*Egretta garzetta*), **mlakarice** (*Anas platyrhynchos*) in **rečne galebe** (*Chroicocephalus ridibundus*). Posamezno ali v manjših skupinah pa lahko zelo blizu obale opazujemo **srednje žagarje** (*Mergus serrator*). Med opazovanjem nam družbo velikokrat dela **vodomec** (*Alcedo atthis*).

Pot nadaljujemo nazaj proti izhodiščni točki in naprej proti kopališču Debeli rtič ③. Sledimo oznakam morske učne poti. Skopališča lahko opazujemo večji del zaliva sv. Jerneja, z zmo-

gljivejšim daljnogledom ali teleskopom pa tudi morje na italijanski strani meje. Pred nami se razprostirajo gojišča školjk ④, kjer lahko na bojah opazujemo **sredozemske vranjke** (*Gulosus aristotelis desmarestii*) pa tudi posamezne **kor-morane** (*Phalacrocorax carbo*) in **kričave čigre** (*Thalasseus sandvicensis*), medtem ko med **rumenonogimi** (*Larus michahellis*) in **rečnimi galebi** lahko opazimo **črnoglavega galeba** (*Ichthyaetus melanocephalus*).

Oznake morske poti nas prek kopališča peljejo do vinogradov, tam pa pot poteka po robu klifa vse do konca rta ⑤. Ob poti nas v poraščenem klifnem robu ⑦ nemalokrat spremljajo značilne gozdne vrste, kot so **velika sinica** (*Parus major*), **plavček** (*Cyanistes caeruleus*), **stržek** (*Troglodytes troglodytes*), **taščica** (*Erithacus rubecula*), **ščinkavec** (*Fringilla coelebs*) in **kos** (*Turdus merula*). Velikokrat lahko uzremo tudi skupine **dolgorepk** (*Aegithalos*

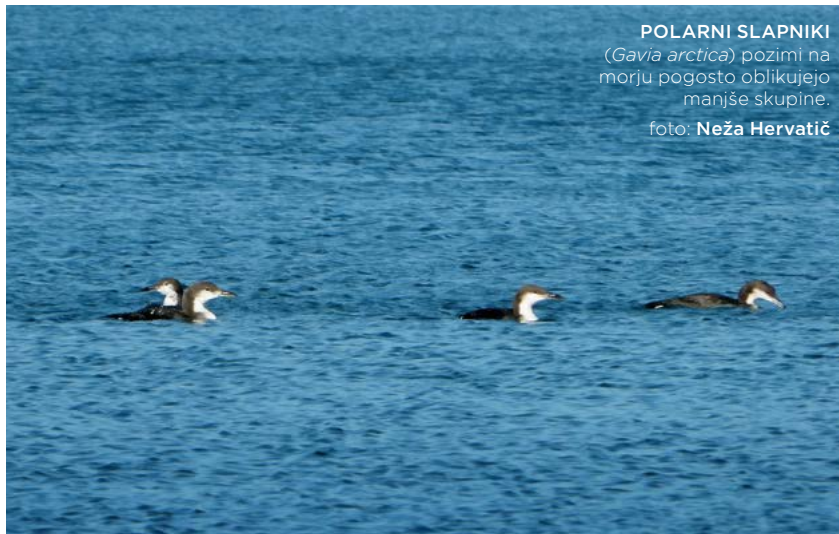
caudatus) ali **rumenoglavih** (*Regulus regulus*) in **rdečeglavih kraljičkov** (*R. ignicapilla*). Občasno nas utegnejo presenetiti tudi **menišček** (*Periparus ater*), **repnik** (*Linaria cannabina*), **kratkoprsti plezalček** (*Certhia brachydactyla*), **brglez** (*Sitta europaea*), **dlesk** (*Coccothraustes coccothraustes*) ali **siva pevka** (*Prunella modularis*).

Na koncu rta ⑤ se nam pogled odpre na obsežni podvodni greben ⑥ z rumenim svetilnikom in naprej proti sredini Tržaškega zaliva. Z razgledišča lahko z nekaj potrpežljivosti dočakamo **polarne slapnike** (*Gavia arctica*), **čopaste** (*Podiceps cristatus*), **črnovrate** (*P. nigricollis*) in **zlatouhe ponirke** (*P. auritus*), manj pogosto pa tudi **rjavovratega ponirka** (*P. grisegena*). Ker nam pogled sega daleč na morje, je to ugodna točka za opazovanje redkejših obiskovalcev. Z nekaj sreče lahko opazimo **belolisko** (*Melanitta fusca*) in **rdečegrlega slapnika** (*Gavia stellata*) ali celo **gago**

Pogled z morja na flišne klife Debelega rtiča.
foto: Jaka Ivančič

SREDNJEGA ŽAGARJA
(*Mergus serrator*) lahko pri rtu sv. Jerneja opazimo zelo blizu obale.
foto: Jani Turk

POLARNI SLAPNIKI
(*Gavia arctica*) pozimi na morju pogosto oblikujejo manjše skupine.
foto: Neža Hervatič

MALA BELA ČAPLJA (*Egretta garzetta*; levo) in **VELIKI ŠKURH** (*Numenius arquata*; desno) sodita med redne goste zaliva Polje.

foto: Jani Turk

(*Somateria mollissima*), v obdobjih z močnejšimi južnimi vetrovi pa tudi **sredozemske viharlike** (*Puffinus yelkouan*), ki so sicer bolj verjetni poleti in jeseni. Pot nazaj do parkirišča prehodimo med vinogradi, kjer nas spreletavajo **plotni strnadi** (*Emberiza cirulus*), **liščki** (*Carduelis carduelis*) in slikovite jate **škorcev** (*Strurnus vulgaris*).

Če se odločimo za nadaljevanje izleta, se z avtomobilom odpeljemo do parkirišča na Sv. Katarini 9. Od tam se sprehodimo do školjčne sipine 10, kjer nas nemalokrat pričakajo **mali martinci** in **spremenljivi prodniki**, redkeje pa tudi **črne prosenke** (*Pluvialis squatarola*). V zavetju sipine se v malem mokrišču 11 prehranjujejo in počivajo **kreheljci** (*Anas crecca*) in **mlakarice** (*Anas platyrhynchos*) občasno pa tudi **sive gosi** (*Anser anser*) in **zelenonogi martinci**. Med čapljami so redne gostje **siva** (*Ardea cinerea*), **mala bela** in **velika bela čaplja** (*Ardea alba*). Med prežanjem na plen lahko opazujemo tudi **vodomca**. Redkeje pa to mokrišče gosti **kozico** (*Gallinago gallinago*), **duplinsko kozarko** (*Tadorna tadorna*), **pritlikavega kormorana** (*Microcarbo pygmaeus*) in **zelenonogo tukulico** (*Gallinula chloropus*).

Zimski mikš pri Sv. Katarini (z leve proti desni): **SREDOZEMSKI VRANJEK** (*Gulosus aristotelis desmarestii*), **MALI PONIREK** (*Tachybaptus ruficollis*), **KRIČAVA ČIGRA** (*Thalasseus sandvicensis*) in **REČNI GALEB** (*Chroicocephalus ridibundus*)
foto: Jani Turk

Od sipine pot nadaljujemo ob pristanišču do konca nasipa, kjer se pogled odpre na zaliv Polje 12. Največje zanimanje na morju zbujejo ponirki. Med najpogostejšimi **črnovratimi** in **čopastimi** se običajno najde tudi redkejši **zlatouhi ponirek**. Poleg njih pa lahko na tem mestu opazimo še **malega ponirka** (*Tachybaptus ruficollis*), ki na morju ni ravno pogost. Redno lahko tu srečamo **srednje žagarje**, občasno pa zaliv obišče tudi **polarni slapnik** in celo **veliki žagar** (*Mergus merganser*), z malo sreče pa bomo opazili tudi **rdečegrlega slapnika**. Pogled proti jugu v smeri Luke Koper nam v daljavi razkrije tudi **sredozemske vranjke** in **kričave čigre**, ki pogosto posedajo na plavajočih strukturah ob vhodu v luko.

Izlet zaključimo s sprehodom po 500 m dolgi dvignjeni leseni pešpoti, ki poteka prek naravne vrednote slanega travnika 13. Med hojo bomo velikokrat lahko videli že omenjene gozdne vrste ptic, nekoliko naprej pa se v trstičju nemalokrat oglašajo **trstni strnad** (*Emberiza schoeniclus*), **svilnica** (*Cettia cetti*) in **mokož** (*Rallus aquaticus*). Na poljih se večkrat zadržujejo **veliki škurh**, **mala bela čaplja**, **črna prosenka**, **kozica**, **mali martinec** in skupina **mlakaric**.

DRUGE ZANIMIVOSTI

Na skrajno zahodnem delu Debelega rtiča se proti svetilniku ob zimskih nizkih osekah razkrije obsežna plitvina 6, kjer se zaradi dobre osvetljenosti razteza izredno pester podvodni svet. Ob oseki je v velikem delu na suhem, kar je odlična priložnost za opazovanje pestrega obrežnega rastlinskega in živalskega sveta. Tam bomo poleg značilnih predstavnikov morskega bibavičnega pasu lahko opazili tudi **Spallanzanijevega cevkarja** (*Sabella spallanzanii*), školjko **datljevko** (*Lithophaga lithophaga*), **belobodičastega morskega ježka** (*Sphaerechinus granularis*), različne **glavače** (*Gobius* spp.) in **babice** (Blenniidae), polža **oko sv. Lucije** (*Bolma rugosa*), **sončno morsko vetrnico** (*Cereus pedunculatus*) in mnoge druge. Če se odločimo za podrobnejše opazovanje podvodnega grebena in morskega obrežja, lahko uporabimo dva dostopa do obale 7 8.

IZUMRTJE JE ZA VEDNO

// Domen Stanič in Sara Cernich

Novemembra letos je bil objavljen članek, napisan v sodelovanju s strokovnjaki BirdLife International, ki razkriva tragično izumrtje pobežnika in selivke na velike razdalje – tenkokljunega škurha (*Numenius tenuirostris*). Gre za prvo znano izumrtje ptice na svetovni ravni iz celinske Evrope, severne Afrike in zahodne Azije. Zadnje nedvoumno opazovanje te vrste (podkrepljeno s fotografijami) je bilo februarja 1995 v Maroku. Tenkokljuni škurh je že dolgo veljal za zelo redko in skrivnostno vrsto, katere gnezdišča v zahodni Sibiriji in severnem delu osrednje Azije so bila malo poznana. Zadnje dokumentirano gnezdo je bilo najdeno pred kar 100 leti (leta 1924) v Omski oblasti v Rusiji. Od takrat so druga gnezdišča neznana, ne glede na intenzivno iskanje ornitologov. Vrsta je bila selivka, ki je prezimovala v plitkih, sladkovodnih mokriščih na območju Sredozemlja, denimo v Maroku, od koder izhaja zadnje zanesljivo opazovanje. Čeprav vrsta v Sloveniji ni bila nikoli zanesljivo ugotovljena, obstaja nekaj zgodovinskih podatkov o njenem pojavljanju na območju severnega Jadrana (Hrvaška, Italija). Najbolj verjetna dejavnika, ki sta vodila v izumrtje tenkokljunega škurha, sta izguba habitata, zlasti zaradi obsežnega širjenja kmetijskih površin, in v manjši meri lov. Novo objavljena raziskava je s pomočjo statistične analize pokazala, da obstaja 99,6 % verjetnost, da vrsta dejansko ne obstaja več in da je verjetno izumrla v obdobju okrog zadnjega opazovanja leta 1995.

Poleg tenkokljunega škurha sta od leta 1500 do danes sicer izumrli že dve ptičji vrsti, ki sta večino leta živeli na območju zahodne Palearktike: velika njorka (*Pinguinus impennis*), neleteča morska ptica, ki je naseljevala nekatere severnoatlantske otoke (zadnje opazovanje leta 1844), in kanarska školjkarica (*Haematopus meadewaldoi*), endemit Kanarskih otokov, ki je izumrla že v 40. letih prejšnjega stoletja. Od leta 1500 do danes je zaradi človekovega delovanja na svetovni ravni izumrlo že več kot 150 vrst ptic, večinoma na otokih. Medtem ko se fenomen otoških izumrtij danes upočasnjuje, se stopnja celinskih izumrtij povečuje. Pričujoča raziskava je ostro opozorilo, da ptice lahko izumrejo tudi v bolj razvitih predelih sveta, kot je Evropa. Izziv uspešnega varovanja vodnih ptic selivk je v preprečevanju nadaljnje degradacije tako njihovih gnezdišč (celinska travišča in mokrišča) kot tudi prezimovališč in selitvenih postojank (obalna mokrišča). Za preprečevanje nadaljnjih izumrtij selivk je zato nujno usklajeno meddržavno ukrepanje. Stanje ptic selivk je dejanski kazalec uspešnosti mednarodnih prizadevanj za ohranitev biotske raznovrstnosti.

Nedavno objavljene novice pa niso ravno spodbudne. V najnovejši posodobitvi Rdečega seznama ogroženih vrst Mednarodne zveze za ohranjanje

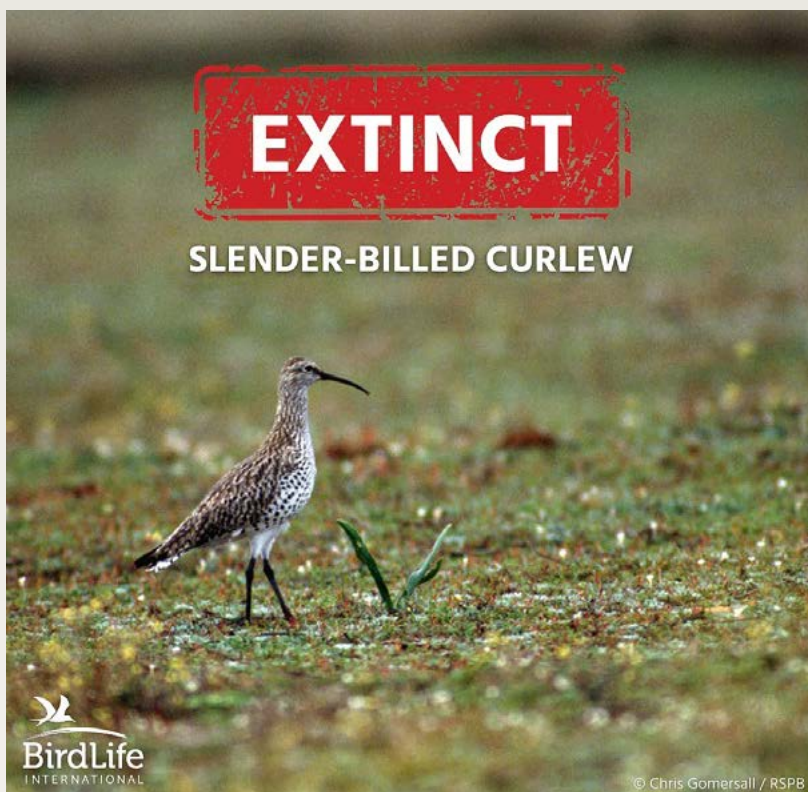

foto: BirdLife International

V najnovejši posodobitvi Rdečega seznama ogroženih vrst Mednarodne zveze za ohranjanje narave (IUCN) je bilo kar 16 vrst pobežnikov prerazvrščenih v višje kategorije ogroženosti.

narave (IUCN) je bilo kar 16 vrst pobežnikov prerazvrščenih v višje kategorije ogroženosti. Populacije nekaterih vrst so se zmanjšale za več kot eno tretjino. Spremenljivi prodnik (*Calidris alpina*) je tako prešel iz statusa »najmanj ogrožena« (Least Concern) v »potencialno ogrožena« (Near Threatened) vrsta, črna prosenka (*Pluvialis squatarola*) iz statusa »najmanj ogrožena« v status »ranljiva« (Vulnerable) vrsta in srpokljuni prodnik (*Calidris ferruginea*) iz statusa »potencialno ogrožena« v »ranljiva« vrsta.

Viri:

- BIRDLIFE INTERNATIONAL (2024): Press Release: New report reveals plummeting migratory shorebird populations globally. – spletni članek: <https://www.birdlife.org/news/2024/10/28/press-release-new-report-reveals-plummeting-migratory-shorebird-populations-globally/> (dostop: november 2024).
- BUCHANAN, G. M., CHAPPEL, B., BERRYMAN, A. J., CROCKFORD, N., JANSEN, J. J. F. J., BOND, A. L. (2024): Global extinction of Slender-billed Curlew (*Numenius tenuirostris*). – *Ibis*, DOI: 10.1111/ibi.13368.

NA BOVŠKI GAMSOVEC

// Luka Poljanec

BREZOVČKI (*Acanthis flammea*) so v skalnatem svetu videti prav lično.

foto: Jon Poljanec

Listopad je ves sijoč, svetla in sonca poln prijadral v deželo in obsijal gore s tisto čudovito milo svetlobo, ki jih slika dolincem kristalno čiste in nenavadno blizke. Senčne grape je skrnil v modrikast hlad, prisojne trate spremenil v zlate strehe, na njih dremajoče gamse pa oblekel v črne plašče. Ptice pevke je sklical v prikupne jate in jatice, ki so nas tistega hladnega jutra spremljale vso pot ob Triglavski Bistrici, ob dnišču prepadnih sten ter prek strmih meli v smeri sedla Luknja. Cvrkutali so repniki, žvižgali čički ter kapljali liščki, tudi osamljen slegur je švistnil mimo nas – ves žuboriž se je stekal kakor voda skozi Luknjo. Prav tamkaj smo se bili dogovorili, da se snidemo z bratom Jonom, ki je prikorakal s trentske strani, s Kanjavčevih strmali. Brž je jel pripovedovati o mnogoterih jatah brezovčkov, ki so ga više gori v skalnatih pobočjih razveseljevale ves

Jona je na samotni poti prek gorskih hrbtov varoval star **KOZOROG** (*Capra ibex*).

foto: Jon Poljanec

prejšnji dan, ko se je samoten vzpenjal prek gorske gmote. S kljunci so ptičice vneto prebirale semenke redkih otočkov plodečih gorskih rož ter šopastih trav, skritih v kamenitih podih in gruho. Od časa do časa so priletele prav v Jonovo tiho družbo, pa spet odletele prek škrapelj in grebenov, da je bilo čutiti le tihi frfot majcenih peruti.

Od Luknje navzgor se v smeri Bovškega Gamsovca pno strma travnata pobočja, kamor smo se naposled jeli družno vzpenjati. Od noči mrzle stene so odzvanjale v odmevu korakov lenobnih kozorogov, ki so težkih glav počasi stopali prek melišč, iskaje udobna zeliščna ležišča na strmih prisojeh. Žarki jesenskega sonca se tamkaj krepko upro v bregove in čokate živote mogočnih samcev, da od ugodja pripri kozja očesca ter nemo žulijo cvetlične grizljaje. Zdi se, da se še predobro spominjajo težkih oblakov snegonoscev ter mrzlih vetrov minulih zim, ki jih preženejo z domačih ostenij v macesnovje in melišča v nižjih legah in vedo, da se jesen nagiba h kraju.

Oživljena od toplih žarkov se je prehranjevanja prav pridno lotila tudi planinska pevka, ki smo jo ugledali nekoliko više na nekakšnem gruščnatem balkonu, ki ga varujejo strma pobočja Bovškega Gamsovca z ene ter travnate vesine Pihavca z druge strani. Sprva je za dobrotami stikala med kamenjem, nato pa je sfrlela na snežno zaplato, ki je ostala od jesenskega sneženja, ter z nje pobirala otrple žuželke eno za drugo. Kako ljubeznivo je sonce v jeseni, ki venomer osvobodi gorski svet prerano pogrjnene bele odeje – kako veselo zaigrajo srca gorskega življa na sijoč dan, kakršen je bil ta.

Kraljevega mimohoda, priča kateremu sva bila s sestrico pod vršnjim grebenom, ne zabim nikdar. Planinski orel, čuvar doline, ki smo ga bili nekoč že ugledali vrh macesna v ostenjih Škrlatice, je privršal kakor teman oblak tik najinih glav, da je zrak vztrepetal, še nekoliko močneje pa sta vztrepotali

najini srci. Zares mogočna ptica je orel, človeku je dano nje silno moč umeti šele ob srečanju iz oči v oči, kakršno sva s sestrico prvokrat doživela neke jeseni na Mahavščku, ko sva orla iznenadila pri jutranjem počitku na samem vrhu gore. Ker sva glavi izza grebena pomolila karseda previdno, je krmežljavi ptič za razjasnitev slučaja potreboval nekateri trenutek, preden je razprl peruti in zamahnil žnjimi. Obnemela sva tistikrat predvsem ob pogledu na ostre kremplje in močne noge, s katerimi orel menda v kozji rog užene celo odraslega gamsa!

Še si nisva dodobra opomogla od veličastnega preleta, že sva se zopet debelo spogledala, kajti prek gruha in med kamenjem Gamsovčeve vršnje skalnate kape sta se smukali dve belki ter nestrpnost pogledovali v nebo. Prav gotovo sta trepetajoč preždeli v kamenitih špranjah tistih nekaj trenutkov, ko so zrak nad njima rezala velikanska peresa orlovske smrti, upajoč, da ju ne zapazi ostro oko. Jerebičja života sta si namreč v pričakovanju snežne odeje že prav zimsko uredili – nadeli sta si snežno bela plašča, ki pa sta v sivem skalovju in med zlatimi gorskimi tratami prav nerodno izdajalska. V kopnih jesenskih dneh se belke zatorej rade drže na predelih, kjer je kamenina nekoliko svetlejša, ponekod v triglavskem pogorju kar snežno bela, saj se tamkaj v zimskih odevalih čutijo varnejše. Tokrat smo se z belkama srečali v svetu, ki sestoji iz sivega skalovja ter nekaterih travnatih zaplat, zatorej sta delovali precej nemirno – glavice sta obračali v vse smeri ter se nenavadno hitro prismukali do vrha gore, kjer sta na robu prepada nekaj trenutkov posedeli, nato pa kakor angelca odfrčali v globino Pihavčevih strmin.

Svet, ki se z vrha Bovškega Gamsovca razprostira na vse strani neba, človeku prinaša mogočne gorske gmote v samo naročje. Še prav posebno v večernem času se zde skalna stebrovja Kanjavca, Razorja ter na oni strani znamenitega Triglava, kakor da se pno prav gor v širni nebes, kakor da sta vse naokrog ena sama mogota in veličastje. Pogledi so nam jeli uhajati v senčne doline, zalite z vijoličastimi morji

listja okleščenih bukovich gozdov, kjer se tu in tam kot majceno sončece zablešči osamljen macesen, v prijetno temino jelovih sestojev ter v prvi sijaj vaških luči, ki se z vrhov gora zde še posebno prijazno vabeče in domačne. Mimo spečih čred divjih koz, med zaspanimi jatami kavrov, ki so vzleteli iskat zavetja v kamenite špranje ter skozi večerno cvrkutanje taščic, smo sestopili v naročaj gozda in se vrnili za domače peči.]

PLANINSKA PEVKA
(*Prunella collaris*) si je privoščila majcenega polža.
foto: Luka Poljanec

Svet, ki se z vrha Bovškega Gamsovca razprostira na vse strani neba, človeku prinaša mogočne gorske gmote v samo naročje.

S samega vrha gore zre čedna **BELKA** (*Lagopus muta*) v trentске globače in prepade.
foto: **Em**a Poljanec

KNJIŽNA RECENZIJA: ID HANDBOOK OF EUROPEAN BIRDS

// Jurij Hanžel

Nils van Duivendijk: ID Handbook of European Birds. Princeton University Press, 2024.

Dve knjigi, 1056 strani, 17,27 x 7,37 x 24,89 cm, 90-105 € v spletnih knjigarnah.

Posamezne zahtevnejše vrste, kot je npr. sredozemski sokol (*Falco eleonorae*), so temeljito predstavljene na dveh straneh s pomočjo vrhunskih fotografij.

foto: Jurij Hanžel

Nils van Duivendijk je slovenskim ornitologom verjetno najbolj znan po svojem delu *The Advanced Bird ID Guide: Western Palearctic* iz leta 2010. Gre za vse prej kot klasičen priročnik, saj nima niti ene slike, ilustracije ali zemljevida, opisi ptic pa so strnjeni v kratke alineje, ki orisujejo bistvo. Glavne odlike tega »dekonstruiranega« priročnika so bile vključitev taksonov, ki smo jih takrat zaman iskali v »Svenssonu« (t.j. *Collins Bird Guide*), predstavitev najnovjših dognanj na področju določanja in neverjetna priročnost, saj je mehko vezana knjiga brez najmanjših težav zdrsnila v žep zimske bunde.

Leta 2011 je izšla razširjena, tako po vsebini kot po velikosti, različica omenjenega priročnika, že kmalu zatem pa so se pojavile prve govornice o pripravi fotografskega priročnika. Kot smo spoznali v pričakovanju Shirihajjevega in Svenssonovega *Handbook of Western Palearctic Birds*, je priprava fotografskega priročnika dolgotrajen proces. Nizozemska različica je izšla leta 2022 in ob izidu so se avtorji pošalili, da bo angleški prevod izšel prej, kot bi se povprečni (ne-nizozemski) ornitolog lahko naučil nizozemščino. Morda se je kdo lotil jezikovnega izziva, za vse druge pa je *ID Handbook of European Birds* izšel poleti leta 2024.

Odklon od pričakovanj za klasične priročnike je postal van Duivendijkov zaščitni znak: strani so izpolnjene z več kot 5000 večinoma vrhunskimi fotografijami v dveh trdo vezanih knjigah, ki skupaj tehtata okrog tri kilograme, spremljevalno besedilo pa se osredotoča na bistvene določevalne znake. Že naslov priročnika pove, da imamo opravka z Evropo, ne Zahodno Palearktiko. Delo torej vključuje vrste, ki so bile na tem območju zabeležene vsaj petkrat: vzhodna meja celine poteka naravnost po sredini Črnega morja, južna še vključuje Ciper, ne pa Severne Afrike in Izraela, zahodna pa Islandijo, ne pa Azorov, Madeire in Kanarskih otokov. Tako bomo v priročniku zaman iskali pevke, ki gnezdiijo na makaronezijskih otokih, in kavkaške gnezdilke, medtem ko se klavžar (*Geronticus eremita*) pojavi na koncu knjige, »pod črto«, saj se v Evropi pojavlja le v sklopu reintrodukcijskih programov.

Značilen van Duivendijkov slog, ki mojstrsko strne bistvo določitve, dopolnjujejo izjemne fotografije, ki so jih večinoma prispevali fotografi agencije AGAMI. Poleg fotografij posameznih vrst knjigo odlikujejo tudi primerjalni prikazi nekaterih ključnih vrst: poglavje o lunjih (*Circus* spp.) se tako prične z dvema stranema primerjalnih fotografij podperutja in obraznih vzorcev, ki jim sledi 12 strani fotografij, razdeljenih po vrstah. S podobno natančnostjo je predstavljena tudi raznolikost kanj (*Buteo* spp.), pri pevkah pa bralca denimo razvajata temeljita predstavitev peruti listnic (*Phylloscopus* spp.) in primerjalni prikaz obraznih ter repnih vzorcev pri strnadih (*Emberiza* spp.). Z veliko skrbnostjo so prikazani tudi brezovčki (*Acanthis* spp.), tako da je po svoje škoda, da razlikovanje »ne bo več potrebno«, saj so po novem združeni v en takson. Kot zapisano, je velika večina fotografij visoke kakovosti, le tu in tam se pojavi kakšna s slabšo ločljivostjo (npr. križanec med sršenarjem in čopastim sršenarjem *Pernis apivorus* x *ptilorhynchus*, rep velikega strnada *Emberiza calandra*) ali pa kakšna moteča modrikasta senca (npr. trebuh vzhodne hribske listnice *Phylloscopus orientalis*).

Knjiga zagotavlja izreden bralni užitek in bralca posrka vase – brez težav za nekaj ur, s čimer si lahko prislužiš očitek domačih, kako »da doma ni nič narejeno, če si imel pa mir celo popoldne«. Zasnova priročnika pa neizogibno narekuje, da v njem ni zemljevidov razširjenosti, niti podatkov o habitatu, vedenju ali oglašanju. Prav tako je neizogibno, da bomo knjigi prebirali doma, saj ju zaradi obsega ne moremo uporabljati na terenu. Obstaja tudi elektronska različica

Poglavje o lunjih (*Circus* spp.) se prične z dvema stranema primerjalnih fotografij podperutja in obraznih vzorcev.

foto: Jurij Hanžel

knjige, vendar je nisem imel priložnosti preizkusiti. Manjša pomanjkljivost je še nespretna zasnova abecednega kazala vrst: plavčka (*Cyanistes caeruleus*) tako ne bomo našli pri črki t z drugimi sinicami (npr. Tit, Eurasian Blue), ampak pri črki e (Eurasian Blue Tit), kar morda nekoliko oteži iskanje pri drugih vrstah, katerih položaja ne poznamo na pamet.

ID Handbook of European Birds bi bilo vredno imeti na knjižni polici že samo zaradi čudovitih fotografij, spremljajoče besedilo pa razblini tudi morebitne preostale dileme pred nakupom.

BOŽIČNO DARILO NARAVI

Ste vedeli, da lahko povsem brezplačno prispevate k ohranjanju ptic in njihovih življenjskih okolij v Sloveniji? Do 1 % odmerjene dohodnine, torej zneska, ki ga sicer plačate državi, lahko kot donacijo namenite tudi DOPPS-u.

NAMENITEV DELA DOHODNINE ZA DONACIJO DRUŠTVU

Hvala vsem, ki ste že v preteklih letih namenili do 1 % svoje dohodnine našemu društvu. S tem ste pripomogli k ohranjanju ptic in njihovih življenjskih okolij in posledično k povečanju blaginje za celotno družbo. Vsem, ki bi nas tako radi na novo podprli, sporočamo, da lahko to storite:

1. Po pošti Finančnemu uradu:

Izpolnite in natisnite obrazec ter ga pošljite na naslov **Finančni urad Ljubljana, Davčna ulica 1, 1000 Ljubljana ali na vam najbližji finančni urad.**

Povezava do obrazca

Povezava do navodil za izpolnjevanje obrazca

2. Prek portala e-Davki:

Na kazalu na levi strani vašega uporabniškega računa na e-Davkih izberite rubrike: **Vpogledi → Podatki o zavezancu → Namenitev dela dohodnine.** V razdelek 'Ime oziroma naziv upravičenca' vpišete: **Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije.** V razdelek 'Davčna številka upravičenca' vpišete: **68956029.** V razdelek 'Odstotek' vpišete **poljubno vrednost do 1.** Izbor potrdite s pritiskom na gumb 'Oddaj vlogo'.

foto: Jure Novak

Če portala e-Davki še ne uporabljate, vam sporočamo, da je po novem prijava in uporaba povsem enostavna in zanjo več ne potrebujete veljavnega certifikata, saj je **registracija na portalu e-Davki možna z vašo davčno številko in geslom, ki si ga nastavite sami.**

Pri registraciji z geslom poleg davčne številke potrebujete enega izmed informativnih izračunov dohodnine iz zadnjih let, s katerega prepišete ID-številko. Če informativnih računov ne hranite, pa to številko lahko tudi naročite v enem izmed korakov registracije z geslom in vam jo FURS pošlje na domači naslov v nekaj dneh. Vzelo vam bo le nekaj minut, ki vam jih bomo v naslednjem letu ali letih zagotovo povrnilili z novimi uspehi pri varstvu ptic in narave.

3. Ustno na zapisnik pri finančnem organu

Če ste nam že v prejšnjih letih namenili del dohodnine, vaš namen ostaja veljaven do preklica in vam tega postopka ni treba ponavljati.

45. LETNI ZBOR ČLANOV DOPPS

// Blaž Blažič

Anja Cigan je predstavila delovanje Pomurske sekcije v letu 2024.

foto: Tilen Basle

Katarina Denac je v sklopu predstavitve dela društvene pisarne najprej povzela glavne dosežke varstveno ornitološkega sektorja.

foto: Tilen Basle

Dne 21. septembra 2024 je v prostorih Raziskovalne postaje Barje Biološkega inštituta Jovana Hadžija ZRC SAZU potekala 45. redna skupščina DOPPS. Z namenom, da izmenjamo mnenja, izkušnje in dosežke preteklega leta ter načrtujemo aktivnosti društva v bodoče, se je udeležilo skoraj 40 članov. Skupščino sta s pozdravnim nagovorom odprla predsednica doc. dr. Tanja Šumrada in direktor doc. dr. Damijan Denac in se vsem navzočim zahvalila za udeležbo. Po sprejetju predloga dnevnega reda so sledile predstavitve dela sekcij in različnih organov DOPPS-a.

V sklopu predstavitev dela sekcij so Gregor Bernard, Anja Cigan in Tilen Basle predstavili v preteklem letu opravljene aktivnosti Dolenjske, Pomurske in Štajerske sekcije. V sklopu predstavitev dela društvene pisarne je Katarina Denac najprej povzela glavne dosežke varstveno ornitološkega sektorja, Tilen Basle pa je na kratko predstavil preteklo delo na področju izobraževanja in komuniciranja s širšo javnostjo ter na področju naravnih rezervatov.

DOPPS je v preteklem letu dokončno razvil dve aplikaciji za mobilne telefone: Ptice in Popis štorkele. Prva omogoča zelo enostaven vnos ornitoloških opazovanj na območju celotne države, deluje tako v okolju IOS kot Android in je prosto dostopna na društveni spletni strani. Druga pa je namenjena popisovalcem bele štorkele in vključuje podatke popisov za več kot 400 gnezd te vrste. Omenjeni aplikaciji sta na rednem letnem zboru članov predstavila Tomaž Mihelič in Urša Očko.

Direktor DOPPS-a je predstavil končno finančno poročilo in poudaril, da je bilo po obsegu opravljenega dela lansko leto za društvo izjemno. To je bilo namreč prvo leto v zgodovini DOPPS-a, ko je realizacija znašala več kot 2.000.000 EUR. Trajno stabilnemu delovanju društva je pritrnilo tudi poročilo Nadzornega odbora, ki ga je ob opravičeni odsotnosti predsednika prof. dr. Petra Legiše prebral član Nadzornega odbora, Bogdan Lipovšek.

Zadnja točka dnevnega reda skupščine je bila namenjena volitvam društvenih temeljnih organov. Direktor je uvodoma predstavil predloge kandidatov, ki so bili podani na zadnji seji Upravnega odbora, nato pa je sledilo glasovanje. Najprej so bili sprejeti predlogi kandidatov za člane Nadzornega odbora, v sestavi prof. dr. Peter Legiša, dr. Tomi Trilar, Bogdan Lipovšek in Bojan Marčeta. Novoizvoljeni člani Upravnega odbora so postali Dejan Bordjan, Muhamed Delić, Jurij Dogša, David Kapš, Rok Lobnik, Gaber Mihelič in Matija Mlakar Medved. Mesto podpredsednice društva je bilo na novo zaupano Evi Horvat. Aktualna predsednica doc. dr. Tanja Šumrada pa je dobila nov mandat in se ob tem skupščini zahvalila za ponovno zaupanje. Besedo je nato predala direktorju DOPPS-a, ki je čestital vsem izvoljenim kandidatom in se hkrati zahvalil nekdanjima članoma Upravnega odbora, dr. Pavlu Gantarju in dr. Tatjani Čelik za njun izjemni prispevek k vodenju društva. Oba sta prejela manjši zahvalni darili in se ob tej priložnosti zahvalila vodstvu društva ter povedala, da se umikata,

anja člana UO

ker bi mesti želela predati mlajši generaciji in da ob tako izjemnem delovanju društva ne vidita bojazni za njegov obstoj.

Po zaključku volitev sta direktor in predsednica sklenila uradni del skupščine in udeležence povabila na sproščeno druženje ob pogostitvi in vodeno ekskurzijo v Naravni rezervat Iški morost.

Nekdanja člana Upravnega odbora DOPPS dr. Pavel Gantar (levo) in dr. Tatjana Čelik (desno) sta se poslovila od uradnih funkcij v društvu.
foto: **Tilen Basle**

Naročite se na naše e-novice

S prijavo na e-novice boste po elektronski pošti redno obveščeni o aktualnih društvenih novicah, dogodkih in možnostih, da se nam pridružite pri koristnem in zanimivem načinu preživljanja prostega časa ali pri naših prizadevanjih za ohranjanje narave. Na e-novice se lahko naročite na povezavi <https://www.ptice.si/enovice>.

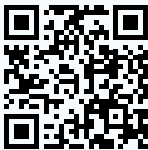

NOVO SPLETIŠČE KMETOVATI Z NARAVO

// Tanja Šumrada

Spletna stran
Kmetovati z naravo:
<https://kmetovatiz-naravo.si/>

YouTube kanal:
<https://www.youtube.com/@Kmetovatiznaravo>

Spletna stran Kmetovati z naravo je portal znanja, nastalega v partnerstvu slovenskih raziskovalnih in strokovnih organizacij, ki se ukvarjajo s področjem ohranjanja biodiverzitete v kmetijskih ekosistemih. Pri pripravi novega spletišča so sodelovali raziskovalci in strokovnjaki iz Biotehniške fakultete UL, Fakultete za naravoslovje in matematiko UM, Centra za kartografijo favne in flore, Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, Nacionalnega inštituta za biologijo in Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU. Namen je na enem mestu podati usklajena strokovna priporočila, ki so v skladu z zadnjimi znanstvenimi spoznanji in izkušnjami iz prakse.

Spletna stran je prvi poskus, da združimo razpoložljivo znanje in uskladimo strokovna priporočila, ki so specifično prilagojena za Slovenijo in njene posamezne regije. Gre za dragoceno znanje, ki je nastalo skozi več desetletij raziskovalnega, strokovnega, terenskega in projektne delo sodelavcev iz vseh sodelujočih institucij. V skladu s konceptom odprte znanosti smo se odločili, da to znanje zberemo in zapišemo tako, da bo zlahka dostopno vsakomur, hkrati pa nam spletna stran omogoča, da lahko priporočila sproti posodabljam glede na nove raziskave in informacije s terena. Spletna stran je

lahko tako temeljni referenčni vir za delo svetovalcev, strokovnjakov in uradnikov, ki se ukvarjajo s tem področjem, pa tudi kot študijsko gradivo za študente različnih programov.

Biodiverzitetno krizo v kmetijskih ekosistemih v Evropi in Sloveniji v veliki meri povzročajo degradacija in izguba habitatov zaradi intenzifikacije kmetijstva na eni strani in opuščanja rabe zemljišč na obrobni območjih na drugi. Stanje v Sloveniji in drugod po svetu je zaskrbljujoče, saj izguba biotske pestrosti neposredno ogroža stabilnost in odpornost kmetijskih in drugih ekosistemov. Ukrepanje, ki temelji na podatkih in znanstvenih spoznanjih, je zato nujno. Spletišče vključuje 45 strani s predstavitvami razširjenosti, ogroženosti, ekoloških potreb in varstvenih priporočil za rastlinstvo (travišča, nizka barja in plevelna vegetacija) in izbrane žuželke, dvoživke, plazilce, ptice in sesalce. Pripravljenih je tudi 29 strani s predstavitvami koristi in priporočil za naravi prijazne prakse, ki so na ravni kmetije razdeljene na travinje, njive, trajne nasade, krajinske značilnosti in kmetijska poslopja.

Sodobno varstvo narave v kmetijstvu je utemeljeno na dobrem poznavanju lokalnega okolja, kakovostnih podatkih ter preizkušenih in izvedljivih rešitvah za kmetije. K varstvu narave je mogoče prispevati na prav vsaki kmetiji v Sloveniji, to pa ima lahko koristi tudi v smislu pridelave in poslovanja. Kmetijstvo je zelo odvisno od ekosistemskih storitev, ki jih zagotavlja biodiverzitetna in jih prevečkrat jemljemo za samoumevne. Sem sodi tudi opravevanje divjih opravevalcev, ki opravijo več kot polovico opravevanja v kmetijstvu.

Priloga priporočil je potekala v okviru projekta EIP KROTA (Izboljšanje naravovarstvenih učinkov kmetijskih pridelovalnih sistemov v Sloveniji, 2022-2025), ki je financiran iz Programa razvoja podeželja RS 2014-2020 v okviru ukrepa Sodelovanje, podukrep M16.5 - Okolje in podnebne spremembe.

PTIČARIJADA 2024 – PO LENDAVSKIH RAVNINAH IN GRIČEVJIH

Udeleženci letošnje
Ptičarijade v Pomurju.
Foto: Gregor Bernard

// Anja Cigan, Daša Donša, Aleksander Kozina

V soboto, 19. oktobra, je potekala že 16. zaporedna Ptičarijada. Letošnji dogodek je organizirala Pomurska sekcija na območju občine Lendava. Tako so tekmovalci preizkusili svoje ornitološke veščine od najbolj divjih delov reke Mure z razgibano poplavno ravnico, številnimi mrtvicami in poplavnim gozdom pa vse do nekoliko višje ležeče kulturne krajine z vinogradi. Kot je na Ptičarijadi zadnja leta že v navadi, je tudi letos udeležence pričakalo in razvajalo sončno jesensko vreme.

Tekmovalnega dela se je udeležilo 11 skupin, ki so skupaj zabeležile kar 114 vrst ptic. Med opazovanimi so bile tudi številne zanimive vrste, kot so na primer rjavi škarnik (*Milvus milvus*), mali sokol (*Falco columbarius*) in pegasta sova (*Tyto alba*).

Skupno zmago si je ponovno priborila skupina »Bukovi kozlički« z neverjetnimi 95 vrstami, ki so ji

sledile tri zelo izenačene skupine: »Čentibaba« z 79, »Taščice na patrolji« z 78 in »18 centi« s 75 vrstami.

»Taščice na patrolji« so ob tem fotografirale kar 69 vrst ptic in si s tem priborile prepričljivo prvo mesto v fotografski kategoriji. Posebno čast so si zaslužile vse skupine, ki so sodelovale v eko kategoriji, kar pomeni, da so med celotnim tekmovanjem po terenu hodili na naravi prijazen način – peš ali s kolesom. V tej kategoriji si je zmago z 79 vrstami pridobila skupina »Čentibaba«.

Člani zmagovalne skupine v eko kategoriji »Čentibaba« so prehodili del tekmovalnega poligona in zabeležili kar 79 vrst ptic.

foto: Gregor Bernard

Ptičarjenje na skrajnem severovzhodu Slovenije.
foto: Gregor Bernard

16. Ptičarijada se je zaključila v prijetnem ozračju ob okusni lokalni hrani med vinogradi Lendavskih goric. Članice Pomurske sekcije so pripravile domače dobrote, ki so značilne za ta del Pomurja. Tako ni manjkalo prekmurske gibanice, koruzne zlevanke, retašev in madžarice. Upamo, da si bodo udeleženci skrajni severovzhod Slovenije zapomnili po številnih opazovanih pticah in razgibani naravi ter dobri hrani.

Novi zaposleni na DOPPS-u

// besedilo: **Damijan Denac**

V zadnjem času so se DOPPS-ovi ekipi zaposlenih pridružili štirje novi sodelavci, ki vam jih tu na kratko predstavljamo.

V februarju smo kot varstveno biologinjo zaposlili **Romano Ružič** iz Ljubljane. Na Biotehniški fakulteti je leta 1996 doktorirala iz rastlinske fiziologije, botanika pa je tudi sicer njena strast, saj je velika poznavalka rastlin in raznih tehnik za njihovo gojenje. Je zelo vestna in natančna sodelavka. Ponovno je uredila DOPPS-ovo knjižnico in arhiv publikacij, vodi administracijo naše raziskovalne skupine in je vključena v digitalizacijo in analizo podatkov večjih ekoloških raziskav DOPPS-a. Sedaj, ko je z nami, si v pisarni ne moremo več predstavljati življenja brez nje.

Julija letos je v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok (NRŠZ) kot receptorka in projektna koordinatorica začela delati **Urška Bržan**. Po izobrazbi je ekonomska tehničarka. Z njo smo imeli dobre izkušnje že v preteklosti, ko je v zatoku delala honorarno, večinoma v lokalni. Ker se je s predanim delom pri nas že izkazala in smo bili z njo resnično zadovoljni, smo ji z veseljem ponudili zaposlitev. Ima izvrstne komunikacijske izkušnje, delala je denimo na preventivi za mlade v Dnevni centru z otroki in mladostniki, v prostem času pa je športnica, igra odbojko. Če ste od julija naprej obiskali NRŠZ in se morda ustavili na recepciji ali v lokalni, ste gotovo srečali prijetno punco temnih las, ki vas je prijazno sprejela ali vam postregla ter vam morda ob tem povedala še kakšno zanimivost iz zatoka. Verjamem, da vam je polepšala dan. To je naša Urška.

V začetku novembra je z delom pri nas začel **Davide Scridel**. Tudi z njim smo v preteklosti že sodelovali pri več projektih, ko so nastala pomembna skupna dela, vsa objavljena kot znanstveni članki – o vranjeku, planinskem vrabcu, vplivu klimatskih sprememb na ptice itd. Davide je po izobrazbi doktor znanosti s področja ekologije in varstvene biologije. Je izvrsten ornitolog in raziskovalec z izjemnimi izkušnjami načrtovanja, izvajanja in analize kompleksnih ekoloških študij, s poudarkom na telemetrijskih raziskavah. Aktivno se je udeležil več kot 30 znanstvenih konferenc in v soavtorstvu objavil še večje število izvirnih znanstvenih člankov v najprestižnejših revijah s faktorjem vpliva. Izkušnje si je nabiral pri delu na znanstvenih ustanovah, kot so različne univerze, zavarovanih območjih in v naravovarstvenih organizacijah, med drugim tudi več let na RSPB-ju. Na DOPPS-u bo vključen v raziskovalno skupino in bo deloval predvsem na analizi ornitoloških podatkov, ekološkem modeliranju in pripravi znanstvenih del.

Sredi novembra se nam je v Škocjanskem zatoku pridružila tudi **Sara Cernich**, zaposlena kot varstvena ornitologinja in koordinatorica izobraževanja. Na Univerzi na Primorskem je magistrirala iz teme »Razširjenost srednjega detla v JZ Sloveniji in habitatna analiza vrste v Senožeskih brdih«. Po izobrazbi je magistrica varstva narave. Ima bogate terenske izkušnje in je v preteklosti že popisovala ptice za DOPPS, kot so denimo SIPKK, monitoring na območjih Natura 2000, monitoring v NRŠZ in tudi za druge organizacije v tujini, v Italiji in Romuniji na delti Donave. Bila je zaposlena na Zavodu RS za varstvo narave v Območni enoti Piran in v Krajinskem parku Strunjan. Izkušena je tudi na področju izobraževanja. Vodila je številne skupine in organizirala delavnice po različnih zavarovanih območjih, denimo v Naravnem rezervatu doline Glinščice in v morskem zavarovanem območju Miramare v Italiji. V ekipi sodelavcev NRŠZ je Sara pomembna nova okrepitev.

Romana

Urška

Davide

Sara

Navadnim čigram na Ptujskem jezeru smo uredili dom

// besedilo in foto: Tilen Basle

Na umetnih otokih na Ptujskem jezeru gnezdi največja kolonija navadnih čiger (*Sterna hirundo*), rečnih (*Chroicocephalus ridibundus*) in črnoglavih galebov (*Ichthyaetus melanocephalus*) v Sloveniji. Otoki urejajo prostovoljci DOPPS-a že vse od leta 1980 in tako omogočajo gnezdenje tem redkim in ogroženim vrstam. Brez upravljanja bi se otoki zarasli in tako postali neprimerni za gnezdenje čiger in galebov, ki potrebujejo golo, prodnato ali redko poraščeno podlago.

V hladnem in meglenem jutru 9. novembra 2024 se nas je ob Ptujskem jezeru zbralo 35 prostovoljcev, opremljenih z grabljami, vilami, motikami, motornimi žagami, strižno kosilnico in čolnom.

Odstranili smo rastlinje z vseh štirih otokov, ki so sedaj ponovno nared za čigre in galebe. Skupaj smo v le nekaj urah pticam zagotovili primeren prostor za celotno gnezditveno sezono. Najlepša hvala vsem prostovoljcem!

Letos se nam je na akciji pridružil tudi Dmitry Lisenko – Dima, YouTube blogger iz Latvije, ki se udeležuje naravovarstvenih akcij in prizadevanja ljudi dokumentira z videoposnetki, objavljenimi na kanalu Be Brave To Act. Tokrat je posnel video o naši akciji za čigre in galebe. Posnetek (v angleščini) si lahko ogledate prek QR-kode.

Jesenska sajenja in setve

// besedilo in foto: Katarina Denac

Poleg pomladi je tudi jesen odličen čas za sajenje sadik in setev semenskih mešanic. Septembra in oktobra smo tako v okviru obnove travnikov v sklopu projekta LIFE FOR SEEDS na štirih območjih posadili 921 sadik: 299 sadik 13 vrst na Brejnicah (ob meji območja Natura 2000 Krmsko hribovje - Menišija), 272 sadik desetih vrst v Naravnem rezervatu Ormoške lagune (NROL), 256 sadik petih vrst v Naravnem rezervatu Iški morost, kjer nam je pomagala prostovoljka Zlata, in 94 sadik sibirske perunike (*Iris sibirica*) na Goričkem. Skupaj smo od začetka projekta na različna območja posadili že več kot 3900 sadik 57 različnih vrst. Poleg tega smo na Goričkem na tri recipientske travnike za habitatni tip 6210(*) posejali na gredicah pridelano seme desetih značilnih vrst suhih travnikov z orhidejami, na recipientske travnike za habitatni tip 6410 pa seme sibirske perunike in pehtranovega rmana (*Achillea ptarmica*). V NROL-u smo na del odkupljene njive posejali semensko mešanico, nabrano na nasipu Ptujskega jezera, obogateno z doma pridelanim semenom treh vrst, ki prav tako uspevajo ob Dravi.

Obnova Naravnega rezervata Ormoške lagune nagrajena s prestižnim znakom URBACT Good Practice

// besedilo: **Dominik Bombek**, foto: **Tilen Basle**

Praksa Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS), ki jo je Razvojno raziskovalni center RRC Ormož uspešno prijavil na razpis URBACT, je prejela prestižni znak URBACT Good Practice. Na sestanku programa URBACT 29. oktobra 2024 v Veszpremu na Madžarskem je bila praksa Naravnega rezervata Ormoške lagune (NROL) izbrana med 116 najboljših praks izmed 249 prijavljenih. Tako se je tudi Ormož pridružil mreži mest, nagrajenih za dobre trajnostne prakse. Ta izjemni dosežek potrjuje prizadevanja DOPPS-a za trajnostni razvoj in ohranjanje narave v Sloveniji, saj območje NROL pomeni edinstveno preobrazbo iz industrijskega prostora v zavarovano območje narave. NROL, v lasti in upravljanju DOPPS-a, je primer trajnostne renaturacije, ko degradirano industrijsko območje nekdanje Tovarne sladkorja Ormož pridobi novo vlogo – vlogo mokrišča, ki ima izjemno naravovarstveno vrednost, zlasti za seleče se vrste ptic. S tem priznanjem je NROL pridobil priložnost, da svoje znanje in izkušnje deli z drugimi mesti in regijami po Evropi, ki iščejo trajnostne rešitve za ohranjanje narave in izboljšanje kakovosti življenja v svojih lokalnih skupnostih. Prvo priložnost za širitev te prakse bomo imeli na dogodku URBACT City Festival, ki bo potekal med 8. in 10. aprilom 2025 v Wrocławu na Poljskem, kjer bomo lahko delili naše znanje in dobre prakse z drugimi evropskimi mesti.

Nova oprema iz projekta ReCo za Škocjanski zatok

// besedilo: **Bojana Lipej**, foto: **Borut Mozetič**

V okviru projekta ReCo (Program Interreg Srednja Evropa 2021–2027) je bil julija 2024 za raziskovalne namene (monitoring in obročkanje ptic ter kartiranje habitatnih tipov na novo vzpostavljenih muljastih otočkih) v območju poslanske lagune v Škocjanskem zatoku nabavljen čoln ARMOR 400. S svojim ploščatim dnom in nizkim ugrezom je dobro prilagojen za uporabo v brakični laguni rezervata z značilnimi majhnimi globinami in občasno zamuljeno vodo. Poleg čolna sta bila nabavljena tudi električni motor in prikolica, ki omogoča lažji transport čolna na različne lokacije, kar olajša terensko delo. Čoln ima dvojno dno in je izdelan iz materiala, ki zagotavlja varnost in udobje – površina ne drsi in se ne pregreva pod vplivom sonca. Zadnji del čolna je ojačen z vodoodporno desko, ki omogoča varno in stabilno pritržitev motorja. Posebnost čolna sta dve vgrajeni kolesi, ki sta diskretno nameščeni in ne motita plovbe, vendar olajšata premikanje čolna iz ali v vodo. Na premcu je vgrajena posebna kljukica za vezanje, kar omogoča varno pritržitev čolna ob obali ali v pristanišču. Funkcionalnost čolna in njegove opreme je dober primer tehnično prilagojene opreme, ki omogoča učinkovito opravljanje raziskovalnega dela, izboljšuje dostopnost in operativnost na terenu ter istočasno prispeva k ohranjanju občutljivih ekosistemov naravnega rezervata.

Interreg CENTRAL EUROPE Co-funded by the European Union

ReCo

Zanimiva opazovanja ptic v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok v drugi polovici leta

// besedilo: Sara Cernich, foto: Domen Stanič

Kot smo že poročali, je bilo leto 2024 za gnezditke Naravnega rezervata Škocjanski zatok izjemno uspešno. Če povzamemo, so se na seznamu gnezditk rezervata na novo znašle kar tri vrste: raca žličarica (*Spatula clypeata*), pritlikavi kormoran (*Microcarbo pygmaeus*) in duplinska kozarka (*Tadorna tadorna*). Obenem je v polslani laguni gnezdilo rekordno število čiger: 139 parov navadne (*Sterna hirundo*) in 26 parov male čigre (*Sternula albifrons*). Po kratkem poletnem zatišju je selitev postregla s kar nekaj zanimivimi vrstami. Že ob koncu julija smo opazili malo tukulico (*Zapornia parva*,

v začetku avgusta pa pet tatarskih žvižgavk (*Netta rufina*; 4. podatek za rezervat). Zanimiv poletni podatek je tudi opazovanje čebelarja (*Merops apiaster*; 9. podatek za rezervat), ki je dalo slutiti o možni gnezditvi te vrste v okolici rezervata. V avgustu smo od zanimivejših vrst zabeležili močvirskega lunja (*Circus pygargus*; 9. podatek za rezervat), malega prodnika (*Calidris minuta*), črnega martinca (*Tringa erythropus*) in prvo modro taščico (*Luscinia svecica*) sezone. Za veselje zlasti fotografov je tudi letos poskrbel ribji orel (*Pandion haliaetus*), ki je septembra in oktobra pridno lovil ribe v brakični laguni. Septembra smo ponoči na učni poti zabeležili tudi podhujko (*Caprimulgus europaeus*), katere zadnji podatek o pojavljanju v rezervatu sega v leto 2017. V tem mesecu so bili zanimivejši tudi mali galeb (*Hydrocoloeus minutus*), puklež (*Lymnocyptes minimus*) in belolična čigra (*Chlidonias hybrida*). Oktobra smo nekaj tednov zapored v sladkovodnem delu močvirja opazovali tudi bobnarico (*Botaurus stellaris*), kar je redke jesenski podatek te vrste v rezervatu (nazadnje je tu prezimovala v letih 2019–2020). V drugem delu jeseni smo zabeležili še dva rjava škarnika (*Milvus milvus*; 4. podatek za rezervat), tamariskovko (*Acrocephalus melanopogon*), dve kostanjevki (*Aythya nyroca*), malega škurha (*Numenius phaeopus*) in dve brkati sinici (*Panurus biarmicus*). Rezervat je jeseni obiskal tudi manj zaželeni tujerodni gost, sveti ibis (*Threskiornis aethiopicus*), ki se je po poletnem premoru ponovno vrnil v zeleno srce Kopra.

Zanimiva opazovanja ptic v Naravnem rezervatu Ormoške lagune v drugi polovici leta

// besedilo: Luka Božič, foto: Tilen Basle

V drugem delu leta 2024, od konca maja do konca novembra, je bilo na območju rezervata skupaj zabeleženih 59 vrst vodnih ptic. V juniju in oktobru se je v rezervatu navadno zadrževalo med 300 in 400 vodnih ptic, medtem ko je v večini štetij v drugih mesecih tega obdobja njihovo število presegalo 500 osebkov in v sredini julija doseglo največjo številčnost z 865 vodnimi pticami. Število zabeleženih vrst je poleti navadno presegalo 30 (največ 35), jeseni pa 20 vrst (največ 29). Med pogostejšimi vrstami so tako kot že v nekaj minulih letih ponovno zbujele pozornost čaplje in zlasti zvesta spremljevalka naše črede vodnih bivolov, kravja čaplja (*Bubulcus ibis*), za katero smo letos večkrat zabeležili daleč največja števila doslej (do 40 os.). Nekajkrat je bila opazovana tudi čopasta čaplja (*Ardeola ralloides*). Od zanimivejših

vrst velja omeniti drugo opazovanja plevice (*Plegadis falcinellus*) v letošnjem letu, v plitvih delih bazena 5 pa so se nekajkrat prehranjevale tudi žličarke (*Platalea leucorodia*). V juliju in avgustu so se redno pojavljale različne vrste pobrežnikov, med katerimi je bil po številčnosti (do 101 os.) najbolj zanimiv močvirski martinec (*Tringa glareola*), ki mu ustrezajo goste preproge iz plavajočih delov vodnih rastlin v bazenu 5. Največja zanimivost poletne sezone je bilo opazovanje kar 11 črnonogih čiger (*Gelochelidon nilotica*), kar je največje število kadarkoli zabeleženo v Sloveniji in šele tretje opazovanje vrste v rezervatu. Med manj običajne vrste rezervata, opazovane poleti, spadata črnoglavi (*Ichthyaeetus melanocephalus*) in sivi galeb (*Larus canus*), v zadnjih letih pa tudi srpokljuni prodnik (*Calidris ferruginea*). V to skupino lahko uvrstimo še črnovratega ponirka (*Podiceps nigricollis*), sicer nekdanjega občasnega gnezditca bazenov v času obratovanja Tovarne sladkorja Ormož. Nasprotno pa je ribji orel (*Pandion haliaetus*) v zadnjem času reden gost rezervata tako med spomladansko kot jesensko selitvijo. V prvem delu poletne sezone so rezervat redno obiskovale manjše jate (do 13 os.) negnezdečih osebkov belolične čigre (*Chlidonias hybrida*), zabeležili pa smo tudi v Ormoških lagunah redkejšo črno čigro (*C. niger*). Zlasti junija se je v različnih bazenih zadrževalo več parov kostanjevke (*Aythya nyroca*), opazovali smo tudi njihovo dvorjenje, vendar gnezdenje kasneje ni bilo potrjeno. Zanimiv je zabeležen poskus gnezdenja z znašanjem gnezditvenega materiala para rjave čaplje (*Ardea purpurea*) v obsežnem trstišču v bazenu 3. Julija nas je razveselilo potrjeno uspešno gnezdenje več parov rjavega lunja (*Circus aeruginosus*), saj je iz treh gnezd v treh različnih bazenih skupno poletelo kar 10 mladičev. Poročati moramo tudi o gnezdenju brkate sinice (*Panurus biarmicus*), ki smo ga potrdili z rednimi opazovanji speljanih mladičev v juniju.

Kako lahko ustavimo za naravo škodljive projekte?

// besedilo: **Urša Očko**

Biotska raznovrstnost v Evropi hitro upada, zato je bolj kod kardakoli prej pomembno zaščititi in obnoviti naravo ter hkrati ustaviti izvajanje škodljivih projektov. Že pri načrtovanju projektov se lahko izognemo potencialno škodljivim učinkom za naravo, nekaj konkretnih priporočil kako to storiti, pa je zbranih v publikaciji *EU funds: Protecting or damaging nature?* Toda kako lahko ustavimo škodljive projekte, ki predstavljajo tveganje za naravo, ko se ti že izvajajo? Z identifikacijo le-teh in primernim poročanjem. Odslej si lahko pomagamo z vodnikom *How to document nature-damaging projects* ter z novim orodjem *Harmful project documenting tool*, ki korak po koraku vodita pri zbiranju ključnih informacij o projektu ter pomagata najti pot k ukrepanju. Spletno stran lahko obiščete s skeniranjem QR-kode ali prek povezave: <https://bankwatch.org/documenting-harmful-projects>

EU funds: Protecting or damaging nature? How to avoid harmful projects

CEE Bankwatch Network

EURONATUR

OCTOBER 2024

Skupno iskanje rešitev za obvladovanje suše in ohranjanje mokrišč

// besedilo: **Brina Medvešček** in **Urša Očko**, foto: **Urša Očko**

Spomladi 2024 sta se mesti Ljubljana in Izmir pobratili v okviru evropskega programa za povezovanje turških in evropskih mest za zeleno prihodnost. Z namenom izmenjave izkušenj in znanja med mestoma je bila jeseni organizirana konferenca z naslovom »Spopadanje s sušo in ohranjanje mokrišč«, ki je 4. septembra potekala v Ljubljani, 3. oktobra 2024 pa še v Izmirju v Turčiji. Konferenci sta ponudili priložnost za odprt pogovor o vprašanih prilagajanja podnebnim spremembam, odgovornejšemu kmetovanju z večjim spoštovanjem do rabe vode ter vzgajanju družbe, ki bo naklonjena ohranjanju biodiverzitete. Na dogodkih

je sodelovalo skupno prek 20 strokovnjakov iz Slovenije in Turčije. Obema konferencama je sledil tudi ogled mokrišč – pri nas smo si ogledali Ljubljansko barje, v Turčiji pa delto reke Gediz, kjer domuje na tisoče plamencev (*Phoenicopterus roseus*) in več kot 300 vrst ptic.

Mestna občina
Ljubljana

RRA LUR
regionalna razvojna agencija
Ljubljana-urbo-rregio

Srečanje evropskih in srednjeazijskih partnerjev BirdLife International

// besedilo: Tilen Basle, foto: ACBK

BirdLife International združuje 123 društev iz vseh koncev sveta. Zaposleni, člani in prostovoljci društev redno komuniciramo prek sodobnih komunikacijskih kanalov, občasno pa se srečamo tudi v živo. Namen takšnih srečanj, če jih naštejemo le nekaj, je priprava načrtov in strategij za usklajeno delo, izbor prioritete, izmenjava izkušenj in druženje.

Letos jeseni smo se udeležili srečanja evropskih in srednjeazijskih partnerjev organizacije BirdLife, ki je potekalo med 14. in 19. oktobrom v kazahstanskem Almatiju, kjer nas je gostil lokalni partner ACBK. V seriji delavnic smo se posvetili najbolj perečim naravovarstvenim temam današnjega časa: lažne informacije in napadi na naravo in civilno družbo, varstvo ptic vzdolž selitvenih poti, Uredba EU o obnovi narave, naravi prijazen energetski prehod in skupno iskanje in zbiranje sredstev za varstvo narave. Ideje, zapiski, pogovori, pobude in kritike med delavnicami bodo rabile nadaljnemu usklajevanju dela na vseh ravneh partnerstva.

Druženje z ljudmi iz sorodnih organizacij je na takšnih dogodkih prvovrstnega pomena. V sproščenem ozračju lahko izmenjaš izkušnje in informacije, načrtuješ skupne aktivnosti in projekte ter krepiš motivacijo za nadaljnje delo. S srečanja se tako vračamo z novimi idejami in verjamemo, da se bo katera izmed njih uresničila in pripomogla k uspešnejšemu varstvu ptic in narave v Sloveniji.

Smernice in priporočila za ambiciozne načrte obnove narave

// besedilo: Urša Očko in Senka Šifkovič

Po sprejemu Uredbe (EU) 2024/1991 o obnovi narave bodo morale države članice EU do 1. septembra 2026 pripraviti in Evropski komisiji predložiti nacionalne načrte obnove v skladu s cilji in zahtevami Uredbe. Medtem ko Evropska komisija še pripravlja podrobnejša navodila za pripravo teh načrtov, je Inštitut za evropsko okoljsko politiko v sodelovanju z največjimi evropskimi okoljskimi mrežami nevladnih organizacij že izdal *Smernice in priporočila za ambiciozne načrte obnove narave*. Poročilo daje vse potrebne informacije, ki jih bodo pripravljavci načrtov, sodelujoča stroka in civilna družba potrebovali za pripravo načrtov, korake v tem procesu in številna uporabna priporočila za čim bolj jasne in ambiciozne ukrepe. Preberete ga lahko na povezavi ali prek QR-kode: https://www.restorenature.eu/File/NRP_Final%20WEB_compressed.pdf

S čiščenjem zarasti ohranjamo biodiverzitetu Krasa

// besedilo in foto: Katja Kirn Vodopivec, Park Škocjanske jame

Kras v zadnjih desetletjih izgublja svojo tradicionalno podobo in tudi del identitete, saj se suha kraška travišča zaradi podnebnih sprememb in opuščanja tradicionalnega kmetovanja zaraščajo. Suha kraška travišča so najstarejša evropska kulturna krajina, ki je mednarodno zavarovana v okviru evropskega naravovarstvenega omrežja Natura 2000. So ena najbolj raznolikih življenjskih okolij, saj pestrost rastlin in živali na njih lahko dosega tudi do 80 vrst na kvadratni meter. Med temi so mnoge ogrožene v svetovnem merilu, nekatere pa so celo tik pred izumrtjem. Z namenom zmanjševanja požarne ogroženosti, obnove in ohranitve biodiverzitete, kulturne krajine in tudi identitete Krasa v okviru projekta Kras4us na območju Parka Škocjanske jame potekajo pilotne akcije krčenja gozdnih površin. Poseku in odstranjevanju zarasti bo sledilo sejanje travne mešanice, prilagojene za kraška travišča. S trajnostnim pristopom

bomo vzpostavili primerno kmetijsko rabo, ki bo omogočala dolgoročno ohranjanje teh travišč in podprla njihovo obnovo. V sklopu akcije je bila odstranjena zarast tudi s suhih zidov in kamenišč, kar bo pozitivno vplivalo na prehranjevalne navade kačarja (*Circaetus gallicus*), a tudi na drugo biodiverzitetu.

Projekt Kras4us sofinancira Evropska unija v okviru Programa Interreg VI-A Italija-Slovenija.

Začeli smo z izvajanjem projekta LIFE FOR LIFELINES

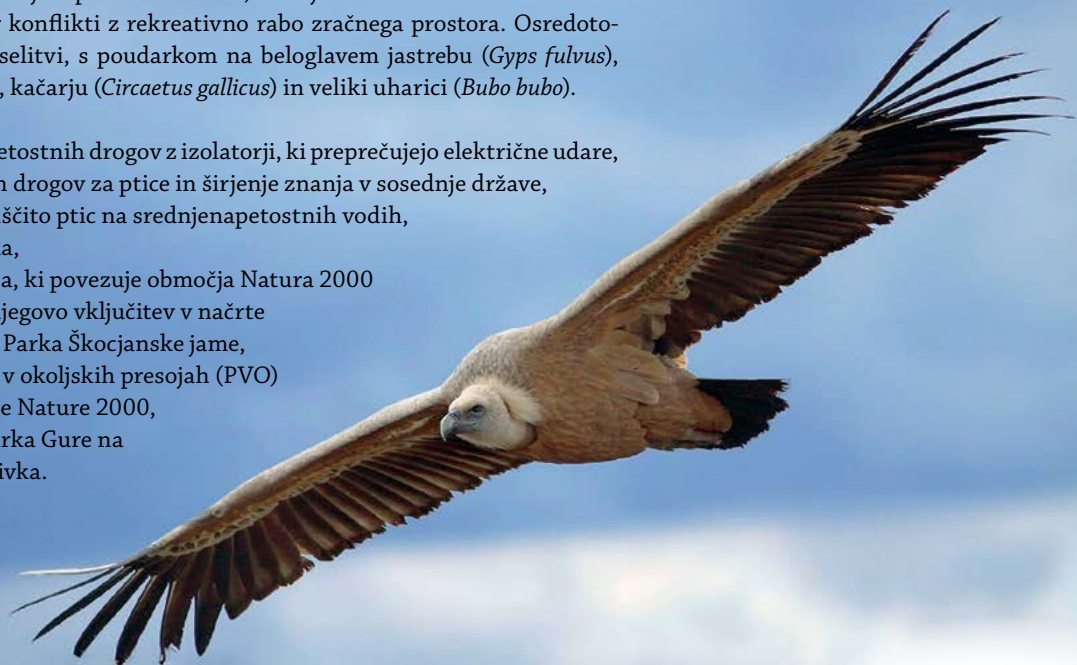
// besedilo in foto: Tomaž Mihelič

Letos poleti smo začeli z izvajanjem projekta LIFE FOR LIFELINES – »Zagotavljanje varnega ekološkega koridorja za ptice med Alpami in Jadranom«. Projekt naslavlja ključne grožnje za ptice, kot so električni udari na srednjenapetostnih vodih, trčenja z vetrnimi elektrarnami in visokonapetostnimi daljnovodi ter konflikti z rekreativno rabo zračnega prostora. Osredotočamo se na gnezdilke in ptice na selitvi, s poudarkom na beloglavem jastrebu (*Gyps fulvus*), planinskem orlu (*Aquila chrysaetos*), kačarju (*Circaetus gallicus*) in veliki uharici (*Bubo bubo*).

Glavne aktivnosti vključujejo:

- sanacijo več kot 1000 srednjenapetostnih drogov z izolatorji, ki preprečujejo električne udare,
- razvoj varnih srednjenapetostnih drogov za ptice in širjenje znanja v sosednje države,
- sprejetje tehničnih smernic za zaščito ptic na srednjenapetostnih vodih,
- sanacijo visokonapetostnega voda,
- vzpostavitev ekološkega koridorja, ki povezuje območja Natura 2000 v južni in zahodni Sloveniji, ter njegovo vključitev v načrte Triglavskega narodnega parka in Parka Škocjanske jame,
- upoštevanje dolgoročnih vplivov v okoljskih presojah (PVO) in pripravo smernic za upravljanje Nature 2000,
- ustanovitev novega regijskega parka Gure na območju Natura 2000 Snežnik-Pivka.

Projekt, ki traja pet let, izvajamo v sodelovanju s tremi partnerji: Parkom Škocjanske jame, Elektrom Primorska in Občino Ilirska Bistrica.

LIFE23-NAT-SI-LIFE FOR LIFELINES/101148381

Promocija okoljskih dni v Škocjanskem zatoku s podporo Mestne občine Koper

// besedilo: **Bojana Lipej**, foto: **Andreja Rožnik**

V okviru javnega razpisa za sofinanciranje programov dela društev in drugih ustanov, katerih namen je spodbujanje promocije varstva okolja v Mestni občini Koper, smo v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok v septembru in oktobru 2024 opravili več različnih aktivnosti. Ob Evropskem tednu mobilnosti smo sodelovali na dogodku »Park(irni) dan«, ki je potekal na Ukmarjevem trgu v Kopru. Na stojnici smo z različnimi didaktičnimi igrami učencem in otrokom iz vrtcev ter osnovnih šol Mestne občine Koper predstavili zanimivosti iz življenja ptic, s poudarkom na njihovem pomenu in pri-

lagoditvah. V sodelovanju s Ksenijo Pfeifer iz OŠ Elvire Vatovec Prade smo za njihove učence pripravili fotografsko delavnico, v okviru katere so učenci ob učni poti na sladkovodnem delu rezervata s pomočjo mobilnih telefonov fotografirali floro in favno. Njihove fotografije so bile najprej razstavljene v avli šole, kasneje pa tudi v prostorih centra za obiskovalce Naravnega rezervata Škocjanski zatok. Ob Evropskem dnevu opazovanja ptic smo v osrednji opazovalnici rezervata pripravili opazovalno točko, kjer so obiskovalci s pomočjo teleskopov in daljnogledov opazovali ptice ter se hkrati seznanili s posebnostmi ptic selivk in pomenom mokrišč za njihovo preživetje. Zadnja aktivnost, organizirana v sodelovanju z društvom Morigenos, je bil doživljajski sprehod po Škocjanskem zatoku, ki je potekal ob Svetovnem dnevu živali. Na sprehodu, namenjenem predvsem mladim družinam z otroki, so udeleženci odkrivali skrite koticke narave ter reševali poučne in zabavne izzive. Vse aktivnosti so bile odlično sprejete in so pomembno prispevale k širjenju ozaveščenosti o ohranjanju narave ter krepitvi zavedanja o pomembnosti aktivnega sodelovanja skupnosti pri varstvu okolja.

Začetek projekta LIFE2RIVERS

// besedilo: **Urška Koce**

V začetku septembra se je pričel štiriletni projekt z naslovom »Spodbujanje obnove rek za izboljšanje kakovosti življenja« (LIFE23-GIE-SI-LIFE2RIVERS), ki ga vodi Inštitut REVIVO, naše društvo pa v njem sodeluje kot partner. V projektu si prizadevamo za preobrazbo pristopa k upravljanju in zaščiti slovenskih rek, s poudarkom na skupnem ustvarjanju in sodelovanju vseh deležnikov. Kljub ambicioznim ciljem zakonodaje na področju voda tradicionalni inženirski pristopi, urbanizacija in prekomerna raba vode še vedno ogrožajo ekosistemske funkcije rek in povzročajo izgubo biotske raznovrstnosti. Projekt se osredotoča na spodbujanje alternativnih rešitev za obvladovanje posledic podnebnih sprememb, ki so pokazale pomanjkljivosti v obstoječih pristopih, še posebej med nedavnimi katastrofalnimi dogodki v Sloveniji.

Cilji projekta med drugim vključujejo: izboljšanje sodelovanja in prenos znanja med različnimi strokami, ki ga bomo krepili z usposabljanji in delavnicami za projektante in izvajalce, z izvedbo spletnih seminarjev na temo naravi temelječih rešitev in obnove rek ter z mednarodnim študentskim poletnim taborom in mednarodno trans-disciplinarno znanstveno konferenco; gradnjo zaupanja in krepitev zmogljivosti med deležniki iz različnih sfer – vladnih institucij, akademske sfere, podjetništva in civilne družbe, čemur bodo namenjene terenske ekskurzije doma in v tujini, ter oblikovanje nove stanovske okoljske zbornice, ki bo postavila profesionalne in etične standarde na področju skrbi za reke; povečanje javne udeležbe pri upravljanju rek prek dogodkov za ozaveščanje javnosti in

vključevanje lokalnega prebivalstva v soustvarjalno skrbništvo rek, ter z opravljanjem tematskih dejavnosti v šolah.

Proces soustvarjalnega skrbništva rek, ki v Sloveniji doslej še ni bil vpeljan, bomo pilotno izpeljali v porečju Pšate, kjer bomo v sodelovanju med strokovnjaki različnih področij in pristojnih institucij ter ob vključevanju lokalnega prebivalstva izdelali idejno zasnovo za uvedbo na naravi temelječih rešitev za zmanjševanje poplavne ogroženosti. Za dve izbrani lokaliteti bomo pripravili tudi celotno projektno dokumentacijo. Proces bomo delno ponovili v porečju Pesnice in ob koncu projekta pripravili tudi priporočila za uresničevanje soustvarjalnega skrbništva rek tudi v drugih porečjih.

Projekt LIFE2RIVERS bo tako podprl cilje Evropskega zelenega dogovora, Strategijo za biotsko raznovrstnost do leta 2030, Okvirno direktivo o vodi in druge povezane politike in zakonodaje.

Partnerji v projektu: Inštitut REVIVO, Nacionalni inštitut za biologijo (NIB), Pravni center za varstvo človekovih pravic in okolja (PIC), Inštitut za ekologijo (IE) in Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS). Projekt sofinancira Evropska unija. Izražena mnenja in stališča so stališča avtorice prispevka in ne odsevajo nujno stališč Evropske unije ali CINEA. Niti Evropska unija niti CINEA zanje ne moreta biti odgovorna.

Sofinancira
Evropska unija

Sejem Narava Zdravje 2024

// besedilo in foto: **Bojana Lipej**

Naravni rezervat Škocjanski zatok se je v okviru Skupnosti naravnih parkov Slovenije že tradicionalno predstavil na 54. sejmu Narava Zdravje, ki je letos potekal pod sloganom »Živim zdravo z naravo«. Sejem je obiskovalcem ponudil pestro paletu vsebin, povezanih z zdravjem, dobrim počutjem, gibanjem in vzpostavljanjem tesnejšega stika z naravo. Te so bile predstavljene tako na razstavnih stojnicah kot v okviru številnih predavanj in interaktivnih delavnic. Škocjanski zatok je sodeloval na stojnici v sklopu predstavitevnega prostora Ministrstva za naravne vire in prostor, skupaj s Parkom Škocjanske jame, Krajinskim parkom Strunjan, Krajinskim parkom Logarska dolina in Krajinskim parkom Debeli rtič. Dogodek je bil odlična priložnost za širjenje ozaveščenosti o pomenu varstva in ohranjanja naravne in kulturne dediščine kot tudi predstavitve dela upravljalcev zavarovanih območij narave.

Tretji projektni sestanek POSEIDONE

// besedilo: **Bojana Lipej**, foto: **Ana Hace**

V petek, 25. oktobra 2024, je v centru za obiskovalce Deželnega naravnega rezervata na izlivu reke Soče v Italiji potekal tretji partnerski sestanek in sestanek upravnega odbora projekta POSEIDONE (Program Interreg VI-A Italija-Slovenija 2021–2027). Na sestanku so projektni partnerji predstavili opravljene aktivnosti, pregledali napredek projekta in razpravljali o načrtovanih prihodnjih nalogah ter časovnici za njihovo izvedbo. Po vsebinskih predstavitvah je sledil finančni pregled, ki ga je vodila Mara Černic iz EUROSERVIS-a, s poudarkom na dosedanjih porabi sredstev, administrativnih zahtevah in uskladitvi proračuna s cilji projekta. Sestanek se je zaključil z vodenim ogledom rezervata, kjer so udeleženci spoznali ključne značilnosti območja, njegov pomen za ohranjanje biotske raznovrstnosti ter prihodnje upravljaljske ukrepe. Ogled je omogočil vpogled v praktične izzive in priložnosti za izboljšanje naravovarstvenega upravljanja na čezmejnem območju.

Interreg
Italia-Slovenija
Kras4us

Cofinanziato
dall'Unione europea
Sofinanzia
Evropska unija

Le koliko belih štokeljev bo prezimovalo pri nas?

// besedilo: **Urša Očko**, foto: **Simon Kovačič**

Po letu 2000 je prezimovanje belih štokeljev v Sloveniji postalo vse bolj »običajno« in število prezimujočih osebkov v zadnjih letih narašča. Največ prezimujočih štokeljev smo zabeležili v zimi 2022/23, ko jih je prezimovalo kar 13. Prejšnjo zimo niso padli novi rekordi, a smo kljub temu bili priča veliki zanimivosti – beleženje prezimujočih štokeljev je vsem na oči otvorila štoklja v Žabnici, ki smo jo na živi kameri prvič opazili prav 15. novembra, ko pričnemo z zbiranjem podatkov. Pozimi smo jo lahko nato spremljali kar z domačih ekranov. Skupno smo lani v Sloveniji potrdili prezimovanje osmih štokeljev. Le koliko jih bo prezimovalo letošnje zimo? Vabljeni, da nam pomagate pri zbiranju podatkov o prezimujočih štokljah in svoja opažanja sporočite na naslov: ursa.ocko@dopps.si. Sporočite nam lokacijo opažanja in obdobje pojavljanja štoklje na območju (če gre za štokljo, ki je ostala po gnezditveni sezoni ali je prišla pozneje). Veseli bomo tudi lokacije njenih zimskih prehranjevališč in kakšne fotografije.

Evropski dan opazovanja ptic 2024

// besedilo in foto: Tilen Basle

Prvi konec tedna v oktobru po vsej Evropi že tradicionalno obeležujemo Evropski dan opazovanja ptic. Letošnji je potekal 5. in 6. oktobra in je bil v organizaciji partnerjev BirdLife International že dvaintrideseti zapored.

Ob letošnjem Evropskem dnevu opazovanja ptic smo na društvu organizirali pet izletov na različnih koncih države. Odpravili smo

se v Naravni rezervat Škocjanski zatok, k Račkim ribnikom in Gajševskemu jezeru, v Mariborski mestni park ter na Ljubljansko barje. Izletov se je udeležilo 43 opazovalcev ptic, skupaj pa smo našteali več kot 2000 osebkov ptic! Najštevilčnejši so bili škorci (*Sturnus vulgaris*), čopaste črnice (*Aythya fuligula*) in kostanjevke (*Aythya nyroca*).

Po vsej Evropi je letos 32 partnerjev BirdLife organiziralo 1004 dogodke, katerih se je udeležilo kar 24.958 ljudi. Skupaj smo opazovali več kot 3,6 milijona ptic, najštevilčnejše pa so bile belolične gosi (*Branta leucopsis*), škorci in ščinkavci (*Fringilla coelebs*). Podrobni rezultati Evropskega dneva opazovanja ptic so dostopni na spletni strani www.eurobirdwatch.eu.

Hvala vsem, ki ste z nami spremljali ptice med potjo v toplejše kraje in trudu vseh prostovoljcev, ki so pomagali pri organizaciji dogodkov.

LETNA ZAHVALA

Dragi sodelavci in sooblikovalci naše revije!

Brez vašega dragocenega prispevka revija ne bi bila takšna, kot je. Zato gre moja iskrena zahvala vsem, ki ste v letošnjem letu prispevali z besedili, fotografijami in ilustracijami, pa tudi z nasveti in predlogi izboljšav. Skupaj smo napisali 154 prispevkov, ki jih je bogatilo 437 fotografij in 30 ilustracij.

Želim vam mirne praznike in v prihajajočem letu še mnogo prijetnih trenutkov v naravi.

Domen Stanič, urednik

Pisci letnika 30 (sodelovalo je 64 avtorjev, ki so napisali 154 prispevkov): Aleksander Koren, Aleksander Kozina, Ana Vaupotič, Anja Cigan, Azra Šabić, Barbara Zakšek, Bia Rakar, Blaž Blažič, Bojana Lipej, Branko Lukač, Brina Medvešček, Damijan Denac, Darja Zlodej, Daša Donša, Davide Scridel, Dejan Bordjan, Domen Stanič, Dominik Bombek, Duša Vадnjal, Eva Horvat, Franc Janžekovič, Gregor Domanjko, Jani Turk, Janko Sever, Jošt Stergaršek, Jurij Hanžel, Jurka Lesjak, Kajetan Kravos, Katarina Denac, Katja Kirn Vodopivec, Katja Krivec, Lovrenc Lipej, Luka Božič, Luka Poljanec, Luka Šparl, Maks Sešlar, Martin Gorišek, Martin Senič, Maruša Poje, Matej Gamsler, Mateja Grašič, Matija Mlakar Medved, Matjaž Kerček, Metka Škornik, Milan Brecl, Milan Vidakovič, Mitja Denac, Neža Hervatič, Nik Milek, Peter Krečič, Pia Höfferle, Polona Božič, Polona Gorišek, Rok Lobnik, Rudi Kraševc, Ruj Mihelič, Sara Cernich, Staš Miljuš, Tanja Šumrada, Tilen Basle, Tina Pezdirc Nograšek, Tomaž Mihelič, Urša Očko (Gajšek), Urška Koce

Fotografi letnika 30 (sodelovalo je 118 avtorjev, ki je prispevalo 437 fotografij): ACBK – Association for the Conservation of Biodiversity of Kazakhstan, Aleksander Kozina, Alen Ploj, Alenka Mihorič, Alex Kotnik, Alijana Pivko Knežević, Ana Hace, Andreja Rožnik, Andy Hay (rsfb-images.com), Anja Cigan, Anja Virc, Anže Bizjak, arhiv Balkan River Defence, arhiv DOPPS, arhiv RSPB,

arhiv ZRSVN, Ario Drioli, Axel Drioli, Barbara Zakšek, BirdLife International, Blaž Blažič, Blaž Koderman, Bojan Škerjanc, Bojan Vilhar, Bojana Lipej, Boris Kozinc, Borut Mozetič, Branko Brečko, Branko Lukač, Chris Gomersall (rsfb-images.com), Damijan Denac, Daniela Schiavon, Darja Zlodej, Davide Scridel, Dejan Bordjan, Domen Stanič, Društvo za zaščito i proučavanje ptica Srbije, Duša Vадnjal, Dušan Klenovšek, Ekaterina Donetskaia, Ema Poljanec, Enej Vrezec, Erna Vöröš, Franc Bračco, Gregor Bernard, Gregor Domanjko, Ivan Petrič, Iztok Zupan, Jaka Ivančič, Jaka Zlobko, Jakob Majdič, Jan Gojzdnikar, Janez Veršič, Jani Turk, Jasna Šafarič, Jelena Komazec, Jim Holden - RSPB Kew, Joaquin Lopez, Jon Poljanec, Jošt Stergaršek, Jure Novak, Jurij Hanžel, Jurka Lesjak, Kajetan Kravos, Katarina Denac, Katja Kirn Vodopivec, Katja Krivec, Lan Bordjan, Library of Congress, New York World-Telegram & Sun Collection, Luka Božič, Luka Poljanec, Luka Šparl, Luka Urbanija, Maks Sešlar, Marija Skok, Martin Gorišek, Martin Senič, Maruša Poje, Matej Gamsler, Mateja Grašič, Matija Mlakar Medved, Matjaž Kerček, Matjaž Tančič, Milan Vidakovič, Miran Krapež, Miroslav Repar, Mitja Denac, Mitja Dobovišek, Mojca Podletnik, Nada Sušnik, Nataša Rodeš, Nej Primožič, Neža Hervatič, Neža Kocjan, Nik Milek, NordGen, Paolo Utmar, Polona Božič, Rafael Hribar, RBG Kew, Robi Šiško, Rok Lobnik, Rudi Kraševc, Sara Cernich, Saša Sobočan - Pomgrad VGP, Simon Kovačič, Simon Očko, Staš Miljuš, Svit Stramšak, Tadeja Oven, Tilen Basle, Tina Kocjančič, Tjaša Zagoršek, Tomaž Mihelič, Torgny Natagora, Urša Očko (Gajšek), Vesna Brecl, Žan Tertinek

Ilustratorji letnika 30 (podarili so 30 ilustracij): Chris Shields (rsfb-images.com), Fabio Perco, Jan Hošek, Katja Krivec, Mike Langman (rsfb-images.com)

Drugi sodelavci: Boris Jurca (Nebia d. o. o.), Henrik Ciglič, Jasna Andrić, Polonca Peterca, Uredniški odbor (Tilen Basle, Mitja Denac, Urša Očko), Tjaša Pršin

The global Partnership for nature and people

Argentina	Australia	Austria	Bahamas	Belgium	Belgium	Belize	Bhutan	Bolivia	Botswana	Brazil	Bulgaria	Burkina Faso	Burundi	Cambodia
Canada	Canada	Cape Verde	Chile	China (Hong Kong)	Colombia	Cook Islands	Côte d'Ivoire	Croatia	Botswana	Cyprus	Czech Republic	Dominican Republic	Denmark	Ecuador
Ecuador	Egypt	El Salvador	Estonia	Ethiopia	Falkland Islands (Malvinas)	Faroe Islands	Fiji	Finland	Botswana	Cyprus	France	French Polynesia	Georgia	Germany
Ghana	Gibraltar	Greece	Guinea	Hungary	Ethiopia	Faroe Islands	Iceland	India	Botswana	Cyprus	Botswana	Iraq	Ireland	Israel
Italy	Japan	Jordan	Kazakhstan	Kenya	Ethiopia	Faroe Islands	Iceland	Kuwait	Botswana	Cyprus	Botswana	Lebanon	Liberia	Liechtenstein
Lithuania	Luxembourg	Madagascar	Malawi	Malaysia	Ethiopia	Faroe Islands	Iceland	Kuwait	Botswana	Cyprus	Botswana	Latvia	Ireland	Liechtenstein
Morocco	Myanmar	Nepal	Netherlands	New Caledonia	Ethiopia	Faroe Islands	Iceland	Kuwait	Botswana	Cyprus	Botswana	Mauritania	Ireland	Liechtenstein
Philippines	Portugal	Puerto Rico	Senegal	Serbia	Ethiopia	Faroe Islands	Iceland	Kuwait	Botswana	Cyprus	Botswana	Mauritania	Ireland	Liechtenstein
Romania	Syria	Tanzania	Thailand	Tunisia	Ethiopia	Faroe Islands	Iceland	Kuwait	Botswana	Cyprus	Botswana	Mauritania	Ireland	Liechtenstein

